

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Vankien kokemuksia lyhytaikaisvankiosaston toiminnasta

Mäkinen, Karoliina

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Vankien kokemuksia lyhytaikaisvankiosaston toiminnasta

Karoliina Mäkinen
SRV11N
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2016

Sisällys	
1 Johdanto	6
2 Lyhytaikaisvankiosasto (LYVA) toimintaympäristönä	7
2.1 Lyvan koulutus	10
2.2 Osastolla tapahtuva toiminta	11
2.3 Yksilötyö ja vapautumisen valmistelu	14
3 Yhteiskunnalliset lähtökohdat ja strategiset linjaukset	15
4 Teoreettinen viitekehys	19
4.1 Lyhytaikaisvanki	20
4.2 Vapautumisen valmistelu	23
4.3 Vankilasta vapautuminen	26
4.4 Desistanssi	31
5 Tutkimusasetelma	34
5.1 Tutkimustavoitteet ja -kysymykset	34
5.2 Tutkimuksen toteutus	35
5.3 Tutkimusmenetelmä	37
5.4 Tutkimuksen kohderyhmä	39
5.5 Aineiston keruu	41
5.6 Aineiston analyysi	43
5.7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	44
6 Tulokset	47
6.1 Vankien ennakkokäsitykset ja -odotukset osaston toiminnasta	47
6.2 Vapauteen valmisteleva osasto	51
6.2.1 Nopean reagoinnin yksilötyötä	53
6.2.2 Ryhmätoiminnoilla rytmiä vankilan arkeen	56
6.2.3 Lyhytaikaisvankiosaston antamat valmiudet vapauteen	60
6.2.4 Lyhytaikaisvankiosaston toimintaan liittyviä kehittämisohdotuksia	62
7 Johtopäätökset	65
8 Pohdinta	73
Lähteet	
Liitteet	

Karoliina Mäkinen

Vankien kokemuksia lyhytaikaisvankiosaston toiminnasta

Vuosi	2016	Sivumäärä	86
-------	------	-----------	----

Tämä on opinnäytetyö, jossa selvitettiin Helsingin vankilan lyhytaikaisvankiosastolla (LYVA) asuneiden vankien kokemuksia Lyva-osastosta ja sen toiminnasta. Rikosseuraamuslaitos on linjannut viimeisimmässä strategiassaan, että lyhytaikaisvankiryhmälle tarjottavaa toimintaa on kehitettävä ja heidän rangaistusaikansa on pyrittävä käyttämään paremmin hyödyksi yhteiskuntaan integroitumista ajatellen. Helsingin vankila profiloitui Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella lyhytaikaisvankien ensisijaiseksi sijoituspaikaksi. Lyhytaikaisvankiosasto on vuonna 2012 Helsingin vankilaan linjausten mukaisesti perustettu kuntouttava osasto haastavalle lyhytaikaisvankien kohderyhmälle. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa vankien kokemuksia osaston toimivuudesta, toiminnasta sekä siitä, ovatko vangit saaneet osastolta tarvitsemaansa tukea vapautumistaan ajatellen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisäksi tuoda esiin mahdollisia kehityskohtia ja näin ollen pitää yllä keskustelua lyhytaikaisvankiosaston tilanteesta. Opinnäytetyössä hyödynnetty teoriapohja koostuu tutkimuksista joissa on tutkittu lyhytaikaisvankeja, vankilasta vapautumista sekä desistanssia eli rikollisuudesta irtaantumista.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Työtä varten haastateltiin lyhytaikaisvankiosastolla asuneita vankeja puolistrukturoidulla haastattelumenetelmällä. Haastattelujen avulla oli tarkoitus ensisijaisesti saada vankien kokemuksia ja näkemyksiä kartoitetuksi. Haastatteluaineisto litteroitiin, analysoitiin ja koottiin raportiksi. Raportissa esitellyt keskeisimmät tulokset osoittavat, että osaston toiminta koettiin toimivana tai erittäin toimivana ja se oli pystynyt vastaamaan haastateltavien vankien yksilöllisiin tarpeisiin lyhyestä tuomiosta huolimatta. Vangit kokivat saaneensa apua osastollaolonsa aikana heidän kohdallaan oleellisimpiin asioihin elämäntilanteensa stabilisoinniseksi. Vangeilla oli selkeä käsitys siitä, että osaston toiminnot on suunniteltu erityisesti valmistelemaan lähestyvää vapautumista. Erityisesti osastolla tapahtuva yksilötyö koettiin vaikuttavana. Vankinäkökulmasta oleellisia asioita osaston toimintamallissa oli ollut kyky reagoida nopeasti asiakkaan tarpeisiin. Haastateltavat olivat saaneet kertomansa mukaan paljon uutta tietoa osastollaolonsa aikana eri toimijoista ja tarjolla olevista palveluista. Haastattelujen perusteella osaston toiminnan kehittämiskohtina voidaan nähdä muun muassa aktiviteettien määrä, osaston ryhmätoimintojen suuri koko sekä työtoiminnan puuttuminen osaston toimintamallista.

Asiasanat: vangit, kuntoutus, vankeus, vankiosasto

Karoliina Mäkinen

Inmates' experiences of the short-term prisoners block

Year	2016	Pages	86
------	------	-------	----

This thesis was conducted to establish the experiences of prisoners in the short-term prisoners' block in Helsinki prison. The Criminal Sanctions Agency, in their most current strategy, has outlined that it is important to develop more ways to influence the target group of short-term prisoners and ensure that re-integration issues are efficiently and effectively provided during their term in prison. The block for short-term prisoners in Helsinki prison offers rehabilitation and meaningful activities for the challenging target group. The main aim of this thesis was to investigate the inmates' experiences and views of the block's action model and how beneficial it was from the inmates own perspective. One of the main interests for the thesis was also to explore the possible development points in the block's activities arising from the inmates' feedback. The theoretical framework of the thesis comprises of desistance and the period of release from the prison. It also focuses on the theoretical points of the most typical problems connected to short-term prisoners.

Qualitative methods were applied in this thesis. Interviews were conducted with the inmates serving their sentence in Helsinki prison's block for the short-term inmates. The aim of the interviews was mainly to investigate the experiences and opinions of the prison block in question. The material gathered from the interviews was collected, analysed and reported in this thesis. The main results show that from an inmates point of view experiences were highly positive and that the block had succeeded in its aim to increase their ability to re-integrate into society mainly through individually planned social work. The most effective aspect defined by the inmates was the quick response to different kinds of situations and on-going processes by the workers in the ward during their sentence. According to the inmates the block had also offered new and useful information regarding housing, rehabilitation, alimony and other services available after their release. According to the material gathered from the interviews, the key development points for the block were increasing the concrete activities, for example the possibility to work in the block's daily routines. It was also found that the group size for basic activities was seen quite big.

Keywords: Prisoners, Rehabilitation, Inprisonment, Block

1 Johdanto

Opinnäytetyöni aiheeksi valikoitui Helsingin vankilan lyhytaikaisvankiosaston vankien kokemukset siitä, kuinka hyvin osaston nykyinen toiminta vastaa vankien kuntoutustarpeisiin. Tarkoituksena on selvittää, kuinka uudenlainen ja edelleen kehittymässä oleva toimintamalli tällä hetkellä edistää lyhytaikaisvankien selviytymistä siviilissä, kuinka se vastaa lyhytaikaisvankeihin liittyviin erityiskysymyksiin ja tuen tarpeeseen sekä miten toimintaa voisi kehittää edelleen vaikuttavamaksi. Opinnäytetyössä on erityisesti selvitetty osastolla asuvien vankien kokemuksia osaston toiminnasta ja siitä, kuinka se on vastannut heidän määrittelemiін tarpeisiin.

Helsingin vankilan lyhytaikaisvankiosasto (LYVA) on osaston työntekijöiden kehittämä kuntouttavaa toimintaa tarjoava osasto, joka on perustettu vuonna 2012. Osaston toiminta on uutta ja hakee edelleen muotoaan, joten oli mielekästä selvittää tällä hetkellä toimivaa kokonaisuutta ja pohtia, kuinka osastoa voisi edelleen kehittää. Lyhytaikaisvankeihin liittyvää problematiikkaa on tutkittu viime vuosina ammattilaisten havaittua, että kyseiseen vankiryhmään on haastavaa vaikuttaa lyhyiden tuomioiden puitteissa. Lyhytaikaisvangit ovat tyypillisesti syrjäytyneessä elämäntilanteessa eläviä, jotka uusivat rikoksensa nopealla aikavälillä. (Kivi-vuori & Lindeborg 2009: 11.) Kun lyhytaikaisvangeille oli tutkimusten valossa määritelty tietyt stereotyyppiset piirteet, koin mielekkääksi selvittää vastaako LYVA-osaston toiminta lyhytaikaisvankien tuen tarvetta ja miten lyhytaikaisvangit kokevat itse tarvitsevansa erilaista tukea.

Työskentelin LYVA-osastolla toisena osaston erityisohjaajista sijaisuudessa toukokuusta lokakuuhun vuonna 2016. Omakohtainen kokemus asiakasryhmän kanssa välittömässä kontaktissa työskentelystä ja osaston toiminnasta vastaamisesta on luonut arvioni mukaan lisäarvoa tutkimuksen kohderyhmän ja kontekstin syvälliselle ymmärtämiselle. LYVA-osaston malli on hyvä pohja toiminnan kehittämiseksi edelleen ja sanomattakin selvää lienee se, että nuoren ikänsä johdosta toiminta ei ole vielä saavuttanut lopullista potentiaaliaan. Olin kiinnostunut kyseiseen vankiryhmään keskittyvän opinnäytetyön tekemisestä jo ennen sijaisuuttani Helsingin vankilassa, mutta työskentelyni kyseisellä osastolla sai aihevalinnan tuntumaan entistä luontevammalta.

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena. Opinnäytetyötä varten haastateltiin lyhytaikaisvankiosastolla asuneita vankeja puolistrukturoidulla haastattelupohjalla. Haastattelurunko on painottunut kartoittamaan erityisesti vankien odotuksia ja kokemuksia sekä osas-

tolta saatuja hyötyjä heidän määrittelemineen. Opinnäytetyössä ei ollut tarkoituksena paneutua vankien elämänhistoriaan tai heidän nykytilanteeseen johtaneisiin syihin.

Työntekijänäkökulmasta lyhytaikaisvankiosaston toimintaan liittyy monia haasteita. Vankiryhmän tukeminen ja ohjaaminen on ajoittain haastavaa vankien yksilöllisten erojen vuoksi. Osaston vankien tilanteet saattavat poiketa toisistaan valtavasti, jolloin toiminnan ohjaaminen ja kohdentaminen lyhyessä ajassa ei ole yksinkertaista. Osasto on kookas kuntouttavaa toimintaa tarjoavaksi osastoksi ja luonteeltaan jatkuvassa muutoksessa oleva. Jatkuvuuden ja pysyvien käytäntöjen löytäminen niukalla henkilöstöresurssoinnilla asettaa arviolta kohtalaisia haasteita osaston kehittämisen takaamiselle. Haastavan asiakasryhmän tukemisen lisäksi osaston työntekijät tekevät laajaa yhteistyötä siviilipuolen toimijoihin ja osaston organisointi on perinteistä osastoa haastavampaa. Henkilöstömuutokset, leikkaukset ja lyhyiden asiakkuuksien asettama nopean reagoinnin velvoite syö resursseja osaston kehittämisestä. Näistä syistä koin tarpeelliseksi asettaa tutkimuksessani huomion nimenomaan lyhytaikaisvankiosaston toimintaan ja tukea osaltani osaston kehittämisen jatkamista.

2 Lyhytaikaisvankiosasto (LYVA) toimintaympäristönä

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue (ESRA) linjasi vuonna 2009, että Helsingin vankilan profiointi muuttuu painottuen enemmän lyhytaikaisvankeihin. Lyhytaikaisvankiryhmään vaikuttaminen on koettu haastavana, sillä he elävät syrjäytyneessä asemassa vailla tarvittavia tukitoimia. Vankeusaikana heihin pystytään kohdettamaan vain rajallinen määrä tukitoimia ja kuntoutusta, sillä lyhytkestoisen tuomion puitteissa he eivät ehdi ottamaan osaa tarjolla olevaan vankikuntoutukseen. Päihteidenkäyttö ja elämänhallinnalliset ongelmat liittyvät usein lyhytaikaisvankiryhmään. Rikosseuraamuslaitoksen linjausten mukaisesti vankeusaika tulisi käyttää hyödyksi parhaalla mahdollisella tavalla vangin yhteiskuntaan integroimiseksi. Tähän ristiriitaan vastattiin Helsingin vankilassa kehittämällä työntekijälähtöisesti lyhytaikaisvankiosasto, jonka tehtävänä oli pureutua lyhytaikaisten erityiseen problematiikkaan sekä löytää keinoja vaikuttaa haastavaan, toistuvasti uusivaan vankiryhmään parhaalla mahdollisella tavalla lyhyen ajan puitteissa. Lyhytaikaisvankiosasto eli LYVA on Helsingin vankilassa toimiva kuntoutusosasto, joka on suunnattu erityisesti lyhyttuomioisille vankeusvangeille. LYVA:n toiminta perustuu Helsingin vankilan työntekijöiden kehittämään malliin, jonka tarkoituksena on vaikuttaa lyhyttuomioisiin vankeihin heidän tarpeidensa mukaan mahdollisimman tehokkaasti tuomion ajallisen keston puitteissa. Lyhytaikaisvankeihin liittyy tiettyjä ongelmallisuuksia ja heitä on sijoitettuna Helsingin vankilaan suhteellisen paljon. Tästä syystä heitä varten on perustettu oma, spesifi osastonsa. Osastolla on oma viikko-ohjelmansa ja se tarjoaa muun muassa rikollisuudesta irtaantumista edistävää, valistavaa ja elämänhallintaa tukevaa ryhmä- ja yksilötoimintaa.

Lyhytaikaisvankien problematiikkaan on lähdetty pureutumaan Helsingin vankilassa vahvasti sen jälkeen, kun vankilan profilointi muuttui ja sinne alettiin sijoittamaan erityisesti lyhytuomioisia vankeja. Vankilassa toimii nykyisin 19-paikkainen osasto, joka on keskittynyt kyseiseen kohderyhmään ja jonka tarkoituksena on valmistella vankien vapautuminen mahdollisimman hyvin ja pitkälle tuomion keston ja resurssien puitteissa. Osaston toiminnalla pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuteen ja niin sanottuihin ”pyörö-ovivankeihin”, jotka palaavat vankilaan uudestaan ja uudestaan lyhyille tuomioille. Malli vasta hakee muotoaan ja sitä on kehitetty aktiivisesti osaston toiminnan ohessa Helsingin vankilassa. Lyva-osastolla vangeille annetaan tukea muun muassa päihdeopastuksen ja info-pohjaisen tiedonjaon avulla, vertais-tuellisella työllä sekä tarjoamalla elämänhallinnallisia käytännön taitoja tukevaa toimintaa.

Helsingin vankilan Lyva-osasto on kuntouttava, miesvangeille suunnattu osasto, jonka tärkein tehtävä on osastolla olevien vankien vapautumisen valmistelu. Helsingin vankilaan arviointikeskuksen päätöksellä sijoitetut vangit asutetaan eri osastoille vankilan sijoittelukokouksessa. Lyhytaikaisvankiosastolle sijoitetaan vankeja, joiden tuomion kesto on maksimissaan kuusi kuukautta. Yleisimmin osaston vankien tuomioiden kestot vaihtelevat 2-4 kuukauteen. Vankiaines on jatkuvasti vaihtuvaa ja se aiheuttaa haasteita osaston työntekijöille laadukkaan, luottamuksellisen ja vaikuttavan asiakassuhteen synnyttämiseksi erityisesti yksilötyön osalta. Osastolla työskentelee kaksi erityisohjaajaa; toisen työaika jakautuu 100%:sesti osastolle ja toinen käyttää osaston työhön 50% työajastaan.

Osaston vaihtuvuus on suurta ja osastolla asutetaan vuoden aikana yhteensä jopa 300 vankia. Kuten vankipopulaatiolla yleensäkin, myös lyhytaikaisvankien osalta päihdeidenkäyttö ja akuutti päihdeongelma nousevat yleisimmäksi haasteeksi lyhytaikaisvankien parissa tehtävässä työssä. Osaston päätehtävä on vapautumisen valmistelu ja vapautuessa tarvittavien parhaiden mahdollisten tukitoimien löytäminen kulloisenkin vangin osalta. Erityisen haasteellisen asiasta tekee tuomioiden lyhytkestoisuus, jolloin keinoja vaikuttaa vuosia - jopa vuosikymmeniä - kestäneeseen päihdeongelmaan, tai muihin laaja-alaisiin elämänhallinnallisiin ongelmiin, on niukasti. Yksilötyön keinoin lyhytaikaisten parissa tehtävä työ sisältää paljon sosiaalityötä; ensisijainen asia on alkaa järjestelemään vangin asumiseen ja toimeentuloon liittyviä asioita mikäli niissä ilmenee puutteita. Asumisen stabilisointi sekä perustoimeentulon turvaaminen ovat perustavanlaatuisia asioita ihmisen elämässä ja niiden osittainen tai kokonaisvaltainen puuttuminen nostavat huomattavasti riskiä moniin ongelmiin. Monet lyhytaikaisvangeista ovat erittäin syrjäytyneessä asemassa yhteiskunnan näkökulmasta. Lyhytaikaisvankiosaston työntekijän tehtävä on kartoittaa jokaisen vangin yksilöllinen tilanne rangaistusajansuunnitelman mukaisesti, laittaa alulle asumiseen ja toimeentuloon liittyvät järjestelyt, räätälöidä vangin tarpeisiin vastaava yksilöllinen palvelupolku sekä lisäksi yrittää motivoida vanki kiinnittymään hänelle ohjattuihin palveluihin lyhytaikaisen tuomion aikana.

Lyva-osaston toiminta on saanut alkunsa työntekijöiden kehittämänä toimintamallina suljetun laitoksen toimintaympäristöön. Osastolla tapahtuvat toiminnot ovat suunniteltu siten, että suuren vankiosaston hallinto onnistuu ja että tarjottavat toiminnot olisivat luonteeltaan sellaisia, joista suurin osa osastolla olevista vangeista voisivat hyötyä vankien tilanteiden yksilöllisistä eroista huolimatta. Kaikki osastolla oleva toiminta on hyvin tulevaisuus- ja siviiliorientoitunutta, ratkaisukeskeistä, aktivoivaa ja osallistavaa. Monilta osin toiminta tähtää vastaamaan lyhytaikaisvankien tutkittuihin tarpeisiin ja heidän elämässään puutteellisina osalualueina näyttäytyvien asioiden lisäämiseen.

Osastolla asuvia vankeja on paljon, eivätkä kaikki voi osallistua samoihin toimintoihin samanaikaisesti. Osaston perustamisvaiheessa kehitettiin malli, jossa noin puolet osaston vangeista oli tarkoitettu osallistumaan osastolla toimivaan lyhytaikaisille vangeille suunnattuun Oiva-koulutukseen. Toinen puolisko osaston vangeista olisi ohjattavissa erityisohjaajien toimesta osastolla pidettävissä ryhmissä. Osaston toiminnot jakautuvat ikään kuin kahtia osaston omaan koulutukseen sekä osastolla tapahtuvaan toimintaan. Osaston kokonaisvaltaisen toiminnan tukipilarina toimii luonteeltaan valmentavan koulutuksen tyyppinen, non-stop-sovellettu koulutuskokonaisuus (edelliseltä nimeltään Oiva-koulutus) lyhytaikaisvankiosaston vangeille. Osaston tarjoama koulutus on vankilan työ- tai muuhun opiskelutoimintaan verrattavissa oleva toimintavelvoite, jonka mukaan vangin päiväohjelma koostuu. Koulutukseen ilmoittautuneet vangit sitoutuvat koulutuksen suorittamiseen. Koulutus sisältää erilaisia aihepiirejä arkielämäntaidoista yhteiskunnallisiin tietotaitoihin, työnhakuun, opiskeluun, oppimisvaikeuksiin, voimavaroihin, elämäntapoihin ja vertaistukipalveluihin liittyen. Koulutuksen kesto on noin kaksi kuukautta ja siihen osallistuminen lisää vangin valmiuksia konkreettisesti esimerkiksi tarjoamalla mahdollisuuden suorittaa työelämässä tarvittavia koulutuksia. Koulutus on räätälöity erityisesti lyhytaikaisvankien tarpeisiin soveltuvaksi kestopensa ja aihealueidensa osalta. Koulutukseen rekrytoidut vangit asuvat Lyva-osastolla ja heidän tuomionsa keskeinen sisältö on koulutukseen osallistuminen sekä oman työntekijän kanssa tehtävä yksilötyö vapautumisen valmistelun merkeissä.

Osastolla on myös sellaisia vankeja, joiden tuomioiden ajallinen pituus ei riitä koulutuksen suorittamiseen. Tämä vankiosuus muodostaa osaston jaottelusta toisen puolen. Koulutukseen osallistumattomille vangeille on suunnattu ohjattua toimintaa osastolla. Osaston ryhmätöminnot ja sen päivittäiseen toimintaan liittyvät erilaiset tehtävät tukevat samoja tavoitteita kuin koulutuskin. Koulutuksessa läpikäydyt aihealueet ja teemat toistuvat osaston ryhmätöminnoissakin. Lyva-osaston toiminnot jaotellaan kuntouttavaan ryhmätyöhön, motivoivaan yksilötyöhön sekä toiminnallisiin ryhmiin. Ryhmätömintoihin osallistuminen on vapaaehtoista, mutta suositeltavaa.

Lyhytaikaisvankiosastolla on ikään kuin kaksi päällekkäistä kokonaisuutta ja viikko-ohjelmaa; koulutukseen osallistuvien lyvalaisten viikko-ohjelma, jota he noudattavat sekä Lyvan sisällä tapahtuvien toimintojen viikko-ohjelma, joita koulutukseen osallistumattomat vangit noudattavat. Erityisohjaajat kannustavat vankia osallistumaan toimintaan. Vankien osastolla oleminen minimiedellytyksenä on, että he sitoutuvat käymään keskusteluja heille nimettyjen työntekijöiden kanssa. Yksilötyö sisältää paljon sosiaalityötä ja palveluohjausta sekä motivointityötä vangin kiinnittämiseksi palveluihin. Rangaistusajansuunnitelmassa vangille määritellään usein tavoitteeksi käydä läpi esimerkiksi rikollisia asenteita yhdessä vankilan erityishenkilöstön kanssa. Yksilötyö sisältää myös tämän tyyppistä tavoitteellista työskentelyä. Yksilötyöhön ja vapautumisen valmisteluun sitoutuminen on suositeltavaa ja vankien rangaistusajansuunnitelmien mukaista.

2.1 Lyvan koulutus

Lyva-osastolla toiminut koulutus (Oiva) on ollut osa osaston toimintaa sen perustamisesta saakka. Koulutus on toteutettu yhdessä Keskuspuiston ammattiopiston kanssa. Keväällä 2016 kuitenkin selvisi, että yhteistyö sellaisenaan Keskuspuiston kanssa tulee päättymään rahoituskuvioiden muuttuessa. Tästä syystä Lyvalla syksyllä 2016 starttaavasta koulutuksesta ei voi enää käyttää suhteellisen vakiintunutta Oiva-nimeä. Koulutus säilyy kuitenkin todennäköisesti Lyvan päätoimisena sisältönä lähes samassa muodossa kuin Oivankin aikoihin. Mikäli koulutuksesta joudutaan luopumaan, on Lyva-osaston toimintamalli jälleen kohtaamassa uusia kehityshaasteita. Tässä luvussa on kuvattuna tarkemmin tähänastisen koulutuksen sisältämät aihealueet.

Oiva-koulutuksen sisällöt on kehitetty vastaamaan lyhytaikaisvankien yleisimpiin haasteisiin. Suuri osa lyhytaikaisista on toimeentuloturvan varassa eläviä, asunnottomia tai asunnottomuuden uhan alla. Elämänhallinta saattaa olla alentunutta ja usein päihdeongelma ja siihen liittyvä rikollisuus ajaa heidät jatkuvasti takaisin rikosseuraamuksiin. Lyhytaikaisien vankien syrjäytymiskierre on usein alkanut nuoruuden laitoskierteestä ja vähäisestä koulutustaustasta. Elämäntulkua aikuisiällä on usein luonnehtinut tietynlainen ajelehtiminen ja työtaustaa ja -kokemusta on usein vähän. (Kivivuori & Linderborg 2009: 59-62.)

Nyky-yhteiskunnassa koulutus on suuressa roolissa työllistymisen näkökulmasta. Vankipopulaatiolla koulutusta on usein puutteellinen ja oppimista varjostavat oppimisvaikeudet. Lyhytaikaisvankiosaston koulutuksella on pyritty parantamaan lyhyellä ajalla ja tehokkaasti työllistymis-, opiskelu- ja deintegraatiomahdollisuuksia. Koulutus on suunniteltu niin, ettei se aseta

suuria vaatimuksia osallistujille vaan lähes kuka tahansa yksilöllisestä tilanteestaan huolimatta voi tuomion keston puitteissa osallistua. Tämä on perusteltua, sillä lyhytaikaisvankiosaston tyyppisellä osastolla vankien yksilölliset elämäntilanteet ja valmiudet voivat olla täysin erilaisia, eikä ketään haluta ikään kuin rajata pois koulutukseen sopimattomuutensa vuoksi. Ainoat kriteerit koulutukseen osallistumiselle on tuomion kesto ja ajankohta, vangin oma halu ja koulutukseen osallistuessa toki siihen sitoutuminen.

Kaikki koulutuksen sisältämä toiminta tähtää tietyllä tapaa vankeuden jälkeiseen siviiliin. Koulutuksen tavoitteena on lisätä vankien valmiuksia pärjätä yhteiskunnassa, lisätä heidän tietämystään yhteiskunnallisista rakenteista ja saatavilla olevista palveluista, saada apua arjenhallinnan ongelmiin, saada apua asumisen ongelmiin, suorittaa konkreettisia passeja- ja todistuksia koulutuksen eri osa-alueista, joilla parantaa mahdollisuuksiaan siviilissä ja kaikilta osin valmistella vankia aktiivisesti siviilissä kohdattaviin yleisiin asioihin ja instituutioihin.

Koulutuksen sisällöt rakentuvat monien eri toimijoiden tarjoamista osa-alueista ja koulutukseen osallistuu suuri määrä yhteistyökumppaneita. Tämä siksi, että se on resurssitehokasta sekä se integroi vankia palveluiden piiriin tekemällä ne tutuiksi jo vankeuden aikana. Koulutuksen sisällöistä monet ovat kolmannen sektorin toimijoiden vetämiä, joten järjestöt ja niissä työskentelevät henkilöt pystyvät verkostoitumaan vangin kanssa jo vankilassa. Asumiseen, vertaistukeen ja oppimisvaikeuksiin liittyvistä asioista tulevat kertomaan suoraan ne ihmiset siviilistä, jotka näiden asioiden parissa työskentelevät. Osa koulutuksen osa-alueista käyttää hyödyksi vankilan sisällä olevaa ammattitaitoa; vankilan opinto-ohjaaja kertoo työhön ja koulutukseen hausta, liikunnanohjaaja elämäntapojen merkityksestä ja esimerkiksi erityisohjaaja voimavaroista.

Koulutus on kestoaltaan noin kaksi kuukautta. Tavoitteena on pystyä järjestämään kaksi kurssi keväisin ja kaksi syksyisin. Ryhmäkokoo vaihtelee, mutta ideaalitalanteessa lyhytaikaisvankiosastolta kymmenen vankia osallistuu päätoimisena aktiviteettinaan vankeuden aikana Lyvan koulutukseen. Osallistuvat vangit rekrytoidaan koulutukseen osastolta tai sijoittelukokouksen kautta Helsingin vankilaan sijoitetuista vangeista, joiden tuomion kesto ja ajankohta sopii koulutuksen aikatauluun.

2.2 Osastolla tapahtuva toiminta

Lyva-osaston päätoimisena sisältönä on valmentava koulutuskokonaisuus, jonka ympärille osaston muu toiminta rakentuu. Kaikki vangeista eivät kuitenkaan osallistu koulutukseen; joko tuomion kesto ja ajankohta eivät osu kurssiaikatauluun, vanki ei itse ole motivoitunut ottamaan osaa koulutustoimintaan tai hänellä on esimerkiksi puutteelliset suomen kielen taidot.

Tällöin vanki lyhytkestoisella tuomiolla tulee Lyva-osastolle ja osallistuu osastolla järjestettävään koulutuksen ulkopuoliseen ohjelmaan.

Osaston tarkoituksena on aktivoida jokaista vankia ja osaston toiminnot ikään kuin pyrkivät orientoimaan vangin lähestyvään siviiliin lisäten heidän valmiuksiaan pärjätä yhteiskunnassa. Aktivointi tapahtuu pääasiassa toiminnallisuuden kautta, kuitenkin kuntoutuksellista työtä unohtamatta.

Osaston viikko-ohjelma koostuu erilaisista ryhmätoiminnoista. Joka viikko maanantaisin on kaikille vangeille ja ohjaajille yhteinen viikon aloitus, jossa käydään läpi asioita edelliseltä viikolta, orientoidutaan kuluvan viikon ohjelmaan sekä tiedotetaan vangeille osaston ja vankilan arkeen ja aikatauluihin liittyvistä asioista.

Ryhmien sisällöt on pyritty muokkaamaan vastaamaan Oiva-koulutuksen sisältöjä, jotta jokainen osastolla oleva vanki saisi samantyyppistä tukea ja tietoa vapautumista ajatellen, osallistui koulutukseen tai ei. Viikko-ohjelmassa on toimintaryhmä, jonka tarkoituksena on aktivoida vankeja tekemisen kautta. Koska vangit ovat erittäin yksilöllisiä, tulee toimintaryhmän sisällöt suunnitella niin, että mahdollisimman moni pystyisi osallistumaan. Toimintaryhmien yleisimpiä sisältöjä ovat tietovisat, lautapelit, elokuvat ja rentoutusharjoitukset.

Osastolla vierailee joka kolmas viikko Kris Etelä-Suomen vertaistyöntekijä, joka ohjaa osastolla oleville vertaistukiryhmää. Ryhmän tavoitteena on toimia tukena ja motivaationa sekä lisätä asiakkaiden tietoutta kolmannen sektorin palveluista ja helpottaa niihin kiinnittymistä. Krisin vertaistyöntekijä voi myös tarvittaessa toimia tukihenkilönä osastolla olevalle vangille, ja noutaa tämän vapautuessa portilta.

Kris on kolmannen sektorin järjestötoimija, jonka tavoitteena on tukea vankilasta vapautuneita irtaantumaan rikos- ja päihdekierteestä. Kris toimii Etelä-Suomessa ja -Pohjanmaalla, Tampereella, Oulussa ja Satakunnassa. Järjestön toimintamalliin kuuluu vankilatyö, avotyö ja nuorisotyö ja sen perusperiaatteita ovat päihteettömyys ja vertaisuus. Kris tarjoaa rikostaisille ihmisille tukea, neuvontaa ja auttaa esimerkiksi työllistymiseen liittyvien asioiden kanssa. (Kris Suomi 2016.)

Osaston viikko-ohjelma sisältää myös arjenhallintakeinojen parantamiseen tähtäävän Arki-ryhmän. Arki-ryhmässä käsitellään keskustellen, tehtävien tai toiminallisten harjoitusten kautta yhdessä muun muassa sitä, mitä arki on ja mistä se koostuu sekä kuinka ajankäyttöään voi hallita. Ryhmän aiheina ovat myös ravitsemukseen, ruuanlaittoon ja taloudenpitoon liittyvät aiheet, voimavaroihin ja stressinsietoon liittyvät aiheet sekä vapaa-ajan viettomahdollisuuksista puhuminen.

Asunnottomille lyhytaikaisvangeille on kehitetty oma Asumisen-ryhmänsä, jota Kriminaali-huollon tukisäätiön asumispalvelukoordinaattori tulee viikottain pitämään osastolle. Ryhmä-osuuden jälkeen vangit voivat varata aikaa asumispalvelukoordinaattorin yksilövastaanotolle, mikäli eivät halua käsitellä kaikkia asioita yhdessä ryhmässä ja kaipaavat tilanteensa selvittämiseen intensiivisempää tukea. Asumisen-ryhmässä kartoitetaan pääkaupunkiseudun tuetun asumisen muotoja, sekä palveluohjataan vankeja hakeutumaan heidän tarpeisiinsa realistisesti sopiviin asumispaikkoihin. Asumispalvelukoordinaattori toimii linkkinä paitsi osaston erityisohjaajien, myös siviilin asumisyksiköiden välillä ja koettaa löytää asunnottomille osastolaisille hyviä asumisen ratkaisuja vapautumisen jälkeiselle ajalle. Asumisen kysymykset erityisesti pääkaupunkiseudulla ovat heikon asunnotilanteen vuoksi kiperiä varsinkin vankipopulaatiolle, jonka sosioekonominen tilanne on usein haasteellinen eikä esimerkiksi arjenhallintataitoja, luottotietoja tai tuloja ole. Asumisasioiden osalta osaston toiminta tähtää edes aloittamaan prosessin asunnon saamiseksi sekä hakeutumaan asumisen tuen arvioon. Ei ole realistista tavoitella vapaata asuntoa jokaisen vangin kohdalla heidän vapautuessaan, sillä toisinaan siviiliasioiden järjestelyyn voi olla aikaa vain muutama viikko, mutta asumisasioiden vireillelaittaminen on oleellinen osa kuntoutusta Lyvalla.

Lyhytaikaisvankiosaston viikko-ohjelmaan sisältyy myös osaston nimikkoryhmä eli Lyva-ryhmä, joka on osa osaston kuntouttavaa ryhmätyötä. Lyva-ryhmä on tarkoitettu niille vangeille, joilla on huomattavissa muutosmotivaatiota. Ryhmään osallistuvat vangit saavat valita tietyistä aihevaihtoehdoista sen, jota itse haluaa ryhmässä käsitellä ja jonka kokevat itselleen tärkeimmäksi. Aiheita ovat asuminen, arvot, rikokset, sosiaaliset suhteet, terveys ja päihteet, toimeentulo sekä työ- ja koulutus. Ryhmässä jokaiselle vangille laaditut tehtävät liittyen edellämainittuihin osa-alueisiin tehdään ensin itsenäisesti, jonka jälkeen tehtävät puretaan yhteisesti eristysohjaajan johdolla.

Lyvalla käy myös viikottain vaihtuva siviilitoimija pitämässä infotyyppisesti ryhmää tarjoamistaan palveluista. Lyhytaikaisvankien on haasteellista saada poistumislupia siviiliin lyhyiden tuomioidensa puitteissa. Näin ollen ainoa tapa saada heidät tutustumaan siviilissä olemassaoleviin palveluihin on tuoda ne konkreettisesti vankilaan. Infoja pitäviin tahoihin on luotu yhteistyöverkosto osaston perustamisvaiheessa. Suuri osa osastolla käyvistä toimijoista ovat kolmannen sektorin toimijoita, kuten Kriminaalihuollon tukisäätiö ja Kris ry. Myös asumis- ja opiskeluasioiden parissa työskenteleviä infolaisia käy esimerkiksi VVA:lta, Stadin ammattiopistosta ja työvoimatoimistosta. Infojen tarkoituksena on tehdä palveluita tutuiksi vangeille kaitentyyppisien sektoreiden osalta, sillä vankien yksilölliset tilanteet saattavat olla erilaisia keskenään eikä kaikille voi tarjota samaa palvelupakettia. Vangeille kerrotaan kunkin viikon alussa kuluvalla viikolla tuleva infon järjestäjä ja he saavat itse päättää osallistumisestaan ja arvioida sisältääkö kyseinen infotilaisuus heille tärkeää tietoa.

2.3 Yksilötyö ja vapautumisen valmistelu

Osaston tarjoaman viikko-ohjelman lisäksi osaston keskeisenä työkaluna on jokaisen vangin kohdalla tehtävä yksilötyö. Osaston vangit on jaettu osaston kahden työntekijän kesken omiin vastuuvankkeihin, joiden yksilötyöstä ja vapautumisen valmistelusta oma työntekijä vastaa. Lyhytaikaisvankiosaston toiminta-ajatuksessa on keskeistä se, että kaikki vangin vapautumisen valmisteluun liittyvä työ tehdään mahdollisimman pitkälti omalla osastolla kuormittamatta vankilan muita työntekijöitä.

Lyhytaikaisvankiosaston ohjaajat toimivat samanaikaisesti vankien päihdetyöntekijän, perheyöntekijän ja esimerkiksi sosiaalityöntekijän rooleissa. Osastolla tehtävä monialainen työ auttaa vankien kokonaistilanteen hahmottamisessa ja vähentää vapautumisvaiheeseen liittyvän monimutkaisuuden pirstaloitumisen eri tahojen kesken entistä sekavammaksi. Yksilötyön keskittyminen osaston omille työntekijöille on perusteltua myös siten, että vankien lyhyet tuomiot rajaavat heiltä mahdollisuuksia päästä tarvitsemassaan ajassa vankilan muun kuntoutushenkilökunnan avustettaviksi.

Lyhytaikaisvankien kanssa tehtävän työn perimmäisenä tarkoituksena on saada vangit kiinnitettyä palveluihin siviilissä ja suunnata fokus heidän pärjäämisensä parantamiseen ulkomaa-ilmassa. Osaston vankien tarpeissa on suuria yksilöllisiä eroja, jonka vuoksi jokaisen yksittäisen vangin tilanteen arvioiminen on tärkeää oikeiden ratkaisujen löytymiseksi. Osaston työntekijät yrittävät rakentaa palveluverkoston, joka on asiakaslähtöinen, mielekäs ja joka parantaisi akuuteimpina näyttäytyviä yksilöllisiä tarpeita. Viime kädessä pyritään löytämään ratkaisuja, jotka lopettaisivat vangin rikoskierteen tai edes hidastaisivat hieman rikosten uusimista ja pitäisivät asiakkaat näkyvinä sekä kiinni palveluissa.

Käytännön työssä syntyneiden kokemusten perusteella lyhytaikaisvankien kanssa työskennellessä asiakkaan aito kohtaaminen ja asiakkaan tilanteesta välittäminen luovat pohjan toimivalle asiakassuhteelle lyhyestä ajallisesta työskentelystä huolimatta. Lyhytaikaisvankien elämäntilanteeseen usein liittyvä kaaottisuus ja jäsentymättömyys tekevät heistä toisaalta haastavia asiakkaita, mutta toisaalta myös erittäin vastaanottavaisia. Heillä on usein paitsi pitkän rikoshistorian lisäksi suhteellisen tuore kokemus siviilimaailmassa toimimisesta ja ymmärrys siviiliin pian palaamisesta. He tasapainoilevat usein vankilan ja siviilimaailman välillä. Näistä lähtökohdista vankeustuomio voi toimia lyhytaikaisvankien kohdalla ikään kuin tarvittuna aikalisanä, joka mahdollistaa oman elämäntilanteen pohtimisen ja kenties havahduttaa vangin huolestumaan oman elämänsä tilanteesta edes jollakin sen osa-alueella. Vankeuden aikana aloitetut prosessit tuen saamiseksi saattavat parhaimmillaan toimia motivaation vahvistajina elämäntilanteen parantuessa tai kun vanki saa kokemuksen siitä, että asiat alkavat helpottamaan edes jollakin tavalla. Yksilötyössä on arviolta tärkeää kyetä herättämään muutostavahemallin mukaisessa esiharkintavaiheessa olevissa vangeissa huolta omasta tilantees-

taan ja pidemmälle edenneiden vankien kohdalla antaa heille luottamusta ja toivoa tulevasta sekä poistaa esteitä heidän etenemisensä tiellä. Muutosvaihemallilla tai toisinsanoen muutosvalmiuden transteoreettisella mallilla tarkoitetaan vaiheittaista mallia, jolla kuvata muutosta ja arvioida missä vaiheessa yksilön motivaatio suhteessa muutokseen on. Muutos ja pyrkimys siihen on pitkäaikainen prosessi, joka ei aina etene johdonmukaisesti vaan elää yksilön tilanteen mukana. (Ylimäki 2009: 209-210.) Muutosvaihemallin vaiheet on kuvattu tyypillisesti esiharkintavaiheeksi, harkintavaiheeksi, päätöksentekovaiheeksi, toimintavaiheeksi ja muutoksen ylläpidoksi. Jotkut teoreettiset mallit ovat lisäksi lisänneet ylläpitovaiheen jälkeen tulevaksi vaiheeksi mahdollisen retkahduksen erityisesti addiktioissa sovellettavaan muutosvaihemalliajatteluun. Yksilön muutosmotivaatio voi vaihdella eri vaiheiden välillä edeten systemaattisesti eteenpäin tai toisinaan myös taaksepäin muutosvaihemallissa. (Prochaska & DiClemente 1983:51-58.)

3 Yhteiskunnalliset lähtökohdat ja strategiset linjaukset

Suomen rikoslain mukaan rikokseen syylliseksi voidaan katsoa ainoastaan sellaisen teon perusteella, joka rikoksen tapahtumisen hetkellä on laissa säädetty rangaistavaksi teoksi. Kaikkien rangaistusten ja muiden rikosseuraamusten on perustuttava aina lakiin. Suomen rikoslain mukaisia rangaistuslajeja ovat järjestyksessä lievimmästä ankarimpaan rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus. Näiden lisäksi on olemassa myös laissa säädetty mahdollisuus määrätä rikokseen syyllistynyt henkilö nuorisorangaistukseen, mutta emme käsittele kyseistä rangaistustyyppiä tässä yhteydessä. Vankeusrangaistus tarkoittaa henkilön vapauden menetystä tai rajoittamista määrääjäksi. Rangaistus on mitattava oikeudenmukaisesti suhteessa teon vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen. Opinäytetyön keskiössä olevat haastateltavat ovat tuomittuja ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja heitä koskevat näin ollen vankeuslain säädökset ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen osalta.

Jokaiselle ehdottomaan vankeusrangaistukseen asetetulle henkilölle tehdään vankeuslain (4:6§) mukainen rangaistusajansuunnitelma. Lain mukaan rangaistusajansuunnitelman tavoitteiden toteutumista on tarkasteltava ja arvioitava aika ajoin. Mikäli rangaistuksen kesto on lyhyempi kuin neljä kuukautta, tulee suunnitelma ottaa tarkasteluun ajoissa ennen vapautumista. Jokaiselle ehdottomaan vankeusrangaistukseen asetetulle henkilölle tehdään vankeuslain (4:6§) mukainen rangaistusajansuunnitelma. Lain mukaan rangaistusajansuunnitelman tavoitteiden toteutumista on tarkasteltava ja arvioitava aika ajoin. Mikäli rangaistuksen kesto on lyhyempi kuin neljä kuukautta, tulee suunnitelma ottaa tarkasteluun ajoissa ennen vapautumista. Rangaistusajansuunnitelman tarkoituksena on suunnitella ja jäsenellä vankeusai-kaista toimintaa ja tukea tuomitun sosiaalista selviytymistä. Rangaistusajansuunnitelma laadi-

taan ja tarpeen vaatiessa päivitetään yhdessä vangin kanssa. (Socca 2016.) Rangaistusajansuunnitelmaan laaditaan tavoitteita vankeusajalle. Vankia arvioidaan sen perusteella, kuinka hän on edistänyt rangaistusajansuunnitelmansa tavoitteita vankeusaikanaan. Lyhytaikaisvankien kohdalla rangaistusajansuunnitelma on usein suppeahko, koska suunnitelman laatimiseen tarvittavia tietoja ei ole ollut saatavilla tai vanki ei ole osallistunut rangaistusajansuunnitelmansa laatimiseen. Tyypillisimpiä lyhytaikaisvangeille asetettuja tavoitteita rangaistusajansuunnitelmissa ovat päihdeongelman kartoitus ja motivoituminen hoitoon, rikollisten asenteiden käsittely ja vapautumisen valmistelu.

Kuten kaikille vangeille, myös lyhytaikaisvangeille laaditaan rangaistusajansuunnitelma. Toiset vangeista ovat osallistuneet suunnitelmansa laatimiseen käyden läpi yhdyskuntaseuraamustoimiston laatiman siviiliarvion. Osalle rangaistusajansuunnitelman laatimiseksi on suoritettu puhelinhaastatteluja, joiden perusteella rangaistusajansuunnitelma on laadittu. Suuri osa lyhytaikaisvankien rangaistusajansuunnitelmista joudutaan laatimaan myös täysin kirjallisen viranomaistiedon pohjalta kuulematta vankia, koska heidän tavoittamisensa ja arviointiinsa sitoutumisensa on usein haasteellista repaleisen elämäntyylin vuoksi. Vangin vankeusaikasta etenemistä seurataan rangaistusajansuunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden ja näiden edistämisen pohjalta. Lyhytaikaisvankien osalta rangaistusaika on usein niin lyhyt, että heidän mahdollisuutensa todellisuudessa toteuttaa rangaistusajansuunnitelmaansa ovat rajatut.

Vankeuslaissa (1:2§) on säädetty, että vankeuden tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikollisesta elämäntavasta luopumiseen sekä edistää rangaistusta suorittavan elämänhallintaa sekä yhteiskuntaan kiinnittymistä sekä estää uusien rikosten tekeminen rangaistusaikana. Tähän perustuu pitkälti kaikki kuntoutus- ja sosiaalityö vankiloissa. Lyhytaikaisvankiosaston keskeisenä tavoitteena on erityisesti vankien yhteiskuntaan kiinnittämisen edistäminen ja vapautumisen valmistelu.

Vankeuslain (5: 1§) mukaan vankilassa on valvonnan asteeltaan ja toiminnaltaan erilaisia osastoja. Vankien vankilan sisäisessä sijoittamisessa tulee ottaa huomioon rangaistusajansuunnitelmasta ilmi käyvät yksilölliset tavoitteet, vangin yksilölliset ominaisuudet sekä turvallisuus ja rikosten jatkamisen estäminen. Lyhytaikaisvangit sijoitetaan lyhytaikaisvankiosastolle joko puhtaasti tuomion keston puitteissa tai sen lisäksi rangaistusajansuunnitelmaa laatineet tahot ovat arvioineet vangin erityisesti hyötyvän lyhytaikaisvankiosaston toiminnasta, ja vanki sijoitetaan osastolle näistä syistä. Osasto on valvonnan tasoltaan jotakin suljetun ja avo-osaston välissä; vangeille on järjestetty kuntouttavaa ryhmätoimintaa ja oma vapautteen valmentava koulutuksensa, mutta osaston ovat pääasiassa toimintojen ulkopuolella kiinni.

Vangin on sijoitettava johonkin vankilan tarjoamaan toimintaan ottaen huomioon vangin rangaistusajansuunnitelmassa ilmaistut tavoitteet sekä yleisesti vankilan turvallisuuden säilyttäminen tasapainossa. Vankilan tarjoama toiminta on joko työtä, jonka tarkoituksena on ylläpitää työ- ja toimintakykyä tai kuntouttavaa toimintaa, jonka tarkoituksena on parantaa vangin valmiuksia. (8: 2§-5§) Lyhytaikaisvankiosastolta ei käydä vankilan työtoiminnassa eikä osallistuta vankilan järjestämiin pitkiin koulutuksiin. Työ- ja opiskelutoiminnan tilalla osastolla on kuntouttavaa ryhmätyöskentelyä ja vapauteen valmentavaa sekä toimintakykyä muilla tavoin ylläpitävää toimintaa.

Vankeuslain mukaan ajoissa ennen vangin vapautumista on vankilan työntekijöiden laadittava vangin kanssa vapauttamissuunnitelma, jota varten selvitetään niitä tekijöitä jotka tukevat vapautuvan vangin sijoittumista takaisin yhteiskuntaan ja kiinnittävät häntä sopiviin palveluihin. Vapauttamissuunnitelman keskeisiä sisältöjä ovat asumiseen, toimeentuloon, työllistymiseen sekä sosiaalisiin suhteisiin liittyvät asiat sekä päihdekuntoutus, terveydenhuolto sekä muu kokonaisvaltainen kuntoutus. Vangin pyrkimystä sosiaaliseen kuntoutumiseen ja suhteiden ylläpitoon läheisiinsä on tuettava. Vankia on myös tuettava työhön, toimeentuloon, sosiaalietuuksiin, asumiseen ja muihin virallisiin palveluihin liittyvien asioiden hoidossa. Tavoitteena lyhytaikaisvankiosastolla on laatia jokaiselle vangille vapauttamissuunnitelma, johon kulminoituu kaikki rangaistusaikana vangin kanssa valmisteltu työskentely siviiliinpaluuta varten. Tyypillisimmät työskentelyä vaativat asiat ovat vangin asumisen järjestäminen tai asuimistilanteen kartoitus ja edistäminen, päihdehuoltoon liittyvät toimenpiteet ja asiakkuuksien aktivointi sekä kiinnittyminen mahdollisesti uusiin palveluihin sekä toimeentulon turvaaminen. Jokaisen vangin kohdalla määritellään kunkin yksilölliset tarpeet ja tähdätään parantamaan yksilön mahdollisuuksia vähentää rikollisuuttaan.

Rikosseuraamusalalla toimintaa ohjaa tällä hetkellä lain lisäksi vahvasti Rikosseuraamuslaitoksen laatima strategia vuosille 2011-2020. Strategiassa linjataan paitsi Rikosseuraamuslaitoksen päätehtävä, myös toimintaa ohjaavia arvoja ja tavoitteita. Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävänä on vastata vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimiston osalta rangaistusten täytäntöönpanosta sekä tutkintavankien osalta rangaistusten toimeenpanosta. Vankien kanssa tehtävää verkostotyötä on tehtävä sekä kolmannen sektorin järjestötoimijoiden, muiden viranomaisten että vangin perhe- ja lähipiirin kanssa yhteiskuntaan integroitumisen valmiuksia lisäten. Täytäntöönpanojen tulisi kehittyä avoimempaan ja vaikuttavampaan suuntaan turvallisuuden näkökulmaa unohtamatta. Rikosseuraamuslaitos linjasi toimintaa ohjaaviksi arvoiksi oikeudenmukaisuuden, ihmisarvon kunnioittaminen, uskon ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa sekä turvallisuuden. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Laajimmillaan voidaan ajatella, että Lyva-osaston toiminta sekä sen kanssa yhteistyötä tekevät tahot toteuttavat omalta osaltaan Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaisia arvoja ja

tavoitteita. Rikosseuraamuslaitos on vuosille 2011-2020 laatimassa strategiassaan linjannut organisaation arvoihin kuuluvan muun muassa sen, että rangaistuksen täytäntöönpano toteutuisi yksilön kasvua ja kehitystä tukien sekä edistäisi yksilöiden pyrkimystä rikoksettomaan elämään (Rikosseuraamuslaitos 2011.) Lyva-mallin mukainen toiminta alkaa jo vankeusaikana ja tähtää nimenomaan integroimaan yksilöä yhteiskuntaan, irtaantumaan rikollisesta elämäntyylistä ja kiinnittymään rikoksettomuutta edistäviin palveluihin ja vertaistukijärjestöihin, jotka sopivat hänen tarpeisiinsa sekä takaisivat kuntoutuksen jatkumon siviilissä.

Lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen strategia sisällyttää Oikeusministeriön tulevaisuuskatsauksen, jossa linjataan että rangaistusaikoja tulee hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla lisäämään valmiuksia rikoksettomaan elämään. Näin ollen lyhytaikaisillekin tuomioille on keksittävä jotakin merkityksellistä sisältöä ja uudenlaisia toimintamalleja on luotava, jotta myös lyhytaikaisvangit voivat saada rangaistusajalleen yhteiskuntaan integroivan funktion. (Oikeusministeriö 2014: 14-15.) Samassa katsauksessa ohjeistetaan myös Rikosseuraamuslaitoksen alaisia toimijoita laajentamaan vapauttamisvaiheen tukitoimia ja turvaamaan hoidon jatkuvuus rangaistuksen päättymisen jälkeenkin. Uusia palveluja kehitettäessä lähtökohtana tulee strategian mukaan olla yhteiskuntaan kiinnittymisen edistäminen, jota lyhytaikaisvankiosaston toiminta-ajatus noudattaakin.

Rikosseuraamuslaitos asetti strategian ajalle tavoitteita asteittaisen vapauttamisen kehittämistä ja lisäämisestä, sekä erityisesti lyhytaikaisvankeja koskevan tavoitteen vapauttamisvaiheen tukitoimien kehittämistä. Linjauksessa otettiin kantaa myös siihen, että suljettujen laitosten tulisi osallistua entistä enemmän avoimempaan täytäntöönpanoon valmentamisessa, eli esimerkiksi koevapauksien suunnittelussa ja täytäntöönpanossa. Lisäksi verkostotyön kehittäminen ja lisääminen koettiin yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi vuosille 2011-2020. (Rikosseuraamuslaitos 2011.) Linjauksessa halutaan kiinnittää huomiota erityisvankiryhmiin ja heidän toimintansa kehittämiseen. Lyhytaikaisvangit, ulkomaalaiset sekä kaikista suljetuimilla osastoilla asuvat vangit ja heihin vaikuttaminen ovat strategian mukaan erityisen tärkeitä kysymyksiä.

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa on erikseen rajattu jokaiselle rikosseuraamusalueelle omat tavoitteensa sekä toimipaikkakohtaisesti eriytetty ohjeistukset toiminnan kehittämistä vuoteen 2020 mennessä. Helsingin vankilan osalta erityisesti verkostotyö ja yhteistyökumppaneiden hyödyntäminen on tärkeänä osana työtä. Helsingin vankilan lyhytaikaisvankiosaston toiminnan kehittäminen linjattiin strategiassa tärkeäksi ja sen pohjalta osaston perustaminen kävi toteen. Koko osaston toiminta on järjestetty tukeutuen erityisen paljon ulkopuolisiin yhteistyökumppaneihin ja osaston perustamisvaiheessa on laadittu laajat yhteistyöverkostot erityisesti järjestötoimijoiden osalta ajatellen vankiryhmän palveluihin kiinnittymiseksi tarvittavan mahdollisimman matalaa kynnystä. Osastolla tehdään laajasti yhteistyötä myös kuntien

ja muiden viranomaisten kanssa, sillä nämä tahot ovat tärkeitä vapautumisvaiheen yhteistyökumppaneita ja osaston vankiaine on käytännös jatkuvassa vapautumisen syklissä.

Lyhytaikaisvankiosaston toiminta perustuu siis vahvasti paitsi lailliseen rangaistuksen täytännönpäntöön, myös Rikosseuraamuslaitoksen tekemiin linjauksiin siitä, että lyhytaikaisvankien ryhmään liittyy erityistä problematiikkaa, johon vaikuttamiseksi ei aiemmin löytynyt keinoja. Osasto kehitettiin lisäämään lyhytaikaisvankien mahdollisuuksia saada paitsi tukea ja kuntoutusta vankilajärjestelmän rakenteissa, myös toiminnan ja verkostoitumisen kautta parantamaan heidän valmiuksiaan rikoksettomaan elämäntapaan.

Vankilat toimivat paitsi rangaistuslaitoksina, niissä tarjotaan myös kuntoutusta ja tukea rangaistusta suorittaville. Kuntouttavan toiminnan on ajateltu vähentävän vankien uusintarikollisuutta ja edistävän heidän yhteiskuntaan kiinnittymistään. Uusintarikollisuutta ehkäiseviä ohjelmia ja toimintatapoja kehitetään jatkuvasti ja rikollisuuteen pureutuminen nähdään monesti tärkeänä yhteiskunnan turvallisuuteen vaikuttavana tekijänä. Lyhytaikaisvankiosaston toiminta on osa suomalaisten vankiloiden tarjoamaa kuntouttavaa toimintaa, jossa pyritään tukemaan vankeja rikollisuudesta irtaantumiseen. Uusintarikollisuuden käsite on kuitenkin ongelmallista määrittää. Tyypillisesti uusintarikollisuutta mitataan vankilakontekstissa uudella ehdottomalla tuomiolla. Todellisuudessa uusintarikollisuus voi käsittää piilorikollisuuden, ehdottomat tuomiot, ulkomailla suoritettut tuomiot, ehdolliset tuomiot eri rangaistusmuotoineen ja esimerkiksi vanhat tuomiot joita yksilö tulee suorittamaan viiveellä vapautumisensa jälkeen. (Tyni 2016: 43-46.) Kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi on haastavaa, mutta kuntoutuksen ajatellaan silti olevan tarpeellista. Uusintarikollisuuden määrät pysyvät tutkimustiedon valossa suhteellisen tasaisina vuodesta toiseen erilaisilla mittareilla mitattuna. Rikosseuraamuslaitoksen leikkausten seurauksena vankiloita on jouduttu lakkauttamaan ja työntekijäresursseja pienentämään. Suuri määrä vangeista viettää merkittävän osan vankeustuomiostaan passiivisena tekemättä mitään. Vankeinhoidon kuntoutustoimien vaikuttavuus saattaa kärsiä leikkaustoimenpiteiden seurauksena. (Tyni 2016: 9-17).

4 Teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu erityisesti lyhytaikaisvankitutkimuksiin sekä desistanssiin ja vapautumisen valmisteluun ja vankeudesta vapautumiseen. Nämä teoreettiset käsitteet on valittu opinnäytetyöhön siksi, että ne liittyvät kiinteästi lyhytaikaisvankiaineeseen. Vapauttamisvaiheen toimenpiteet ovat lyhytaikaisvankien kanssa työskenneltäessä suuressa roolissa koko asiakasprosessin ajan ja vapautumista aletaan tyypillisesti valmistelemaan heti vangin saavuttua osastolle.

Teoreettisen viitekehyksen tarkoitus on luoda teoriapohjaa opinnäytetyölle, sekä avata keskeisiä teoreettisia käsityksiä liittyen opinnäytetyössä käsiteltäviin teemoihin.

4.1 Lyhytaikaisvanki

Janne Kivivuoren ja Henrik Linderborgin vuonna 2009 julkaistussa tutkimuksessa Lyhytaikaisvanki on keskitytty lyhytaikaisvankien elinoloihin, elämäntavoihin ja rikollisuuteen. Tutkimuksessa on kuvattu lyhytaikaisia, korkeintaan kahdeksan kuukauden tuomiota suorittavia vankeja ja heidän mahdollisuuksiaan irtaantua rikollisuudesta. Tutkimus selvittää laajasti vankien taustoja ja vankilakierteeseen johtaneita tekijöitä sekä ottaa huomioon vankien omat näkemykset vankeudesta ja mahdollisuuksistaan irtaantua rikollisesta elämäntavasta ja se toimii opinnäytetyön tärkeimpänä taustalähteenä, yhtenä harvoista lyhytaikaisille vangeille tehdyistä laajoista tutkimuksista. Tutkimuksen aineistossa on sekä nais- että miesvankeja. Opinnäytetyössä paino on miesvangeilla, sillä tutkittava osasto sisältää ainoastaan miespuolisia tuomittuja.

Lyhytaikaisvangilla tarkoitetaan vankia, jonka on kestoltaan muutamasta päivästä kahdeksaan kuukauteen ehdotonta vankeutta. Tyypillisin rikos, josta lyhytaikaisvanki suorittaa tuomiota on liikenne-rikokset, etupäässä rattijuopumus. Väkivaltarikokset ja omaisuusrikokset ovat toiseksi tyypillisimmät rikokset, joista vanki suorittaa tuomiota. Vankilakertalaisuus lyhytaikaisvangeilla on keskimäärin viisi vankilakautta eli uusimisrikollisuus on tyypillistä. (Kivivuori & Linderborg 2009:18-19.) Helsingin vankilan lyhytaikaisvankiosastolle sijoitetaan vankeja, joiden tuomion maksimipituus on kuusi kuukautta. Osaston tärkeimpänä tavoitteena on lyhytaikaisten vapautumisen valmistelu. Osastolla olevien vankien rikostyyppit ovat samoja kuin Kivivuoren ja Linderborgin tutkimuksessa esiin tulleita rikostyyppijä; omaisuusrikokset, liikenne-rikokset, huumausainerikokset sekä väkivaltarikokset ovat arviolta yleisimpiä. Rikollisuus liittyy tyypillisesti päihdeongelmaan ja jatkuvaan tai melko jatkuvaan päihteidenkäyttöön.

Lyhytaikaisvankien persoonallisuutta leimaa tutkimuksen mukaan alhainen itsekontrollin määrä. Itsekontrollin vähäinen määrä liittyy usein impulsiivisuuteen, lyhytjänteisyyteen sekä riskinottohalukkuuteen. Tutkimuksen mukaan lyhytaikaisvankien päihteidenkäyttö on alkanut jo lapsuudessa. Heidän elämäntavoihin tutkittaessa käy ilmi, että lyhytaikaisvankien perhetausta on usein rikkonainen ja monilla lyhytaikaisvangeista on taustalla lastenkoti- tai nuorisokotitausta. Heidän perheidensä taloudellinen tilanne on usein ollut myös huono. Tyypillisesti suhde- ja koulutuminen kouluun on ollut negatiivista ja koulumenestys heikompaa kuin vertailuryhmillä. Keskittymisvaikeuksia, kuten ADHD:ta, esiintyi noin joka kymmenennellä vangilla. Lyhytaikaisvankien sosiaalinen asema on usein heikko. Koulutustaso on alhainen, työttömyys ja asunnottomuus yleistä. (Kivivuori & Linderborg 2009:22-37.)

Nuoruuden rikollisuus on saanut usein alkunsa, kun kodin tarjoama kontrolli ei ole ollut riittävää ja on ajauduttu riskialttiiseen seuraan etsimään jännitystä, hyväksyntää ja samanhenkisiä sosiaalisia kontakteja. Rikosurien alussa itse rikollisuus on harvoin pääasia. Tärkeintä on yleensä hauska ajanvietto ja oman toimintatavan vahvistaminen samanmielisen ystäväpiirin kanssa. Tämä toiminta saa usein vapaa-ajassa kuitenkin yhä suuremman merkityksen, se vaikiintuu ja muuttuu pysyväksi käyttäytymistavaksi yksilötasolla. Toimintaan kuuluu monesti myös alkuaikojen päämäärätön ja spontaani oleskelu ja liikkuminen eri paikoissa. Lainvastaiset teot ovat osa tätä epäsosiaalista toimintaa. (Kivivuori & Linderborg 2009:72.)

Lyhytaikaisvankien rikollisen käyttäytymisen historia on tyypillisesti varhain aloitettua ja rikoksiin on syylistytty vertailuryhmiä nähden huomattavasti useammin. (Kivivuori & Linderborg 2009:40.) Päihteidenkäyttö on huomattavasti yleisempää lyhytaikaisvangeilla, kuin vertailuun käytetyllä ”normiaineistoilla” kaikkien päihteiden osalta. Yleisimmin käytetyt huumet ovat marihuana- ja hasistuotteet. Myös kovien huumeiden käyttö on yleistä. Enemmistö lyhytaikaisvangeista koki päihteidenkäyttönsä ongelmalliseksi ja suuri osa heistä oli myös elämänsä aikana ollut päihdehoidossa päihdehoitolaitoksissa, A-klinikalla tai saanut apua päihdeongelmaansa vertaistuellisilta palveluilta. (Kivivuori & Linderborg 2009: 46.) Haasteita päihdeongelman hoitamiseksi luo osaston jatkuvassa muutoksessa oleva luonne; uusia vankeja tulee osastolle ja vanhoja vapautuu jatkuvasti. Liikkuvuudesta johtuen myös laittomien päihteiden käyttöä osastolla ilmenee. Moni suoraan siviilistä tulleista vangeista tulee osastolle vieroitusoireisina ja päihteiden suhteellisen helppo saatavuus vankilassa edesauttaa päihteidenkäytön jatkumista. Jatkuva päihteidenkäyttö puolestaan aiheuttaa haasteita muutosmotivaation löytymiselle ja syvälliselle työskentelylle ja toisaalta ajaa vankeja myös taloudellisesti heikkoon asemaan vankilakontekstissa. Osa käytännön työn kautta kohdatuista lyhytaikaisvangeista näyttäytyvät myös äärimmäisen syrjäytyneinä; osa vangeista ei ilmeisistä ongelmista huolimatta ole koskaan olleet esimerkiksi päihdepalveluiden asiakkaita, vaan he ovat eläneet elämänsä täysin tukitoimien ulkopuolella, kokonaisvaltaisen kiinnittyneenä rikolliseen ja päihteidenkäytön värittämään elämäntyyliin.

Osastolle tulevien vankien tilanteet ovat hyvin erilaisia. Pieni osa vangeista tulee suorittamaan heille langetettua vankeusrangaistusta sovitusti ja itse ilmoittautuen ja he ovat osallistuneet jo siviiliarviovaiheessa oman rangaistusajansuunnitelmansa laatimiseen yhdessä yhdyskuntaseuraamus- tai arviointikeskuksen työntekijöiden kanssa. Osa tulee suoraan siviilistä kiinniotettuina etsintäkuulutuksen perusteella ja heidät toimitetaan vankilaan suorittamaan lainvoimaista vankeusrangaistusta ilman, että he ovat välttämättä olleet lainkaan osallisina rangaistusajansuunnitelman laatimisessa. Osalle rangaistusajansuunnitelma on tehty haastattelun tai puhelinhaastattelun perusteella, mutta he eivät ole tulleet suorittamaan tuomiotaan itseilmoittautuneina. Osa osastolle sijoitetuista vangeista taas ovat olleet kaiken kaikkiaan suorittamassa pidempää tuomiokokonaisuutta ja olleet kenties sijoitettuina avolaitokseen tai

olleet poistumisluvalla, tehneet rikkeen ja joutuneet sijoitetuksi suljettuun laitokseen loppu-tuomionsa ajaksi. Tällöin heidät saatetaan sijoittaa lyhytaikaisvankiosastolle valmistelemaan vapautumistaan, vaikka kuvattu toimintamalli ja vankiryhmä ei varsinaisesti olekaan sitä van-kiainesta, jolle lyhytaikaisvankiosasto on suunniteltu.

Lyhytaikaisvankien sosiaalsekonominen tilanne vapautumisen jälkeen on usein heikko. Suurin osa vangeista saa toimeentulonsa toimeentulotukena ja työttömyyspäivärahana. Heidän nä-kemyksensä pärjäämisestään vapaudessa vankeuden jälkeen ei ole erityisen optimistista. Eri-tyisesti nuoret lyhytaikaisvangit kokevat pärjäämisensä vapaudessa heikoksi ja uskovat muita useammin joutuvansa uudelleen ongelmiin. (Kivivuori & Linderborg 2009:54.) Ikä on suuri ri-kollisuuteen vaikuttava tekijä ja rikosaktiivissa, nuoressa iässä olevat syyllistyvät vanhempia useammin uusintarikollisuuteen. Rikosaktiivi ikä on usein määritelty sijoittuvan ikävuosien 13 ja 25 väliselle ajalle. Tuona aikana todennäköisyys syyllistyä rikoksiin on suurin. Kaikkein huono-osaisimman ryhmän muodostivat varhain rikosuransa aloittaneet nuoret vangit. He ovat selvästi ryhmä, jossa erilaiset ongelmat ovat kasaantuneet. (Kivivuori & Linderborg 2009:57.)

Pitkäaikainen lainvastainen toiminta, päihteiden käyttö sekä vankeustuomiot ovat lukinneet vangin rakenteellisesti sellaiseen asemaan, josta oli vaikea löytää ulospääsyä takaisin tavalli-sen elämän piiriin. Vangin elämää luonnehtii usein monella tapaa kaaottisuus ja jäsentymät-tömyys. Työelämäkokemukset ovat olemattomat. Perhesiteet ovat hauraat ja haavoittuvat eivätkä ne tue pyrkimyksiä irtaantua rikollisesta elämäntyylistä. Lyhytaikaisvankien ongelma-na onkin, että yhteiskuntaan kinnittävät elämänrakenteet ja sosiaaliset suhteet ovat erittäin puutteelliset eikä jäljelle jää kuin lainvastaisen elämäntavan sosiaaliset verkostot sekä rutii-nit, jotka mahdollistivat rikoksiin ja päihteiden käyttöön houkuttelevien tilannekontekstien ilmaantumisen. (Kivivuori & Linderborg 2009:66.)

Lyhytaikaisvankien rikollisuudesta irtaantumista edistävät subjektiivinen väsyminen rikollisuu-teen ja vankilatuomioihin kyllästyminen sekä toisaaltaan myös rikollisuuden muuttuminen raaemmaksi. Katumus siitä, mitä vuosia kestänyt vankilakierre on tehnyt omalle elämälle luo myös pohjaa irtaantumispyrkimyksille. Oikein ajoitettuna päihdehoito on monille tie kohti rikoksettomampaa elämää, sillä monilta osin rikollisuus liittyy nimenomaa päihteidenkäyt-töön. (Kivivuori & Linderborg 2009: 131-134.) Toisaalta taas päihdehoitoon sitoutuminen on vaativaa yksilölle, jonka elämän kaikkia osa-alueita on saattanut leimata sitoutumattomuus ja syrjäytyneisyys jo pitkään. Lyhytaikaisvankien päihdeongelman tilan kartoittaminen onnistuu usein, mutta motivoituminen hoitoon lyhyen tuomion puitteissa on haastavaa, mikäli asiak-kaalla ei ole vielä selkeästi vähintään harkintavaiheista muutosmotivaatiota.

Rikollisuudesta irtaantumista haittaavat esimerkiksi päihdehoidon saatavuus. Hoitopaikat on usein täynnä tai kotikunnat eivät myönnä niihin maksusitoumuksia ja näin ollen henkilöt eivät

välttämättä saa tarvitsemaansa apua. Vankilan passivoiva vaikutus vaikuttaa lisäksi siihen, kuinka tarmokkaasti vangit jaksavat oma-aloitteisesti hakea apua. Päihteidenkäyttöön liittyvät retkahdukset liittyvät kiinteästi rikollisuuden jatkumiseen. Diskulturaatio eli vapautumisahdistus sekä opittu avuttomuus johtavat helposti uusiin rikoksiin. Diskulturaatiolla tarkoitetaan ahdistunutta ja neuvotonta olotilaa, kun vankilasta vapautuessa joudutaan pärjäämään omillaan ja hylkäämään vankilassa käytetyt toimintamallit ilman taitoa elää itsenäisesti yhteiskunnan sääntöjen mukaan. Usein ahdistunutta olotilaa lähdetään paikkaamaan päihteillä ja kierre on valmis. Vankilan tuen loppuessa tietynlainen passivoituminen, laitostuminen ja opittu avuttomuus vaikeuttavat yksilöiden kykyä hankkia itselleen tarvittavaa apua ja lähteä rakentamaan tukiverkostoja ja tervehenkisiä sosiaalisia suhteita siviiliä varten. Antisosiaalista elämää elävien henkilöiden kyky tunnistaa toisensa ja hakeutua toistensa seuraan näyttää ylipäättään olevan hyvin suuri este vankien pyrkimyksille irtaantua rikollisuudesta. Sosiaalisista suhteista luopuminen on vaikeaa ja monimutkaista, vaikka tiedetäänkin että valittu seura saattaakin olla omalle toipumiselle haitallista.

Yksi keskeinen rikollisuudesta irtaantumista vaikeuttava tekijä on se, että vankilatausta vaikeuttaa työllistymistä. Työ ja vakaa toimeentulo mahdollistavat elämän peruselementtien rakentumisen. Heikko koulutustausta ja rikosrekisterimerkinnot vaikeuttavat työn saantia ja näin ollen lyhytaikaisvankien mahdollisuuksia kiinnittyä yhteiskuntaan. (Kivivuori & Linderborg 2009: 135-138.) Monien lyhytaikaisvankien kohdalla työelämän vaatimukset ovat mahdottomia täyttää siitä elämäntyylistä käsin, johon moni heistä on ikään kuin lukkiutunut. Harvalle täysi työllistyminen vankeuden jälkeen on realistinen ja ensijainen tavoite. Työmarkkinoiden joustamattomuus ja kilpailuhenkisyys kaventavat rikostaustaisten mahdollisuuksia sijoittua työelämään vajavaisilla koulutus- ja työkokemuksilla. Rikoskorvauksista koitunut velkaantuminen ja muut talousongelmat esimerkiksi ulosoton aiheuttamina saattavat myös vähentää motivoitumista laillisen palkkatyön piiriin hakeutumiseksi.

4.2 Vapautumisen valmistelu

Vankilasta vapautumisen huolellinen valmistelu voi lisätä vapautuvan vangin pärjäämistä ympäröivässä yhteiskunnassa sen hyväksymillä keinoilla. Vapautumisen valmistelu liittyy Rikosseuraamuslaitoksen tekemiin linjauksiin siitä, että ideaalitalanteessa vankeudesta edettäisiin vaihe vaiheelta kohti avoimempia olosuhteita. Näin vankeudesta vapauteen siirtymisen aiheuttama suuri muutos vapautuvan olosuhteissa ei kuormittaisi vapautuvaa liikaa ja hän saisi mahdollisuuden harjoitella normaalielämää asteittain vähenevän tuen ja kontrollin piirissä. (Socca 2012:4-6.)

Asteittaisella vapauttamisella tarkoitetaan vangin etenemistä suljetummista olosuhteista asteittain vapaampiin olosuhteisiin. Käytännössä tämä tarkoittaa rangaistusaikana eri sijoituslai-

toksiin siirtymistä. Vanki voi aloittaa rangaistuksensa suljetusta laitoksesta, edetä avolaitokseen ja esimerkiksi suorittaa tuomionsa loppuosan valvotussa koevapaudessa siviilissä. (Socca 2012: 8-10.) Vangin etenemistä laitoksesta toiseen arvioidaan hänen rangaistusajansuunnitelmansa tavoitteiden täyttymisen näkökulmasta. Myös vankia koskevat turvallisuustiedot vaikuttavat vangin sijoituslaitoskelpoisuuteen ja näin ollen etenemiseen avoimpiin olosuhteisiin. Lyhytaikaisvankien kohdalla prosessien hidas eteneminen vähentää mahdollisuuksia siirtyä esimerkiksi avolaitokseen. Koevapauteen pääsemisen kohdalla lyhytaikaisvangit törmäävät usein samaan ongelmaan; koevapauden valmistelu kestää niin kauan, ettei heillä käytännössä ole mahdollisuutta päästä koevapauteen lyhyen tuomionsa keston vuoksi. Tämä tarkoittaa sitä, että vapautumisen valmistelu nousee usein ensisijaiseksi tavoitteeksi ja sen työstäminen on tapahduttava kokonaan vankeusaikana suljetussa laitoksessa.

Oleellista vapautumisvaiheessa olevien vankien kanssa työskentelylle on saada vangin vapautumisolosuhteet kuntoon erityisesti asumisen ja perustoimeentulon osalta. Vapautuvalla saat-saattaa olla monenlaisia ongelmia liittyen hänen sosioekonomiseen tilanteeseensa. Lisäksi vapautuva saattaa tarvita apua käytännön ongelmien kanssa. Saadessaan oikein kohdennettua, räätälöityä tukea hänen valmiutensa rikoksettomampaan ja tasapainoisempaan elämään voivat lisääntyä. Käytännön sosiaalityön lisäksi vapautuva vanki saattaa tarvita kannustusta, tietoa, motivointia ja emotionaalista tukea. (Arola-Järvi 2012:70)

Euroopan neuvoston vankilasäännöissä on kirjattu erityisiä ohjeistuksia vankien vapauttamisvaiheeseen liittyen. Vankien tulisi säännösten mukaisesti saada tukea järjestelyissä, joista he voivat hyötyä yhteiskuntaan palaamisen näkökulmasta. Vangeilla tulee olla asianmukaiset asiakirjat ja voimassaolevat henkilöllisyystodistukset sekä on pyrittävä varmistamaan, että heille löytyy sopiva asunto ja työ vapautumisen jälkeen. Vangeille on myös järjestettävä perustoimeentulo, sopiva vaatetus suhteessa vapautumisajankohdan vuodenaikaan ja tarvittaessa varoja matkakuluihin. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2007:18-19.)

Vapautumisen valmistelu aloitetaan vankilassa ja sen on tarkoitus jatkaa siviiliin siirryttäessä niiden toimijoiden taholta, joihin vapautuva kiinnittyy. Vapautumisen valmisteluvaiheessa tehtyä intensiivistä työtä tulisi jatkaa muun muassa yhdyskuntaseuraamustoimistojen, kuntien sosiaalityön, päihdehuollon palveluiden sekä järjestöjen taholta vapautuneen kanssa. (Socca 2012:5.) Mikäli vanki on ollut kiinnittyneenä joihinkin palveluihin ennen vankeuttaan ja ne edelleen vapautumisen jälkeen palvelevat hänen tarpeitaan, lienee suositeltavaa aktivoida asiakkuudet tuttuihin palveluihin hyvissä ajoin ennen vapautumista. Käytännössä palveluverkosto useimmilla lyhytaikaisvangeilla on ollut niukka tai hyvin niukka jo pitkään ennen tuomiota. Vankeusaikana vapautumisen valmistelun osana pyritään löytämään palveluita, jotka vastaavat vangin tarvetta. Suuri osa vapautumisen valmistelua on myös vangin motivointi näihin palveluihin kiinnittymiseksi. Nivelvaiheen tukitoimet ja tuen jatkuvuus vapautuessa voivat

tukea vankia kohti rikoksettomampaa elämää. Vapautumisen valmistelu ajoitetaan tuomion loppuvaiheeseen. Lyhytaikaisvankien osalta vapautumisen valmistelu voi olla yhtenä keskeisenä tavoitteena koko rangaistusajalle ja sen työstäminen voidaan aloittaa heti rangaistuksen alettua. (Socca 2012:16.)

Lyhytaikaisvankisastolla kaikki toiminta on suunniteltu valmistelemaan vankien vapautumista. Osastolla tarjolla olevien ryhmätoimintojen aihekokonaisuudet on suunniteltu auttamaan vankeja käsittelemään vapautumista koskevia asioita. Osastolla tapahtuvien ryhmätoimintojen lisäksi jokaisen vangin kanssa tehdään yksilötyötä koko hänen osastollaolonsa ajan. Yksilötyön sisällöt vaihtelevat suuresti jokaisen vangin kohdalla ja vapautumisen valmistelun teema ohjaa pitkälti myös yksilötyötä osastolla.

Jokaiselle lyvalaiselle vangille on määritetty osaston erityisohjaajista toinen omaksi vastuutyöntekijäksi, jonka kanssa yksilötyötä toteutetaan. Suurin osa yksilötyöstä on vapautumisen valmisteluun liittyvää työtä. Lyhytaikaisvankien elämäntilanteet siviilissä saattavat vaatia suurta järjestelyä ja selvittelyä. Asunto, toimeentulo ja ajantasaisen henkilöllisyystodistuksen hankkiminen on hyvä laittaa vireille jo vankilassaolon aikana mikäli ne joiltakin osin ovat puutteelliset. Kaikista lyhytaikaisimpien, parin viikon tuomiolla olevien, kohdalla yksilötyö sisältää alkukartoituksen vangin tilanteesta sekä palveluohjausta siviiliin puolelle. Keskipitkällä (lyhytaikaisella) tuomiolla olevan kanssa ehditään paneutumaan hieman alkukartoitusta syvemmälle asiakkaan kokonaisvaltaiseen tilanteeseen ja valmistelemaan vapautumista etsimällä vangille sopivia palveluita, varamaan aikoja ja ottamaan yhteys vangin asioita siviilissä hoitaviin työntekijöihin, keskustelemaan kuntoutushenkisesti ja siviiliin valmistaen. Pidemmällä tuomiolla olevien kanssa (kuitenkin max. 6 kuukautta) pystytään tarvittaessa sopimaan intensiivisempää työskentelyä vangin tavoitteiden mukaisesti, valmistelemaan vapautumista hyvissä ajoin ja ehkä jopa motivoimaan hakemaan ja kiinnitymään erilaisiin kuntoutuspalveluihin.

Osana vapautumisen valmistelua jokaisen lyvalaisen kohdalla täytetään vapauttamissuunnitelma osana vangin laajempaa rangaistusajansuunnitelmaa. Vapautamissuunnitelmassa viime kädessä seurataan sitä kuinka rangaistusajansuunnitelmassa esiin nousseet tavoitteet ovat edenneet ja mihin toimenpiteisiin ne ovat johtaneet vangin vapautuessa. Vapauttamissuunnitelma mukailee rangaistusajansuunnitelman mukaisia osa-alueita ja valmistaa vankia kokonaisvaltaisesti siviiliin. Lyhytaikaisten vankien kohdalla joudutaan usein kirkastamaan 1-2 pää-tavoitetta vankeusajalle ja vapautumisen valmistelulle, joihin kulloisenkin vangin kohdalla keskitytään. Resurssien ja ajan riittämättömyyden vuoksi tämä on tärkeää, jotta jokainen vanki saisi edistettyä edes jollakin tavalla kiperää elämäntilannetta tai ettei vankeudesta koituvat haitat ainakaan merkittävästi huonontaisi sitä.

Vapauttamissuunnitelma perustuu vangin palvelutarpeen arviointiin. Vapauttamissuunnitelmaan kirjataan vangin suurimmat tarpeet liittyen vapautumiseen. Suunnitelmaa muokataan ja päivitetään asioiden etenemisen ja tehtyjen toimenpiteiden mukaan. Vapauttamissuunnitelma auttaa seuraavia vangin kanssa työskenteleviä tahoja jatkamaan siitä, mihin vankeusaikana on jääty. Erityisesti yhdyskuntaseuraamustyössä hyödynnetään vankeusaikana aloitettuja vapauttamissuunnitelmia, jotta yhdyskuntaseuraamustoimiston mahdollisessa asiakkuudessa voidaan työskennellä samojen tavoitteiden suuntaisesti. (Socca 2012:19).

Lyhytaikaisvankien kanssa työskentely on usein luonteeltaan hektistä ja kuormittavaa. Tavoitteellisen työskentelyn haasteelliseksi tekee myös esimerkiksi se, että vangit eivät ole tietoisia rangaistusajansuunnitelmastaan erityisesti tuomionsa alkaessa eivätkä erityisen motivoituneita sen edistämiseen. He eivät tyypillisesti ole osallistuneet sen laatimiseen siviilissä eivätkä näin ollen ole voineet vaikuttaa rangaistusajansuunnitelmiin kirjattuihin tavoitteisiin. Lyhyellä tuomiolla he eivät ikään kuin näe rangaistusajansuunnitelman mukaisen toiminnan edistävän heidän asioitaan, kun siviili jokatapauksessa koittaa niin pian. Rangaistusajansuunnitelmat pitkäaikaisvankien kohdalla ovat hyvä työkalu toiminnan ja etenemisen seuraamiselle ja vangin itsensä sitouttamiselle omaa rangaistusaikaansa kohtaan. Lyhytaikaisvankien motivointi oman rangaistusaikansa tavoitteelliseen edistämiseen on haastavampaa tuomion ajallisen kestön vuoksi. Suurin osa lyhytaikaisvangeista ei myöskään ole osallistunut rangaistusajansuunnitelmansa laatimiseen eivätkä tältäkin osin koe erityistä motivaatiota sen edistämiseen.

Eräs rangaistusajansuunnitelmiin liittyvä haaste lyhytaikaisvankien kohdalla on suunnitelman liiallinen haasteellisuus tuomion kestoon nähden. Monien lyhytaikaisvankien rangaistusajansuunnitelmat on laadittu siten, että heille on asetettu useita suuria tavoitteita, joiden realistinen saavuttaminen - tai edes edistäminen - ei yksinkertaisesti ole mahdollista esimerkiksi kahden kuukauden tuomion puitteissa.

4.3 Vankilasta vapautuminen

Vankeusrangaistuksen tarkoituksena on rangaista tekijää lainvastaisesta teostaan. Vankeusrangaistuksen seurauksena ihminen menettää väliaikaisesti vapautensa. Suoritettuaan tuomionsa tuomittu vapautuu yksilöllistä polkuaan takaisin yhteiskuntaan ja saa takaisin kaikki oikeudet, jotka vankeusrangaistus häneltä väliaikaisesti vei. Vankilasta vapautumiseen liittyy kuitenkin monenlaisia ongelmia.

Lähtökohtaisesti vankeuden ainoa seuraus tulisi olla yksilön vapaudenmenetys ennaltamääritellyksi ajaksi. On kuitenkin syytä huomioida vankeudesta mahdollisesti koituvat laaja-alaiset vaikutukset yksilön ja hänen ympäristönsä kannalta. Vankeusrangaistus saattaa vaikuttaa kielteisesti elämän perusasioihin, kuten asumiseen, toimeentuloon, psyykkiseen ja fyysiseen ter-

veyteen, työllisyyteen, ihmissuhteisiin, päihde- ja ongelmakäyttäytymiseen sekä toimijuuteen.

Vankeusrangaistus on seurannut rikollisesta toiminnasta. Usein rikollinen ajattelu- ja toimintatapa on kehittynyt yksilölle vuosien saatossa muuttuen ainoaksi todellisuudeksi, jossa toimia. Useimpien kohdalla vankeusrangaistus on välttämätön jossakin kohtaa rikollista elämäntapaa. Rikoskierteessä eläville ihmisille vankeusrangaistuksia kärsitään useampia. Vankilasta vapautuvalla on teoriassa vapaus valita ja omaksua itselleen uudenlainen käyttäytymistapa. Kuitenkin vapautuvan edellytykset tehdä näin itsenäisesti saattavat olla rajalliset. Vapautuessa palataan tyypillisesti takaisin omaan todellisuuteen ja arkipäivään. Rikoskierteessä elävän sosiaaliset suhteet saattavat perustua pitkälti rikolliseen toimintaan ja päihteisiin. Perhesuhteiden toimimattomuus rajoittaa vapautuvan tukiverkoston kestävyyttä vapaudessa. Lisäksi monet taloudelliset tekijät vaikeuttavat rikollisesta toiminnasta irtaantumista vankeusrangaistuksen jälkeen. (Siekkinen 2008:4).

Vankilasta vapautumisen kannalta olisi ideaalia, mikäli olisi palvelupolku, jossa asiakkaan palvelutarvetta selviteltäisiin jo ennen vankilaan menoa vapautumisen jälkeistä aikaa silmälläpidäten. Koko vankeusajan tulisi olla rikollisuudesta irrottautumista tukevaa sekä vankilasta aiheutuvien haittojen vähentämiseen pyrkivää. (Granfelt 2015: 21.)

Ihanteellisessa tilanteessa tuomiota suorittamaan tuleva asiakas olisi niin hyvässä kunnossa ja kiinnittyneenä yhteiskuntaan, että voisi valmistella itsenäisesti jo etukäteen asumis- ja talousasiansa valmiuteen tulevaa vankeusrangaistusta ajatellen. Näin käytännön elämään liittyvät toimimattomuudet eivät pääsisi kasautumaan tuomion aikana ja voitaisiin välttää tiedonkulun ongelmia eri viranomaistahojenkin osalta. Todellisuudessa kuitenkin erityisesti lyhytaikaisvankien kohdalla heidän elämäntilanteensa ja -tapansa kaaottisuus sulkee täysin tällaisen ajatuksen mahdollisuuden. Vain arviolta pieni vähemmistö lyhytaikaisvangeista tulee tuomiolle itse ilmoittautuneena ja henkisesti sekä sosio-ekonomisesti valmistautuneena suorittamaan tuomionsa.

Jokaiselle vapautuvalle tulisi lakisääteisesti laatia vapauttamissuunnitelma, jossa kartoitetaan hänen palveluntarpeitaan ja osaltaan jo ohjataan vankia oikeisiin toimenpiteisiin vapautumisen jälkeen. Vapauttamissuunnitelmien laatiminen ei kuitenkaan ole siirtynyt käytäntöön ongelmitta resurssipulan vuoksi. Erityisesti lyhytaikaisvankien kohderyhmä vapautuu usein ilman laadittua vapauttamissuunnitelmaa. Mikäli vapauttamissuunnitelma on laadittu, sitä ei aina ole tehty yhteistyössä vapautuvan kotikunnan kanssa. Kuntoutusjatkumoiden syntymisen kannalta olisi elinarvoisen tärkeää, että vankila ja kotikunta tekisivät yhteistyötä, sillä erillistä jälkihuoltopolkua vankilasta vapautuville suomalaisessa sosiaalipalvelujärjestelmässä ei ole. (Huh-
ta-Koivisto & Paasi 2013: 15-19.)

Vapautumisen jälkeen tasapainoisen elämänhallinnan saavuttaminen on haasteellista. Vapautuvan pyrkimys hoitaa omia asioitaan saattaa tyrehtyä nopeasti vapautumisen jälkeen. Asumis- ja koulutus- ja työllistämispalvelut ovat hajautettu eri toimijoiden kesken. Vapautuvalla ei ole välttämättä kokemusta palveluverkostoista tai niissä toimisesta ja toimijoiden hajaantuminen saattaa tuntua sekavalta. Lyhytjänteinen asenne edesauttaa omien asioidensa hoitamisen lykkäämistä, mikäli ratkaisuja ei heti löydy. Myös vankilataustasta koitunut leima luo ennakkoluuloja, joita vapautuva joutuu vapaudessa kohtaamaan mikäli joutuu kertomaan tilanteestaan avoimesti. Aktiivissa rikoskierteessä elävä on ikään kuin oman pienen maailmansa huipulla. Normaaliyhteiskunnassa toimiessaan ja palveluita etsiessään hänen voi kuvata joutuvan suuren maailman pohjalle. Monet vapautuneet vangit kokevat, ettei heitä noteerata missään. (Siekinen 2008: 21-22.)

Vankila- ja päihdetausta jättää monenlaisia jälkiä yksilöön sisäisesti ja ulkoisesti. Monet vapautuvat kokevat vahvasti olevansa ulkopuolisia ja vieraantuneita. He saattavat kantaa subjektiivista häpeän tunnetta omasta itsestään ja tilanteestaan. Itsenäinen toimiminen ja asioiminen virastoissa, pankissa ja päivittäistavarakaupoissa saattaa aiheuttaa vapautuneelle ahdistusta ja paniikkia. (Siekinen 2008:23.)

Merkittävä osa vapautuvista vangeista on päihteiden väärinkäyttäjii ja päihdeongelma heijastuu selkeästi heidän elämänsä kaikkiin osa-alueisiin. Vapautuvilla vangeilla on usein asumiseen ja elämänhallintaan liittyviä vaikeuksia, asunnottomuutta, rikollista käyttäytymistä ja rikollisia verkostoja. Lisähaasteita yhteiskuntaan palaamiseen luo tyypillisesti heikko koulutustausta ja niukat mahdollisuudet työmarkkinoilla sekä laaja kirjo erilaisia psyykkisiä ja fyysisiä ongelmia. Monet vankilasta vapautuvat tarvitsevat asumisen tukea, jonka intensiteetti vaihtelee yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tällaisiin tarpeisiin vastaaminen on ollut haastavaa eikä tarvittavia ja toimivia tukimuotoja aina löydy. Tämä heijastuu uusintarikollisuutena sekä yhteiskuntaan integroitumisen vaikeutena. (Ryynänen 2010: 6.)

Vankeustuomiota suorittamaan tullut ihminen voi joutua luopumaan mahdollisesta asunnostaan. Lyhyttä tuomiota suorittaessa asunnon saattaa pystyä pitämään vankeuden ajan, mutta pidemmällä tuomioilla asunto on useimmiten irtisanottava sosiaalihuollon kieltäytyessä maksamasta vuokria pidemmällä aikavälillä. Vankipopulaatin talousongelmat näkyvät yleisesti maksuhäiriömerkintöinä sekä menetettyinä luottotietoina, joten asunnon saaminen mahdollisen menetetyn asunnon tilalle vapautuessa on usein haasteellista. Yksilön asumishistoriassa saattaa olla niin merkittäviä puutteita jo ennestään, ettei hän toisaalta ole välttämättä edes koskaan asunut omassa asunnossaan vaan viettänyt vuosia asunnottomana.

Mahdollinen työskentely tai opiskelu saattaa keskeytyä tai päättyä vankeusrangaistuksen suorittamisen vuoksi, joka vaikeuttaa edelleen yhteiskuntaan integroitumista vapautumisen jälkeen. Pidemmät vankeusrangaistukset ihmetyttävät ansioluettelossa työnantajia työtä hakies-
sa; on haasteellista selittää yhteiskunnassa hyväksyttävällä tavalla miksi on ollut poissa työ-
elämästä, mikäli syynä on ollut vankeusrangaistus.

Perhe- ja ystävyysuhteiden ylläpitäminen erityisesti suljetussa vankilassa on haastavaa; van-
kilan tapaaminen järjestetään kerran viikossa ja siihen käytetty aika on tarkkoin rajattu. Ta-
paamisympäristöä on usein erityisesti lapsitapaajien kannalta kritisoitu kolkoksi ja pelottavak-
si eikä se vastaa luontevaa ympäristöä, jossa ihmiset normaalisti hoitaisivat ihmissuhteitaan.
Yhteydenpito on sallittu kirjeitse ja puhelimitse, mutta erityisesti vankipuheluiden hinnat
ovat verrattain korkeita ja puheaikaa saa ostettua vain kerran viikossa oman asuinosa-
stonsa kanttiinivuorolla.

Vankeusrangaistus saattaa aiheuttaa myös suuria taloudellisia haittoja, sillä vankilassa hanki-
tut ansiot esimerkiksi vankilan työtoiminnasta ovat pienet eikä palkkatuloja muutoin pysty
vankeuden ajalta kerryttämään. Taloudellisia ongelmia syventävät entisestään oikeusproses-
seihin kulutettu raha sekä rikoksista koituneet korvaukset, joita vangille saatetaan langettaa.
Erityisesti päihdeongelmalliselle vangille vankila-aikana tapahtuvan velkaantumisen mahdolli-
suus on suuri ja usein rikolliseen elämäntapaan liittyy myös niin sanottuja ”epävirallisia velko-
ja”, jotka ovat koituneet rikollisesta toiminnasta rikollisyhteisön sisällä. Vankeusrangaistuk-
sen aikana ei ole mahdollista nauttia Kansaneläkelaitoksen tai sosiaalitoimen etuuksia harkin-
nanvaraista laitospääkäyttöä lukuunottamatta, koska vankilan katsotaan vastaavan vankien
ylläpidosta täyspäiväisesti. Vapautuessaan vangin taloudellinen tilanne saattaa olla erityisen
heikko.

Vankeusrangaistus saattaa aiheuttaa ahdistusta, masennusta, pelkoa, aggressiota ja muita
psykykkisiä oireita. Passivoituminen ja laitostuminen rutinoituneessa vankilaympäristössä hei-
kentävät vapautuvan vangin toimijuutta ja oma-alotteisuutta sekä voivat näin ollen huono-
ntaa hänen mahdollisuuksiaan kiinnittyä takaisin yhteiskuntaan. Pahimmillaan vankila ei lain-
kaan toimi kuntouttavana laitoksena vaan syrjäyttää jo ennestään syrjäytyneitä ihmisiä edel-
leen syvemmälle muun muassa sosioekonomisiin ja psykologisiin ongelmiin. Rikosmyönteinen
ajattelu saattaa jopa syventyä vankilassa mikäli vankeusaikana luodaan runsaasti vaikuttavia
verkostoja ja sosiaalisia suhteita rikollista elämäntyyliä eläviin vertaisiin.

Vankeusrangaistuksen kielteiset vaikutukset yksilön elämään ovat laajat. Vankeusrangaistus ja
vankilat ovat ikään kuin välttämätön rakenteellinen sanktiolaitos, joka pitää yllä yhteiskunnan
järjestystä ja normeja ja joka toimii välttämättömänä seurauksena rangaistavista teoista.
Vankilan olemassaolo on perusteltu yhteiskunnan normijärjestelmän ja koko oikeusjärjestel-

män näkökulmasta, mutta sen aiheuttamat haitat yksilön kannalta ovat kieltämättä suuria. On paradoksaalista, kuinka vankeusrangaistusta suorittamaan tulleita ihmisiä ohjataan läpi kuntoutusosastojen- ja ohjelmien sekä erityishenkilökunnan vastaanottojen, jotta he voisivat ikään kuin kuroa pienemmäksi vahinkoja, joita itse vankeusrangaistus on heidän kohdallaan aiheuttanut. Tietyllä tavalla voidaan kai sanoa, että vankila kuntouttaa sitä mitä vankila aiheuttaa.

Vapauteen siirtymiseen liittyy usein merkittävästi epävarmuutta. Aiempi, totuttu elämän tyyli on ollut jäsentymätön ja rajaton eikä kunnollisia suunnitelmia siviiliä varten tyypillisesti ole. Arkielämä ja sen mukanaan tuomat rutiinit saattavat olla täysin vieraita vankilasta vapautuvalle. Kautta linjan ilmikäyvä suunnittelemattomuus ja impulsiivisesti toimiminen asettavat suuret rajoitteet tasaisen elämänhallinnan saavuttamiselle ja esimerkiksi asunnon saamiselle tai säilyttämiselle. (Siekkinen 2008:23.)

On arvioitu, että tulevaisuudessa vaikeasti integroitavien, vapautuvien vankien määrä Suomessa kasvaa ja luonnollisesti tämän myötä heidän asuttamiseensa ja integroimiseensa keskittyneet palvelut kuormittuvat entisestään. Suuri osa vaikeasti asutettavista vangeista vapautuu suuriin kuntiin, sillä menneiden tuomioiden saama huomio koituu häiriötekijäksi pienemmillä paikkakunnilla. Merkittävä osa vapautuvista on intensiivisen päihdekuntoutuksen tarpeessa jo vankeusaikana ja tarve jatkuu siviilissä edelleen. Päihdeongelman hoito on ensisijaisen tärkeää monien kohdalla rikollisen toiminnan loppumisen kannalta. Vaikka siviilipuolen palvelut kohtaavatkin suuren ja haastavan tehtävän vapautuvien vankien osalta, on heidän onnistunut palauttamisensa yhteiskuntaan mahdollista erittäin tuetuilla ja fyysisesti järkevästi sijoitetuilla asumispaikoilla, joiden toimintaan myös valvonta kiinteästi liittyy. (Ryynänen 2010: 42-43.)

Taloudellisen tilanteen vaikeutuessa ja kunnallisten palveluiden leikatessa jatkuvasti tarjontaansa, kolmannen sektorin ja vertaistuen merkitys kasvaa. Etenkin suurissa kaupungeissa kolmas sektori tarjoaa laajan kirjon palveluita moniongelmaisille vapautuville vangeille ja ikään kuin paikkaa niitä palveluaukkoja, jotka kunnallisen puolen leikkaukset ovat jättäneet. Vankilasta vapautuva kohtaa kuitenkin eriarvoisuutta suhteessa palveluiden saatavuuteen riippuen hänen kotikunnastaan.

Erityisesti lyhytaikaisvangeilla on todettu olevan vaikeuksia hoitaa asioitaan virallisia palvelujärjestelmän reittejä pitkin systemaattisesti. Pitkäkestoisiin hoitojaksoihin tai kuntoutuksiin sitoutuminen voi olla puutteellista tai tarpeellista halua ei ole vielä saavutettu. Kolmannen sektorin palveluista matalan kynnyksen palvelut (erityisesti päihteidenkäyttäjille) ovat usein ne, joita lyhytaikaisvangeille voitaisiin tarjota osana vapautumisen valmistelua. Matalan kynnyksen palvelut ovat sellaisia, joihin vapautuva voi kiinnittyä helposti ja seurauksia pelkää-

mättä. Avun saamiseksi näiden palvelun tuottajien kautta ei edellytä sitoutumista elämänmuutokseen. (Törmä 2009.)

Osalle vapautuvista matalakin kynnys palveluihin kiinnittymiseksi osoittautuu usein liian korkeaksi. Erityisesti huumausaineiden käyttö nähdään edelleen suomalaisessa yhteiskunnassa erityisen tuomittavana sekä moraalisesti että kriminaalipoliittisesta näkökulmasta. Laittomien huumeiden käyttäjille palveluiden kynnykset nousevat ja mahdollisuus päästä avun piiriin pienenee. Palvelut ja tarve eivät usein kohtaa toisiaan monestakin syystä. Ensinnäkin päihdekierroksessa elävä ihminen saattaa vältellä palveluiden käyttämistä valvonnan ja kiinnijäämisen pelosta. Toisaalta pitkään huumeita käyttäneet asiakkaat saatetaan nähdä erityisen vaikeina eikä heidän asiakkuudestaan kilpailla yleisessä palvelujärjestelmässämme. (Törmä 2009.)

Matalan kynnyksen palvelut ovat arvokas lisä palvelujärjestelmäämme ja osaltaan paikkaavat marginaalissa eläville ihmisille tarkoitettujen palveluiden puutetta. Edes matalan kynnyksen palveluihin kiinnittyminen voidaan nähdä edistymisenä verrattuna tilanteeseen, jossa yksilö ei käytä mitään sosiaali- ja terveyspalveluita. Kuntoutumisen ja erityisesti jatkumoiden näkökulmasta matalan kynnyksen palvelut uhkaavat kuitenkin eriytyä omaksi, eriarvoistavaksi järjestelmäkseen kaikista vaikeimmassa tilanteessa oleville asiakkaille. Yksilön tilanteen kohe- tessa olisi ideaalia, että hän pääsisi etenemään jouhevasti myös muihin palveluihin. Matalan kynnyksen palveluista hyppy tavalliseen palvelujärjestelmään on kuitenkin usein liian suuri ja asiakkuudet eivät etene matalalta kynnykseltä eteenpäin. (Törmä 2009.)

4.4 Desistanssi

Rikollisuudesta irtautumiseen eli desistanssiin liittyvää faktista tutkimustietoa Suomessa on saatavilla suhteellisen niukasti. Ylipäätään toipumista ja muutosta kuvaavaa tietoa löytyy enemmän mikäli rajaa ei ole tiukasti vedetty rikollisuuteen tai esimerkiksi vankilaan. Muutosprosessit päihteidenkäytöstä raittiuteen tai rikollisesta elämäntavasta tavanomaiseen, rikoksettomaan elämään ovat kuitenkin monilta osin samankaltaisia ja suureen elämänmuutokseen myötävaikuttaneet tekijät ja ajatukset ovat monesti samoja oli varsinaisen muutoksen loppu- tulema mikä hyvänsä. Täytyy myös muistaa, että puhuttaessa pelkästään esimerkiksi päih- teidenkäytön lopettamisesta tai rikollisen toiminnan lopettamisesta suljetaan silmät siltä sei- kalta, että rikokset ja päihteet liittyvät erittäin usein saumattomasti toisiinsa. Rikollisuudesta irtaantuminen, siihen myötävaikuttaminen ja sen tukeminen ovat pohjana rikosseuraamusalal- la tehtävälle kuntoutustyölle kautta linjan ja näistä syistä desistanssia ilmiönä käytetään myös tämän opinnäytetyön yhtenä teoreettisen viitekehyksen osana.

Desistanssi on prosessi, johon vaikuttavat monet eri tekijät. Rikollisuudesta luopuminen voidaan nähdä ulkoisista interventioista johtuvaksi. Irtaantuminen voi tapahtua myös ilman varsinaisia interventioita ja niiden tarjoamaa apua yksilöllisen kehittymisen kautta. Kyseessä on jakso, jossa yksilön ajattelussa ja arvopohjassa tapahtuu rikoksettomuutta tukevaa kognitiivista kehitystä. Ajattelutavan muuttumisen myötä rikosten tekeminen muuttuu vähemmän tavoiteltavaksi ja yksilö pyrkii vähentämään ei-toivottua käyttäytymistä. (Maruna 2001:17). Desistanssin selittämiseksi on muodostunut useita eri teorioita ja suuntauksia, joiden avulla ilmiötä on selitetty.

Tutkimuskirjallisuudesta nousee tyypillisesti kaksi erilaista tapaa kuvata desistanssia. Desistanssi voidaan nähdä prosessina, joka lähtee liikkeelle yllättävän tapahtuman tai elämänmuutoksen seurauksena varsin lyhyessä ajassa. Toinen tapa kuvata irtautumista selittää ilmiön olevan ennemminkin pitkällä aikavälillä tapahtuva prosessi, joka etenee yksilöllisesti. Desistanssia myötävaikuttaviksi tekijöiksi on nimetty muun muassa yksilön subjektiiviset kokemukset sekä muutokset yksilön elämässä suhteessa muihin ihmisiin. Subjektiivisilla kokemuksilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi rikollisuuteen kyllästymistä ja rikoksista koituvien haittojen kuormittavuuden kokemista tai toisaalta esimerkiksi myönteisiä kokemuksia rikoksettomalla tavalla toimimisesta, omasta kyvykkyydestä hoitaa asioita yleisesti hyväksytyillä tavoilla ja kokemusta oikein tekemisestä. Yksilön elämässä tapahtuvat desistanssia vauhdittavat tekijät suhteessa muihin ihmisiin voivat esiintyä esimerkiksi työpaikan saamisena, uutena kumppanina, jälkikasvun saamisena tai ylipäättään oman kokonaisvaltaisen tilanteen helpottumisena yhteiskunnallisessa viitekehyksessä. (LeBel, Burnett, Maruna & Bushway 2008: 135-137.)

Rikollisuutta ja toisaalta myös siitä irrottautumista voidaan tietyllä tapaa selittää myös biologisesta näkökulmasta yksilön iän kautta. Rikollisen käyttäytymisen on todettu olevan kytköksissä ikään. Ihminen on rikosaktiivimmassa iässä nuorena ja nuorena aikuisena. Ihmisen ikääntyessä rikollinen käyttäytyminen ja rikollisuus yksilötason ilmiönä vähenee ikään kuin luonnostaan. Alttius syyllistyä uusiin rikoksiin pienenee, mitä iäkkäämmästä ihmisestä on kyse. Toisaalta, kaikkien ryhmien kohdalla tämä ei pidä paikkaansa ja rikollisuus voi tietyiltä osin jopa lisääntyä ikääntyessä. Rikollinen käyttäytyminen on usein jatkuvaa ja se saa alkunsa jo lapsuudessa. Käyttäytymistä jatketaan usein nuoruuteen ja sitä kautta aikuisuuteen. Mitä aiemmin rikollinen toiminta on aloitettu, sitä pidemmälle se todennäköisesti jatkuu. Yksilölliset tekijät vaikuttavat kuitenkin aina rikollisen käyttäytymisen ilmenemiseen ja omaksumiseen eivätkä rikollisuuteen liittyvät ilmiöt ole yleistettävissä kaikkiin. Myös rikollisuudesta irtaantumista tapahtuu, eivätkä kaikki joskus rikoksiin syyllistyneet syylisty niihin uudestaan. Rikollisuudesta irtaantuminen on yksilöllinen prosessi, johon vaikuttavat tekijät vaihtelevat. Yleisimmät muutosprosessin alullepanevat ja ylläpitävät tekijät liittyvät puolisoon ja muihin ihmissuhteisiin, vakaan työllisyyden saavuttamiseen, identiteetin uudelleenrakentamiseen sekä luonnolliseen ikääntymiseen. (Sampson & Laub 2005: 296.)

Desistanssiprosessi saa usein alkunsa yksittäisestä tekijästä tai tapahtumasta, jonka taustalla on rikolliseen elämäntapaan liittyvien negatiivisten kokemusten kumulatiivinen vaikutus. Kielteinen (pitkä vankeusrangaistus, sairastuminen) tai myönteinen (parisuhde, avioliitto) tapahtuma tai käännekohta rikoksentekijän elämässä synnyttää muutosmyönteisiä ajatuksia ja muutospäätöksen. Tämän jälkeen irtautumisprosessia kuitenkin vie eteenpäin ja nopeuttaa useat samanaikaiset motivaatiota lisäävät kokemukset ja yksilölliset mahdollisuudet, jotka ylläpitävät sisukkuutta ja halua muuttua sekä omalta osaltaan edistävät desistanssia. Ensimmäiseen desistanssivaiheeseen vaikuttavat tekijät voidaan luokitella kolmeen pääkategoriaan: ulkopuolinen interventio, rikollisen elämäntavan tuomien hyötyjen ja haittojen punnitseminen ja hahmottaminen sekä sosiaaliset sidokset. (Healy 2010: 80.)

Kognitiivisen muutoksen teoria linjaa neljä desistanssiin vahvasti liittyvää tekijää. Ensimmäiseksi rikoksentekijän on oltava avoin ja kognitiivisesti valmis muutosprosessille. Perustavanlaatuisista, muutokseen johtavaa irtaantumista rikollisuudesta ei saavuteta vasten tekijän omaa tahtoa. Toisekseen muutokseen tarvitaan usein jokin käännekohta tai sarja elämänkulun kannalta merkittäviä tapahtumia. Elämänmuutokset saavat yksilön pohtimaan itseään ja ratkaisujaan uudesta näkökulmasta ja mahdollistavat osaltaan myös tietynlaisen motivaation kehittymisen ja tätä kautta tavoitteiden asettelun muutosprosessin etenemiseksi. Kolmas teorian mukainen muutosvaihe liittyykin juuri tavoitteisiin; yksilön on kyettävä näkemään itsensä ikään kuin tulevaisuudessa eläen erilaista elämää, kuin jota hän nykyisin elää. Hänen on pystyttävä kuvittelemaan itsensä ja alettava luomaan identiteettiään ikään kuin muutos olisi jo tapahtunut. Tämä lisää yksilön uskoa omiin kykyihinsä ja toisaalta antaa jotakin tavoiteltavan arvoista. Lopuksi desistanssiprosessi vaatii myös yksilön kognitiivisten käsitysten ja ajattelun muuttuvan rikosmyönteisestä rikosvastaiseksi. Rikollinen käyttäytyminen tulee nähdä epätoivottavana tavoiteltavan sijaan ja yhteiskuntaan kiinnittynyt elämä tulee nähdä mielekkäänä ja tavoittelemisen arvoisena. (Giordano, Cernkovich & Rudolph 2002: 1000-1003.)

Tutkijat ovat selittäneet desistanssia monella eri teorialla. Yleisimmät niistä ovat juuri luonnolliseen ikääntymisprosessiin liittyvä desistanssi, jossa rikollisesta käyttäytymisestä ikään kuin kypsyttään ulos tai jossa nuoruudessa tapahtunut rikollisuus jää pois ihmisen elämästä kognitiivisten taitojen kehittyessä. Desistanssiin liittyy myös näkemys tietoisesta valinnasta; rikollisuudesta irtaantumista tapahtuu tietoisena valintana esimerkiksi jonkin suuren elämänmuutoksen jälkeen. Lisäksi rikollisesta käyttäytymisestä ajatellaan myös voivan oppia pois sosiaalisen kontrollin avulla ja että yksilön sosiaalisia suhteita ja verkostoja rikosvastaisemmaksi muokkaamalla myös yksilö itse alkaa muovautumaan häntä ympäröivien ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa tietynlaiseksi. (Sampson & Laub 2005: 300-304.)

5 Tutkimusasetelma

5.1 Tutkimustavoitteet ja -kysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää ja kuvata Helsingin vankilan lyhytaikaisvankiosaston toimintaa sekä selittää haastateltujen vankien näkemyksiä siitä, vastaako osasto vankien tarpeita. Tavoitteena oli löytää kattava otos lyhytaikaisvankiosaston vankeja, jotka olisivat halukkaita jakamaan kokemuksiaan osaston toiminnasta suhteessa omiin yksilöllisiin tilanteisiinsa. Laadullisena tutkimuksena toteutetun opinnäytetyön pääpaino oli vankien näkökulmassa.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata elämässä tapahtuvia ilmiöitä mahdollisimman tarkasti ja monista näkökulmista sekä jäsentää ilmiöiden suhdetta toisiinsa. Tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista ja tieto kerätään luonnollisissa tilanteissa. Laadullinen tutkimus käyttää usein ihmistä tiedon keruun instrumenttina ja tiedon tuottamiseksi luotetaan paljon keskusteluihin ja havainnointiin. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan ja rajataan tarkasti tutkittavan aihepiirin mukaisesti eikä satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. (Hirsjärvi 2008: 159-160.)

Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena on myös ollu antaa mahdollisimman objektiivinen ja rakentavalla tavalla kriittinen kuva tutkittavasta osastosta. Opinnäytetyön tekijä on työskennellyt lyhytaikaisvankiosaston erityisohjaajana opinnäytetyöprosessin aikana. Opinnäytetyön aiheen henkilökohtainen merkitys tekijälleen lienee väistämättä vaikuttanut tietynlaisiin tulkintoihin ja opinnäytetyössä esiin tuotuihin näkökulmiin, mutta pyrkimys subjektiivisuuteen on ollut yhtenä tärkeimmistä tavoitteista kautta opinnäytetyöprosessin.

Haastateltaviksi haluttiin saada vankeja, jotka ovat lyhytaikaisvangin statuksestaan huolimatta asuneet vankiosastolla mahdollisimman pitkään ja osallistuneet mahdollisimman moniin osaston toimintoihin, jotta heidän kokemuksillansa olisi laajempi perspektiivi ja he kenties kykenisivät arvioimaan paremmin sitä, millainen heidän elämäntilanteensa on ollut osastolle tultaessa ja miten se on muuttunut, jos on mitenkään, vapautumisen lähestyessä. Tutkimuslupavaiheessa haastatteluja varten anottiin lupaa 6-10 vankihaastattelulle. Todellisuudessa opinnäytetyöprosessia toteutettaessa sopivia haastateltavia rekrytoitui neljä. Haastateltavien määrässä jäätii alkuperäisestä tavoitteesta jälkeen, mutta haastateltavat ovat toisaalta olleet aktiivisia toimijoita ja kokijoita ajallisesti mahdollisimman pitkään osaston toiminnassa.

Tutkimuksen kohderyhmän eriytyminen yhteen vankilaan ja sen sisällä yhteen vankiosastoon aiheuttaa paineita anonymiteetin takaamiseksi. Opinnäytetyön toteutus tietosuoja ja anonymiteettiä kunnioittavalla ja huolellisella tavalla on ollut tärkeä tavoite opinnäytetyön eri vaiheissa. Tästä syystä tutkimustulosten raportoinnissa ei ole käytetty liiaksi suoria laina-

uksia haastattelumateriaalista ja haastateltavien taustatiedot on esitelty vain hyvin yleisellä tasolla anonymiteetin suojaamiseksi. Opinnäytetyön punaisena lankana liittyen laadulliseen tutkimusotteeseen on toimineet kaksi ennalta määriteltyä tutkimuskysymystä, joihin opinnäytetyö on etsinyt vastauksia. Työn tutkimuskysymykset ovat:

1. Millainen Lyva-osaston toimintamalli on kokonaisvaltaisesti, mitkä ovat toiminnan tavoitteet ja millaisia sisältöjä toiminta on pitänyt sisällään?
2. Kuinka osaston toimintaan osallistuneet vapautuvat vangit ovat kokeneet toimintamallin ja kuinka sitä voisi kehittää edelleen?

Tutkimuskysymysten asettelu on ajateltu palvelevan laadullisen tutkimuksen tarkoituksperiä sekä myös osaltaan ilmentämään ja esiintuomaan osaston kehittämistarpeita sekä opinnäytetyön toteuttajan käsitystä tutkivasta ja kehittävästä työotteesta. Tavoitteena on ollut kuvata lyhytaikaisvankiosaston toimintaa ja selvittää vankien näkemyksiä osaston toiminnasta ja sen kehittämisestä.

5.2 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena haastatteleamalla lyhytaikaisvankiosastolla asuneita vankeja puolistrukturoidulla haastattelumenetelmällä. Laadullisen tutkimuksen keinoin saadaan kerättyä tarkkoja, subjektiivisia kokemuksia pieneltä otannalta ja se toteutetaan usein haastatteleamalla tutkittavia.

Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa kartoitettiin mahdollisia aiheita, joista valita mielekäs tutkimuskohde opinnäytetyötä varten. Opinnäytetyön tarkoituksena oli alusta saakka tutkia jotakin lyhytaikaisvankeihin ja Helsingin vankilan lyhytaikaisvankiosastoon liittyvää aiheen ajankohtaisuuden vuoksi.

Prosessin suunnitelmavaiheessa aiheeksi valikoitui lyhytaikaisvankiosaston kanssa yhteistyössä toteutettu vertaistuellinen palveluohjaushanke, jonka yhteistyökumppanina toimi Kriminaali-huollon Tukisäätiö. Tutkimusaihe vaihtui kuitenkin suunnitelmavaiheessa ja osaston ja hankkeen välinen yhteistyö jäi pois. Aiheen pääpaino vaihtui vankinäkökulmaan, osaston toimintojen tutkimiseen ja kuvaamiseen sekä vankien tarpeiden ja osaston tarjonnan vertailuun ja tulkintaan.

Varsinaista opinnäytetyötä edelsi suunnitteluvaihe, jonka lopputuloksena laadittiin opinnäytetyösuunnitelma tutkimuksen toteuttamiseksi. Suunnitelmavaiheessa tutkimusta varten anottiin asianmukaiset tutkimusluvut vankihaastatteluja varten Rikosseuraamuslaitokselta. Tutkimuslupa opinnäytetyötä varten myönnettiin helmikuussa 2016. Opinnäytetyösuunnitelma julkaistiin ja hyväksyttiin samaisena kuukautena Laurea Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö-

suunnittelmaseminaarissa. Suunnitelmassa kuvattiin tutkimuksen tarkoitus eli tutkia lyhytaikaisvankiosaston toimintaa ja vankien kokemuksia siitä sekä avattiin suunniteltua tutkimusprosessin etenemistä. Suunnitelmassa julkaistiin lisäksi alustava hahmotelma opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen pääkohdista.

Suunnitelmavaiheen jälkeen opinnäytetyöprosessissa tuli pitkähkö suvantovaihe eikä suunnitelmavaiheesta toimintavaiheeseen siirtyminen tapahtunut parhaalla mahdollisella tavalla. Tutkimuksen toteuttaminen aktivoitui kuitenkin kesä-heinäkuussa 2016, jolloin sopivien vankien rekrytointi haastatteluja varten alkoi. Haastateltaviksi haluttiin löytää vankeja, jotka olivat osallistuneet osaston toimintoihin aktiivisesti sekä viettäneet osastolla suhteellisen pitkän ajanjakson, jolloin heidän kokemuksillaan oli laajempi konteksti. Lyhytaikaisvankiosastolla vietetty aika keskimäärin vaihtelee kolmesta viikosta pariin kuukauteen ja kesäaikaan ajoittuvat haastattelut vaikeuttivat sopivien vankien löytämistä edelleen. Kesäaikana vankilassa osaston toiminnot ovat kesälomituksen takia ajettu minimiin kesä-elokuun. Näin ollen lyhytaikaisvankiosaston aineksesta oli vaikea löytää tänä ajankohtana vankeja, joilla olisi ollut kokemus jo aiemmin keväällä osastolla pyörineistä toiminnoista.

Opinnäytetyöstä julkaistiin vankiosastolla tiedote ja sopivia haastateltavia kysyttiin osallistumaan henkilökohtaisesti yksilötyön ohella. Haastatteluihin saatiin lopulta rekrytoitua viisi vankia. Viidestä vangista yksi siirtyi kuitenkin yllättäen toiseen laitokseen kesken opinnäytetyöprosessin ja jäljelle jäi neljä haastateltavaa. Ennen haastatteluja haastateltavien kanssa käytiin läpi käytännön asioita, haastattelujen tarkoitus, sovittiin haastatteluajankohdista sekä allekirjoitettiin tarvittavat liitteet. Haastatteluihin osallistuvat vangit allekirjoittivat suostumussopimukset, joista jokaiselle vangille annettiin oma kappaleensa ja opinnäytetyön tekijälle jäi oma kappaleensa dokumentointia varten. Yksi haastateltavista vangeista ei halunnut omaa kappalettaan suostumuksesta kokiensa tarpeettomaksi.

Jokaisen vangin haastatteluun varattiin aikaa n. 1,5 tuntia. Osa haastatteluista venyi ajallisesti jopa 2 tuntiin, mutta toiset taas kestivät lyhyemmän aikaa. Vankihaastattelujen sopiminen oli sinällään helppoa ja onnistunutta, sillä osastolla työskenneltäessä vangit olivat saatavilla helposti. Haastattelujen tallentamista varten oli nauhuri, joka tallensi haastattelut vankien suostumuksella. Haastattelukysymyksiä muokattiin hieman suunnitelmavaiheen kysymyksistä opinnäytetyön pääajatuksen selkiytyessä, mutta suurimmalti osaksi kysymykset noudattivat suunnitelmavaiheessa laadittuja haastattelukysymyksiä. Haastattelut suoritettiin lyhytaikaisvankiosastolla heinäkuussa 2016. Haastattelutilanteissa ei ollut läsnä kuin opinnäytetyön tekijä sekä haastateltava.

Vankikokemuksia opinnäytetyötä varten kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelumenetelmällä. Haastattelu menetelmävalintana on hyvä silloin, kun tutkittava aihe on vähän karotettu ja siitä on saatavilla niukasti aiempaa tietoa. Haastattelumenetelmä antaa mahdolli-

suuden joustavuuteen sekä tuottaa monitahoista, selventävää ja syventävää tietoa jostakin ilmiöstä. (Hirsjärvi 2008: 200.) Teemahaastattelu varmistaa, että tiedonkeruuvaiheessa tutkimuksen kannalta oleelliset tiedot tulee kerättyä ja että kaikilta tutkittavilta saadaan tietoa samoista aihepiireistä, jolloin näkemyksiä voi verrata. Teemahaastattelu selkeyttää haastattelutilannetta sekä aineistoanalyysiä ja poistaa liian subjektiivisuuden vaaraa.

Haastattelujen jälkeen nauhoitettu materiaali litteroitiin ja käytiin läpi. Materiaalista eriteltiin esiin nousseita yhdistäviä teemoja ja kokemuksia samantyyppisistä aihealueista sekä kartoitettiin löyhästi yleisiä ja yhdistäviä tekijöitä (tai niiden puuttumista) vankiaineuksessa. Haastatteluaineuksesta eriytettiin vankien ennakkotiedot osaston toiminnasta, vankien odotukset sekä aktuaaliset kokemukset utilitaristisesta (hyöty) näkökulmasta. Materiaalista yritettiin löytää kaikkia haastateltavia yhdistäviä teemoja sekä kuulostella erityisesti sitä, mitä osaston tarjonnasta jäi vankinäkökulmasta uupumaan.

Haastattelumateriaalin litteroinnin ja alustavan analyysin jälkeen opinnäytetyön rakennetta lähdettiin kirjoittamaan virallisten opinnäytetyön ohjeiden mukaisesti opinnäytetyölle tyypillistä rakennetta mukaillen. Opinnäytetyössä käytetyn kirjallisuuden etsiminen ja hyödyntäminen on ollut aktiivista koko prosessin ajan, eikä teorian tiedon hankkimiseen voida eriyttää mitään tiettyä ajanjaksoa. Opinnäytetyön julkaisemisvaihe ja sitä kautta opinnäytetyön tekijän valmistuminen ajoittuu vuoden 2016 loppuvuoteen.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön toteuttamiseksi valikoitui alusta asti sopivimmalta tuntuva laadullinen tutkimus. Laadullisen aineiston analysoimisessa tähdätään aina merkityksellisen toiminnan tutkimiseen sekä ylipäätään merkityksen käsitteeseen. (Alasuutari. 1994:16-18.) Laadullisen tutkimuksen keinoin selvitetään kokemuksia, ilmiöiden laatua sekä asioiden subjektiivisia merkityksiä tutkittaville. Näiden merkitysten pohjalta voidaan etsiä yhdistäviä tekijöitä ja tehdä olettamuksia tai yleistyksiä ottaen huomioon kuitenkin, että tutkimuksen kohteena on yksilölliset, usein tilastollisen kuvantamisen tai todentamisen ulkopuolelle jäävät kokemukset. Laadullisessa tutkimuksessa tulokset esitetään sanallisesti ja pyritään kuvaamaan tutkittava ilmiö ja lopputulema mahdollisimman tarkasti. Opinnäytetyön tekijälle laadullinen tapa kuvata ja analysoida asioita on tässä prosessissa ollut luonnollisin vaihtoehto alusta saakka.

Koska opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, tuntui luonnolliselta valita menetelmäksi ensisijaisesti haastattelu. Haastattelujen tarkoituksena on antaa subjektiivista tietoa haastateltavan kokemuserästä. Lisäksi laadulliseen tutkimukseen liittyy tyypillisesti se, että haastateltavat valitaan tietystä joukosta. Määrällisissä tutkimuksissa sen sijaan keskitytään

satunnaisotantaan ja yksilölliset tekijät ja subjektiiviset kokemukset saavat pienemmän painoarvon.

Haastattelumenetelmistä tiedonkeruuseen valikoitui haastattelutyyl, joka lienee jotakin puolistrukturoidun ja teemahaastattelun väliltä yhdistäen joitakin elementtejä näistä molemmista. Puolistrukturoidun haastattelumenetelmän mukaisesti haastattelukysymykset olivat ennalta määrättyjä ja sisälsivät sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä. Teemahaastattelun mukaisesti taas kysymyspatteristot jakautuivat selkeästi ajallisesti lineaarisessa järjestyksessä oleviin teemoihin: perustiedot, jotka ovat suhteellisen stabiilit, ennakkotilanne ennen osastolle tuloa, kuvaus osastolla olosta, käsitys tulevaisuudesta osastolla olon jälkeen.

Teemahaastattelussakin esiin nostetut teemat ovat ennalta määriteltäviä. Rajauksen tarkoituksena on johdattaa keskustelu tutkittaviin asioihin ja ilmiöihin. Aina teemahaastattelua toteutettaessa käsiteltävien teemojen ei tarvitse esiintyä haastattelutilanteissa samassa järjestyksessä, mutta haastattelujen homogeeninen eteneminenkään ei haittaa. Teemahaastattelussa teemojen järjestystä tärkeämpää on keskustelun luonteva eteneminen. (Tilastokeskus 2015.) Opinnäytetyötä varten suoritettujen haastattelujen osalta pääpaino haastattelumenetelmässä oli teemahaastattelussa. Perustietojen ja muiden yksinkertaisten asioiden kartoittamiseksi käytettiin enemmän puolistrukturoidun haastattelun keinoja.

Teemahaastattelulla tarkoitetaan löyhimmillään määriteltynä keskustelua, jolla on tavoite ja etukäteen päätetty tarkoitus. Erona arkikeskusteluun teemahaastattelussa on nimenomaan tavoitteellisuus ja haastateltavan päävastuu keskustelun johdatuksessa. Teemahaastattelu menetelmänä sopi opinnäytetyöhön, sillä kerättävä aineisto perustuu aidosti haastateltavien kokemuksiin. Haastattelijan omat subjektiiviset kokemukset tai ennako-olettamukset eivät ohjaa keskustelua muutoin, kuin rajaamalla keskustelun sovittuihin teemoihin. (Tilastokeskus 2015.)

Teemahaastattelua kohtaan esitettävä kritiikki kohdistuu kuitenkin siihen, että teemat (objektiivisuuteen pyrkimisestä huolimatta) saattavat johdatella haastateltavaa tiettyyn suuntaan. Mikäli teemoja tai kysymyksenasettelua ei ole tarpeeksi mietitty, voi haastateltava ikään kuin ”aistia” suunnan, johon haastattelijä yrittää päästä ja alkaa tuottamaan niin sanottuja ”haettuja” vastauksia. Vapaaseen keskusteluun perustuva haastattelumenetelmä tuottaa helposti valtavan määrän litteroitua aineistoa. Arkikanssakäymisen värittävästä keskustelusta voi olla vaikeaa löytää yhteisiä teemoja ja haastattelun osa-alueet voivat tulla käsitellyiksi epätasaisesti eri haastateltavien kesken. Litteroidun materiaalin jäsentäminen ja kanavoiminen tutkimuksen tarkoituksiin voi olla haastavaa. Vaarana on, että haastateltava prosessoi tietoa jälkeenpäin väkisin tekemäänsä jäsentelyyn. (Tilastokeskus 2015.)

Haastattelutyyl osoittautui opinnäytetyössä arviolta sopivaksi menetelmäksi ja haastatteluisista saatiin tarvittavat tiedot suhteellisen organisoituneella tavalla. Haastateltavien tuttuus

haastattelijalle saattaa toimia haastattelutilanteessa myötä- tai vastavaikutteisena. Toisaalta keskusteluissa päästiin nopeasti luontevalle tasolle ja materiaalia saatiin paljon, sillä haastateltavat tunsivat haastattelijan. Toisaalta keskusteluun liittyi paljon arkikeskustelua, jota tutun ihmisen kanssa keskustellessa on vaikea ohittaa. Objektiivisuuden ja eettisyyden näkökulmasta osapuolien keskinäinen tuttuus saattaa myös luoda oman tulkintansa tutkimuksen toteuttamiseen ja tulosten analysointiin. On mahdotonta sanoa, kuinka paljon haastattelijan omat ennakkotiedot ja käsitykset ovat ohjanneet jo kysymysten asettelua. Haastattelijan on vaikeaa arvioida omaa toimintaansa ja keskustelun ohjaamista täysin objektiivisesti, kun haastattelun toinen osapuoli toimii hänen asiakkuudessaan. Lisäksi haastateltavalla on paljon sellaista tietoa asiakkaista, joita ei itse haastatteluissa kartoiteta tai tuoda esiin. Tämä saattaa johtaa inhimilliseen tulkintaan ja mahdollistaa tulosten tarkastelun osittain puolueellisesta näkökulmasta. Haastattelumateriaalin analysoinnissa on kuitenkin pyritty pidättäytymään täysin haastatteluista ilmenneiden asioiden varassa, eikä tuoda esiin muita asioihin myötävaikutaneita seikkoja, vaikka haastateltavat olisivat ne itse tuoneetkin osittain esiin haastattelutilanteessa.

5.4 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmäksi valikoitui Helsingin vankilan lyhytaikaisvankiosastolle asutetut vankeusvangit. Helsingin vankila on miehille suunnattu suljettu vankila, jossa vankipaikkoja on kaiken kaikkiaan tällä hetkellä hieman alle 300. (Rikosseuraamuslaitos 2016.) Lyhytaikaisvankiosasto on vankipaikkamäärältään 19-paikkainen. Osasto on usein täynnä, mutta vaihtuvuus osastolla on suurta.

Lyhytaikaisvankiryhmä on nostettu Rikosseuraamuslaitoksen linjauksissa 2000-luvulla yhdeksi kehittämisen kohteista. Lyhytaikaisvankeja koskevaa tutkimustietoa julkaistiin 2011 Janne Kivivuoren ja Henrik Lindeborgin tutkimuksessa Lyhytaikaisvanki. Vuonna 2012 Helsingin vankilaan perustettiin lyhytaikaisille suunnattu oma kuntouttava osastonsa, jonka tärkeimpänä tavoitteena oli vankien vapautumisen valmistelu ja yhteiskuntaan integroimisen tukeminen. Vuoteen 2016 mennessä lyhytaikaisvankiosasto on toiminut kokonaisuudessaan 4 vuotta.

Lyhytaikaisvangeista puhuttaessa on suhteellisen vakiintuneesti käytetty termiä pyöröovivanki (eng. revolving door inmates). Termillä tarkoitetaan lyhytaikaisvankeihin tyypillisesti liitettävä korkea uusimisriski ja nopea syyllistyminen uusiin rikoksiin pian edellisen vapautumisen jälkeen. Lyhytaikaisvankien useimmin toteutetut rikokset liittyvät kiinteästi päihteidenkäyttöön. Rikostyyppinä omaisuusrikokset, liikenne rikkomukset ja huumausainerikokset ovat yleisiä. Tuomiota suorittaessaan lyhytaikaisvangeilla on usein meneillään lukuisia uusia oikeusasioita, joiden käsittelyt ja mahdolliset lainvoimaiset tuomiot odottavat heitä suhteellisen pian vapautumisen jälkeen.

Muutosmotivaation ilmeneminen kohderyhmässä on usein esiharkintavaiheessa tai varhaisessa harkintavaiheessa. Sisäistä tahtoa asioiden muuttamiselle on vaikea löytää tilanteessa, jossa siviilielämäntyö on ollut jo pitkään risainen, päihteidenkäyttö on päivittäistä tai lähes päivittäistä ja kontakteja auttaviin palveluihin on erittäin ohuella. Viranomaistahoja, tukea, kontrollia ja hoitokontakteja usein vältellään ja yhteiskuntavastaisuus ja sääntöihin sitoutumattomuus ilmentyvät vankiryhmässä monin tavoin. Vaikka päihteidenkäyttö ja vakava päihderiippuvuus on lyhytaikaisvankien problematiikan taustalla, motivaatiota käytön vähentämiseen tai lopettamiseen ei välttämättä aina ole. Intensiivisen motivointi- ja tukityön järjestäminen vankilakontekstissa on usein mahdotonta lyhyen tuomion puitteissa ja siviilissä palveluihin itsenäisesti kiinnittyminen näyttäytyy erityisen haastavalta kaaottisesta elämäntyylisestä johtuen.

Asunnottomuus, vakavat sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat, päihteidenkäyttö ja yhteiskuntavastaisuus sekä yksilön asenteista johtumaton syrjäytyminen tekevät kohderyhmästä yleisellä tasolla äärimmäisen haastavan ja tarvitsevan. Lyhytaikaisvankien työ- tai opiskeluhistoria on usein vähäistä. Työkokemusta ei ole välttämättä lainkaan, tai sitä on vaihtoehtoisesti kerrottu niin sanotuissa ”pimeissä työsuhteissa”, joista saatua työkokemusta ei voi esiintuoda tai käyttää eduksi työllistymisessä tulevaisuudessa mikäli yksilön pyrkimys olisikin työllistyä laillisesti. Peruskoulun keskeyttäneiden on vaikea jatkaa opintojaan, sillä peruskoulutasoista opetusta aikuisille on saatavilla niukasti. Opiskeluun vaadittavissa taidoissa ja asenteissa, kuten pitkäjänteisyydessä ja sitoutuneisuudessa on usein kehittämisen varaa. Sitoutumattomuus on ollut usein vankiryhmälle ominainen toimintatapa jo pitkään ja sen vaikutukset ovat ulottuneet elämän monille eri osa-alueille. Opintoja, työsuhteita ja hoitokontakteja on usein aloitettu, mutta monesti niiden ylläpitäminen tai suorittaminen loppuun etenkin siviilissä on osoittautunut yksilölle liian haasteelliseksi.

Haastatteluihin valikoituneista vangeista kaikki olivat sukupuoleltaan miehiä, sillä Helsingin vankilan vankeusvankipaikat ovat kaikki miesvangeille tarkoitettuja. Haastateltavien ikäkauma oli 21-46 ikävuoteen. Kaikki haastateltavat olivat Etelä-Suomesta. Parisuhteessa eläviä haastateltavia oli yhtä paljon kuin naimattomia haastateltavia. Myös perheellisiä ja perheetömiä oli haastateltavissa yhtä paljon. Kaikki haastateltavat olivat suorittaneet peruskoulun loppuun, mutta ammatillinen koulutus oli jäänyt kaikilla kesken. Noin puolella haastateltavista oli jonkunlaista työtaustaa. Vähemmistö haastateltavista oli ollut kertomansa mukaan suhteellisen pitkissäkin työsuhteissa. Puolet haastateltavista olivat olleet lähes aina työmarkkinoiden ulkopuolella. Kaikilla haastateltavilla oli velkaa ja/tai rikosoikeudellisia korvauksia. Suurimmalla osalla ei ollut halukkuutta selvittää velkansa kokonaistilannetta.

Enemmistö haastateltavista oli ollut vankilassa enemmän kuin 5 kertaa ja kaikilla haastateltavilla oli vireillä keskeneräisiä rikosasioita. Kaikki haastateltavat olivat päihdeongelmaisia. Suurin osa haastateltavista oli huumeidenkäyttäjiä ja vähemmistö käytti pääpäänteensä al-

koholia. Kaikilla haastateltavista päihteidenkäyttö oli ajoittain näyttäytynyt heidän arvionsa mukaan hallitsemattomana ja ongelmallisena ja suurimmalla osalla haastateltavista päihteidenkäyttö oli alkanut hyvin nuorena, keskimäärin 12-13-vuotiaana. Haastateltavat olivat käyttäneet pääpäihteenään amfetamiinia ja subutexiä. Melkein kaikilla haastateltavilla oli kuitenkin kokemusta laajaskaalaisista kokeiluista kaikkien päihteiden osalta. Pääpäihteenään alkoholia käyttäneet haastateltavat eivät olleet koskaan käyttäneet huumeita tai lääkkeitä päihtyneeseen. Pääpäihteenään huumausaineita käyttäneistä suurinosa käytti huumeita suonensisäisesti. Haastateltavista kukaan ei ollut koskaan ollut korvaushoidossa. Haastateltavat suorittivat tuomioitaan liikenne-, huumausaine-, omaisuus- ja väkivaltarikoksista. Haastateltavat kuvasivat rikoshistoriansa koostuvan suurimmaksi osaksi liikenne-, omaisuus-, ja väkivaltarikoksista. Suurimmalla osalla haastateltavista oli historiassaan jokin väkivaltatuomio.

Haastateltavista enemmistö sairasti piikkihuumeiden käyttäjillä yleistä C-hepatiittia. Myös masennusta ja paniikkihäiriötyyppejä oireita esiintyi suurimmalla osalla haastateltavista. Muutoin haastateltavat kuvasivat itseään terveiksi niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Enemmistö haastateltavista oli haastatteluhetkellä asunnottomia. Asunnolliset haastateltavat asuivat yksityisiltä markkinoilta vuokraamissaan asunnoissa. Asunnottomien haastateltavien osalta haastateltavilla oli suhteellisen selkeä tavoite asumisensa suhteen ja he tekivät töitä aktiivisesti asunnon saamiseksi vankeusaikana.

Kohderyhmää yhdistäviä seikkoja löytyy monista eri näkökulmista, mutta myös erottavia seikkoja on paljon. Jokaisen vangin tilanne on yksilöllinen eivätkä kaikki yleistyket ja tyypittelyt luonnollisesti osu oikeaan jokaisen kohdalla. Erityisesti lyhytaikaisvankiosaston vankien tilanteissa on suurta vaihtelevuutta ja yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteet luovat asiakasryhmän kanssa työskentelylle haasteita ja vaatii joustavaa ajattelua ja työotetta. Kohderyhmää kuvattaessa yksilöivät seikat on pyritty pitämään kielellisen ilmaisun keinoin minimissä. Opinnäytetyössä ilmaistaan asioita kohderyhmän koostumusta analysoitaessa löyhin termein ”enemmistö”, ”vähemmistö”, ”suurin osa” jne. Määrällisesti pienen haastatteluotoksen anonymiteetin suojaamiseksi pyritään opinnäytetyössä välttämään vastausten yksilöitymistä keheenkään yksittäiseen haastateltavaan.

5.5 Aineiston keruu

Tutkimusaineisto opinnäytetyötä varten toteutettiin haastattelemalla Helsingin vankilan lyhytaikaisvankiosastolla asuvia miesvankeja, jotka valikoituivat haastatteluun ja suostuivat osallistumaan. Ennen varsinaista haastatteluvaihetta opinnäytetyön tekijä kävi keskustelua osastolla asuvista vangeista osaston ohjaajan kanssa. Tarkoituksena oli luoda kriteerit niille, joita pyrittiin rekrytoimaan haastatteluun. Haastatteluun valikoituvien vankien valitsemisessa kiinnitettiin huomiota erityisesti seuraaviin seikkoihin: kuinka pitkään vanki on ehtinyt asumaan osastolla ja kuinka aktiivisesti ja laaja-alaisesti hän on osallistunut vankiosaston toiminn

toihin kartuttaen kokemustaan osaston tarjoamasta tuesta. Nämä asiat nousivat tärkeiksi mahdollisimman onnistuneiden ja kattavien haastatteluiden takaamiseksi; olisi ollut turhaa haastatella vankia, joka on asunut osastolla vasta viikon tai vankia, joka ei ole ollut halukas osallistumaan toimintaan tai rangaistusajansuunnitelmansa edistämiseen. Haluttiin vankeja, joiden tuomio oli ollut lyhytaiaksivankiosaston näkökulmasta pitkäaikainen tai keskipitkä (osastolla asumiseksi tuomion kokonaismitta oltava maksimissaan 6kk).

Hieman haasteellista aineistonkeruusta, tai sopivien haastateltavien vankien löytämisestä teki se, että haluttiin saada haastateltaviksi vankeja joilla olisi mahdollisimman monista eri osaston toiminnoista kokemusta. Kesäaikana vankilan arki tyypillisesti hidastuu kesälomakauden vuoksi ja vankien ohjatut toiminnot ovat minimissä. Lyva-osaston osalta tämä tarkoitti sitä, ettei osaston viikko-ohjelmasta toteutettu kuin yksi ryhmä viikossa. Vastapainona puuttuvalle ohjelmalle vangeille on järjestetty kesäaikaan huomattavasti enemmän ulkoiluaikaa, jolla kompensoidaan toiminnan vähyyttä. Suuri osa osaston vangeista suorittavat parin kuukauden mittaista tuomiota. Kesäkauden alussa osastolle oli tullut suuri määrä uusia vankeja, joille ei ollut kertynyt vielä kokemusta osaston normaalista viikko-ohjelmasta ja toiminnoista haastatteluaikana eivätkä he mahdollisesti ehtineet kerryttämäänään kokemusta muun muassa ryhmätoiminnoista ennen vapautumistaan. Viikko-ohjelman toimintojen ollessa minimissä osastolla kesäulkoilujen lisäksi työskentelyä ohjaa vastapainoisesti yksilötyö. Yksilötyöstä kaikilla osaston vangeilla oli kokemusta, mutta opinnäytetyön tarkoituksena oli ottaa huomioon koko osaston tarjoama toiminta laajemmin kuin pelkässä yksilötyön viitekehyksessä.

Kun haastatteluihin ja opinnäytetyön tarkoituksiperiin sopivat vangit löytyivät, heitä tiedotettiin mahdollisuudesta osallistua opinnäytetyöhaastatteluun. Opinnäytetyön tekijä keskusteli jokaisen vangin kanssa henkilökohtaisesti opinnäytetyöstä, tutkittavasta aiheesta sekä käytännön järjestelyistä liittyen opinnäytetyöhaastatteluihin. Viisi vankia olivat halukkaita osallistumaan haastatteluihin. Lopulta yksi vangeista joutui siirtymään pois osastolta ja jäljelle jäi neljä halukasta. Vangit allekirjoittivat suostumuksen haastatteluun osallistumiseksi sekä sen nauhoittamiseksi ja heidän kanssaan sovittiin ennalta haastatteluajankohta.

Haastattelut suoritettiin vankiosastolla työntekijän huoneessa. Jokaiseen haastatteluun oli varattu aikaa noin tunti. Joissakin haastatteluissa aikaa kului kuitenkin noin kaksi tuntia ja toiset haastatteluista taas vastaavasti jäivät esimerkiksi 45 minuutin mittaisiksi. Haastattelut sujuivat hyvin ja kaikkiin kysymyksiin saatiin vastauksia. Vangit suhtautuivat positiivisesti haastatteluun osallistumiseen ja toivat arviolta mielipiteensä esiin rehellisesti, oli kyse sitten negatiivisesta tai positiivisesta mielipiteestä ja kokemuksesta. Haastatteluun osallistuminen oli vangeille vapaaehtoisesti, eivätkä he saaneet osallistumisesta palkkiota.

Haastattelurunko oli laadittu etukäteen. Vangit olivat tietoisia haastattelun aihepiiristä yleisellä tasolla, mutta he eivät tieneet tarkkoja haastattelukysymyksiä tai keskustelun etene-

misen runkoa. Vankien annettiin tutustua kysymyksiin ennen varsinaisen haastattelun alkamista, mikäli vanki niin toivoi. Haastattelut nauhoitettiin nauhurille ja siirrettiin digitaalisina äänitiedostoina muistitikulle. Muistitikun kautta jokainen haastattelu litteroitiin tekstimuotoon, jonka jälkeen nauhuri tyhjennettiin.

Haastattelumateriaali litteroitiin ja litteroitu materiaali tyyppittelyineen muodostui suurimmaksi aineistoksi valmiin kirjallisen, tieteellisen tutkimuksen lisäksi. Kirjallisuutta opinnäytetyötä varten etsittiin pääsääntöisesti kirjastoista ja internetistä. Rikosseuraamusalan suurien toimijoiden julkaisuja seurattiin ja käytettiin hyväksi teoreettisen viitekehyksen rakentamisessa mikäli julkaisut vastasivat opinnäytetyön tarkoituksia, tukivat tai ottivat muulla tavoin kantaa samanlaisiin aiheisiin kuin joita opinnäytetyössä on käsitelty. Aineistonkeruuvaiheessa oli haasteellista löytää käyttökelpoista tietoa ja säilyttää kaiken informaation keskellä tietynlainen punainen lanka opinnäytetyön tekemistä ajatellen. Lisäksi lyhytaikaisvankien tutkimustietoon perustuva status on niin uusi ettei validia tietoa ole vielä juurikaan saatavilla.

5.6 Aineiston analyysi

Aineiston keruuprosessi on ollut hajanainen ja limittäinen prosessi, jonka kuvaaminen tässä yhteydessä on yksinkertaistettu mahdollisuuksien mukaan. Opinnäytetyöprosessin ajallinen kesto on venynyt sovitusta aikatauluista ja opinnäytetyön toteutus on aika ajoin edennyt erittäin hitaasti. Tietoa on kerrytetty opinnäytetyön suunnitelmavaiheesta aina loppuvaiheisiin saakka kirjallisen materiaalin haalimisessa sekä haastatteluaineiston keruussa. Tässä yhteydessä keskitytään erityisesti haastatteluaineiston luokitteluun ja analyysiin.

Kun haastatteluaineisto oltiin saatu kerättyä ja litteroitua, alkoi prosessissa aineiston läpikäymisen vaihe. Materiaali käytiin huolellisesti läpi peilaten sitä tutkimuskysymyksiin. Toisinaan aineiston analyysissä tarvittava pohjimmainen idea ja suunta oli haastavaa pitää mielessä ja analyysin suunta alkoi helposti rönsyilemään. Tämä voidaan nähdä inhimilliseksi rajaamisen vaikeudeksi tai miettiä, olisiko haastattelukysymyksien rajaaminen, uudelleenmuotoilu tai tarkentaminen helpottanut prosessia.

Materiaalia läpikäydessä hahmoteltiin pääkohdat aineistoista. Jokainen haastatteluaineisto eteni suhteellisen yhdenmukaisella tavalla, sillä haastattelun runko toistettiin lähes samanlaisena jokaisen haastateltavan kohdalla. Aineistosta pystyttiin erottamaan selkeästi aikaan liittyviä määreitä ja kuvauksia. Nämä määreet olivat osastolle tulemisen vaihe ja vangin odotukset, toimintavaihe ja kokemukset toiminnasta sekä siviiliin orientoitumisen vaihe ja vangin tulevaisuudennäkymät. Haastattelukysymysten eteneminen haastattelurungossa etenivät lineaarisesti vankeusprosessin kanssa.

Näiden ajallisten luokittelujen pohjalta alettiin tyyppitellä haastatteluaineistosta nousseita teemoja kunkin yläotsikon alle. Aineistoa alettiin purkamaan pienempiin luokituksiin,

jotka osaltaan mukailivat myös yleisempiä otsikoita. Jokaiseen osioon kerättiin myönteisesti koettuja asioita, kielteisesti koettuja asioita sekä kehittämisehdotuksia. Haastatteluaineistoa analysoitaessa pidettiin myös kirjaa siitä kuinka usein samansuuntainen vastaus oli toistunut eri haastattelujen välillä, toisinsanoen pohdittiin kokemusten samankaltaisuutta ja laajemmalla tasolla yleistettävyyttä. Toimintavaiheen kokemukset jaoteltiin erikseen sen mukaan, kuinka moni eri haastateltava toi esille samaa asiaa. Toimintavaihetta kuvattaessa erityisen paljon kokemuksia nousi osaston ryhmätoiminnasta, yksilötyöstä sekä vapautumisen valmistelusta. Eriksien eroteltiin vielä luokka ”muuta”, johon kerättiin hyödylliseksi ajateltuja sekalaisia huomioita ja kokemuksia liittyen osaston toimintaan.

Raakatyyppittelyn ja -teemoittelun pohjalta ja huomioita läpikäydessä peilattiin haastatteluista saatua aineistoa esimerkiksi lyhytaikaisvankeja tutkineeseen tieteelliseen kirjallisuuteen sekä analysointiin asioita ja yhteyksiä käytännön kokemuksen kautta. Analyysivaiheessa kerättiin opinnäytetyön tekijän näkökulmasta pohdintoja, huomioita ja tulkintoja johtopäätöksiä ja tuloksia varten. Osaa näistä näkemyksistä ja tulkinnoista käytetään osana tätä opinnäytetyötä, kun taas osa on saatettu hylätä epäoleellisina tai epäuskottavina. Tulkintojen tekeminen aineiston ja käytännön kokemuksen pohjalta oli sinällään helppoa, mutta kokemukseräisten asioiden tutkiminen ja kuvaaminen tekstimuodossa ymmärrettävällä tavalla ei välttämättä ollut.

Analyysissa pyrittiin haastatteluaineiston satunnaisesta rönsyilystä huolimatta keskittymään tutkimuskysymyksiin vastaamiseen. Siksi aineistoa analysoitaessa materiaalia ja kokemuksia on jouduttu osittain myös rajaamaan eikä kaikki aineisto varmasti tule hyödynnetyksi opinnäytetyössä. Rajaaminen on kuitenkin välttämätöntä opinnäytetyön tekemiseksi olevien resurssien näkökulmasta.

5.7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksien toteuttamisessa pätee tietynlaisia eettisiä, yleisesti hyväksyttyjä käytäntöjä. Tutkimuksen toteutuksessa tulee noudattaa tiettyjä toimintatapoja; yleistä rehellisyyttä ja totuudenmukaisuutta sekä tarkkuutta tutkimuksen kaikissa vaiheissa itse työskentelystä tulosten arviointiin saakka. Tiedonhankinta ja arviointi tulee tehdä tieteellisen tutkimuksen kriteerien puitteissa. Tulosten julkistamisvaiheessa tulee noudattaa avoimuutta. Hyviin käytänteisiin kuuluu myös, että muiden tuottamalle tiedolle annetaan arvo ja kunnia ja aiempien tutkimusten tuloksille tekijöiden annetaan niille kuuluva tunnustus. Tutkimuksen suunnitelmat, toteutusvaihe sekä lopullinen raportointi tulee olla tehtynä tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisesti. Tutkimuksiin liittyvät sopimukset ja luvat ovat ajantasalla ja rehellisesti laadittu ja hankittu ja niitä tulee noudattaa prosessin kaikissa vaiheissa. (Hirsjärvi 2008: 24.)

Tutkimuksen luotettavuus eli reliabiliteetti koostuu yhdenmukaisuudesta, ennustettavuudesta, paikkansapitävyydestä ja pysyvyydestä. Konkreettiset mittarit toimivat parhaiten suun-

nännäyttäjinä kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa, mutta niiden peruseriaat-teita voidaan soveltaa myös kvalitatiiviseen eli laadulliseen tutkimukseen, jota opinnäytetyö edustaa.

Tutkimuksessa on aina kunnioitettava ihmisarvoa. Tutkittavalle ei saa aiheutua vaaraa tai vahinkoa tutkimukseen osallistumisesta. On hyvä lisäksi pohtia, mitä tutkittavat hyötyvät tutkimukseen osallistumisesta tai mitä haittaa siitä heille mahdollisesti aiheutuu. Tutkittavien on oltava prosessin kaikissa vaiheissa tietoisia siitä mihin, miksi ja miten tietoa kerätään ja käytetään eikä heitä saa johtaa harhaan. Tutkimuksen luottamuksellisuus on ensiarvoisen tärkeää ja erityisesti laadullisessa tutkimuksessa, jossa pääpaino on henkilökohtaisilla kokemuksilla ja otanta on pieni, tutkittavien anonymiteetti on suojattava. (Eskola & Suoranta 2008: 55-57.)

Opinnäytetyön luotettavuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon erityisesti kolme seikkaa: tutkimusaineisto opinnäytetyötä varten on ollut pieni, haastateltavia valittaessa on käytetty työntekijälähtöistä harkintaa sekä haastattelija on haastateltaville entuudestaan tuttu. Pienestä aineistosta johdetut johtopäätökset eivät tuota välttämättä luotettavinta ja yleistettävimmässä olevaa tietoa. Mikäli aikaa ja resursseja opinnäytetyön toteuttamiseen olisi ollut käytössä enemmän, olisi se mahdollisesti myötävaikuttanut suuremman otoksen hankintaan.

Laadullista tutkimusta tehtäessä on yleistä, että haastateltavia valikoitaessa käytetään harkintaa ja valikoidaan haastattelijälähtöisesti haastateltavia jostakin isommasta otannasta. Valikointia tehtiin myös opinnäytetyötä varten toteutettavien haastattelujen tiimoilta, sillä haluttiin saada mahdollisimman kattava haastatteluaineisto. Valintaa pyrittiin tekemään kuitenkin mahdollisimman matalalla kynnyksellä valikoiden ainoastaan sen perusteella, kuinka pitkään haastateltava oli asunut tutkittavalla lyhytaikaisvankiosastolla ja kuinka aktiivisesti hän oli osallistunut osaston toimintoihin. Mikäli valikointia ei olisi tehty ja otanta olisi valittu satunnaisesti, olisi riskinä ollut laadullisesti ja sisällöllisesti erittäin suppea haastatteluaineisto. Valikoinnin objektiivisuuden takaamiseksi päätöksiä tehtiin sekä opinnäytetyön tekijän että opinnäytetyön työelämäkontaktin kesken. Näin ollen valinta haastateltavista ei ole pelkästään ollut opinnäytetyön tekijän päätäntävällässä.

Opinnäytetyön tekijä oli entuudestaan vangeille tuttu, sillä hän työskenteli osastolla erityisohjaajan statuksella opinnäyteprosessin keskellä. Haastateltavissa oli henkilöitä, joiden omina työntekijänä opinnäytetyön tekijä oli toiminut. Osaston ja haastateltavien subjektiivinen tuntemus tutkimuksen tekijän näkökulmasta voidaan nähdä luotettavuutta vähentävänä tekijänä. Se on voinut ohjata havaintoja ja jo lähtökohtaisesti haastattelukysymyksiä tietynlaiseen valoon riippuen tutkimuksen tekijän omista kokemuseristä ja asenteista. Toisaalta osastolla työskentely on myös tarjonnut opinnäytetyön tekijälle syvällisempää ymmärrystä tutkitavasta aiheesta ja kohderyhmästä käytännönläheisesti. Näin ollen ilmiön kuvaaminen voidaan nähdä myös uskottavampana ja ymmärrys tutkittavasta aiheesta laaja-alaisena.

Koska opinnäytetyöhön koottiin asiakkaiden subjektiivisia, henkilökohtaisia kokemuksia ja mielipiteitä, on toiminnan oltava eettistä ja yksilönsuojaa kunnioittavaa. Haastattelut perustuivat täyteen vapaaehtoisuuteen ja niitä varten kirjattiin haastateltavan suostumus. Haastateltavat saivat tietoonsa mihin ja miten kerättyä tietoa tullaan käyttämään. Haastattelut eivät velvoittaneet haastateltavia mihinkään ja heille annettiin mahdollisuus halutessaan myös keskeyttää haastattelu milloin tahansa. Haastattelut äänitettiin, jotta tieto saadaan tallennettua parhaalla mahdollisella tavalla ja autenttisenä. Ääninauhat ja litteroitu materiaali säilytettiin paikassa, johon vain opinnäytetyön tekijällä oli pääsy eikä materiaalia käytetty mihinkään muuhun kuin tarkoituksenmukaiseen toimintaan opinnäytetyön hyödyksi. Ääninauhat poistettiin haastattelujen suorittamisen jälkeen, kun materiaali oltiin saatua litteroitua kirjalliseen muotoon. Litteroitu materiaali tuhottiin tunnistamattomaksi ja hävitettiin sen jälkeen, kun sen säilyttäminen ei ollut enää tarpeellista tulosten analysointiprosessissa. Raportointivaiheessa haastattelutuloksia käytettiin hyödyksi tavalla, josta ei selviä haastateltavien henkilöllisyys. Anonymiteetin säilymiseksi opinnäytetyöstä ei myöskään käy ilmi haastattelujen tarkkoja ajankohtia tai paikkoja ja muutkin haastateltavien henkilöimistä helpottavat tiedot pidettiin minimissä.

Yksinkertaisimmillaan tutkimuksen luotettavuutta kuvaa muun muassa se, että mittaaja tai mittausolosuhteet eivät vaikuta saatuihin tuloksiin. Tutkimuksessa käytettävän teorian tiedon tulee olla paikkansapitävää, perusteltua ja ajankohtaista. Tutkimustulokset raportoidaan faktisesti oikein ja että tulokset ovat totuudenmukaiset ja paikkansapitävät. Näillä mittareilla tarkastellaan sitä, kuinka pätevää ja käyttökelpoista tietoa tutkimus on tuottanut ja että käytetyt mittarit ovat valideja, eli mittaavat sitä mitä niiden tutkimuksen kannalta pitääkin. Edellä mainitut seikat kertovat tutkimuksen luotettavuudesta kautta linjan.

Tutkimusta tehtäessä ja ensisijaisesti tulosten oikeellisuuden kannalta on tärkeää valita mittarit, jotka todella mittaavat sitä mikä on tarkoituksenmukaista. Opinnäytetyö noudattaa laadullisen tutkimuksen peruseriaatteita, joten haastattelu on paras tapa saada laadullisesti pätevää tietoa ja subjektiivisia kokemuksia, joiden pohjalta voidaan hakea yleispäteviä teemoja aihepiiriin liittyen ja reflektoida tätä jo olemassa olevaan tietoon. Opinnäytetyössä lähtökohtana on asiakasnäkökulma ja heidän äänensä esiin tuominen, joten on perustellumpaa ottaa ensin selvää millaisia kokemuksia asiakaskunnasta nousee ja vasta tämän jälkeen lähteä tekemään johtopäätöksiä. Jos opinnäytetyö nojautuisi vahvasti alusta saakka johonkin tiettyyn teoriaan, saattaisi tutkimuksen objektiivisuus kärsiä. Laadullista tutkimusta tehtäessä on otettava huomioon, että tutkimusotos on suhteellisen pieni, sillä tutkimuksessa tulee ottaa huomioon opinnäytetyön laajuus ja siihen käytetyt resurssit. Tuloksista on silti pyrittävä löytämään yleistettävissä olevia teemoja ja vahvistaa näitä pohjaamalla perustelut tutkittuun tietoon aihepiiriin ympäriltä.

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata jotakin ilmiötä mahdollisimman tarkasti, ei mitata suuria massoja. Opinnäytetyön tulosten yhdenmukaisuutta ja pysyvyyttä arvioitaessa on otettava huomioon, että tutkittava osasto on vasta kehittämisvaiheessa ja että rikosseuraamusalan ilmiöt ovat muutenkin usein luonteeltaan muuttuvia. Lisäksi tutkittavaa vankiryhmää kuvastaa äärimmäinen yksilöllinen vaihtelu, joka vaikuttaa suoraan pysyvyyden ja yhdenmukaisuuden teemoihin. Toimintaan vaikuttavat monet eri seikat ja se kehittyy ja muuttuu jatkuvasti niin lain kuin kulttuurinkin tasolla ja täten on ymmärrettävä, että mikäli tutkimus toistettaisiin eri aikakautena, voisivat kokemukset toiminnasta olla erilaiset. Opinnäytetyön tarkoituksena on toki olla laadukkaalla tavalla tuotettu, paikkansapitävä tutkielma mutta myös toimia ikään kuin ajankuvana ja toimintakertomuksena lyhytaikaisvangeille kehitetyn toimintamallin tiimoilta.

Lähdemateriaalina käytettävä tieto on jäljitettävää ja oikeellista eikä sitä esitetä omana tietona. Viittaukset ja lähdemerkinnät löytyvät opinnäytetyön tekstistä sekä lähdeluettelosta. Haastattelumateriaalista saatetaan nostaa suoria lainauksia osaksi opinnäytetyötä, jotta tieto välittyisi mahdollisimman aitona ja jotta opinnäytetyön tekijän henkilökohtaiset tulkinnat haastatteluista eivät vääristäisi analysointia. Ainoastaan haastattelujen osalta tiedon tarkkaa alkuperää ei ole saatavilla anonymiteetin takaamiseksi.

6 Tulokset

Tässä osiossa käydään läpi opinnäytetyön tulokset. Tulokset perustuvat haastattelumateriaaliin, jonka pohjalta lähdettiin vastaamaan opinnäytetyön kahteen keskeisimpään tutkimuskysymykseen. Ensimmäiseksi haluttiin selvittää sitä, mitä osaston toiminta on pitänyt sisällään vankinäkökulmasta ja toiseksi kuinka vangit kokivat toiminnan suhteessa heidän omiin tarpeisiinsa. Tulokset perustuvat haastatteluaineistosta johdettuun tietoon sekä opinnäytetyön tekijän tekemään analyysiin ja pohdintaan tutkijan, haastattelijan ja osastolla toimineen työntekijän näkökulmasta. Vankien haastatteluista ilmenneitä asioita on pyritty avaamaan ja haastattelujen kontekstia valottamaan käytännön tiedon avulla, jota osastolla työskentely on tuottanut.

6.1 Vankien ennakkokäsitykset ja -odotukset osaston toiminnasta

Lyhytaikaisvangit tulevat suorittamaan rangaistustaan monenlaisista eri tilanteista. Arviolta suurin osa tulee suorittamaan tuomiotaan yllättäen poliisin toimittamana etsintäkuulutuksen perusteella. Osa vangeista saapuu itseilmoittautuneena ajallaan tai myöhässä. Osa saapuu poliisin tuomina mutta tietoisina lainvoimaisesta tuomiostaan, jota ollaan saatettu vältellä tai

pakoilla siviilissä. Pieni osa vangeista tulee osastolle tutkintavankeusprosessin päätteeksi. Lisäksi pieni osa asutetaan osastolle vankilan muilta osastoilta esimerkiksi tilanpuutteen vuoksi.

Helsingin vankilaan sijoituspäätöksen saaneet vangit asutetaan ensin niin sanotulle tulo-osastolle. Tulo-osastolta vangit sijoitetaan asuinosaistoille sekä heille etsitään sopiva toimintavelvoite rangaistusajalle. Toimintavelvoite voi olla työtoimintaa, kuntoutusta, opiskelua tai lyhytaikaisvankien kohdalla Lyva-osaston toimintaan osallistumista.

Haastateltavien vankien aines myötäili yleistä käytäntöä; rangaistusta oltiin tultu suorittamaan hyvin erilaisista tilanteista. Osa haastateltavista oli tullut yllättäen poliisin kiinniottamana etsintäkuulutuksen perusteella. Osa oli suorittanut tutkintavankeusprosessin ja osa oli tullut itseilmoittautuneena suorittamaan tuomiotaan määrääjassa tai myöhässä, mutta kuitenkin vapaaehtoisesti.

Haastattelujen ensimmäinen osio käsitteli osastolle tulemisen vaihetta sekä vankien ennakkokäsityksiä osastosta. Suurin osa vangeista ei ollut koskaan aiemmin ollut suorittamassa tuomiotaan lyhytaikaisvankiosastolla. Vähemmistö oli ollut osastolla korkeintaan kerran aiemmin. Ne, joille osaston toiminta oli ennestään vierasta, eivät osanneet suurimmaksi osaksi nimetä mitään ennakkokäsityksiä osaston toiminnasta. Tietoa tai odotuksia osastosta ei juurikaan ollut osastolle tultaessa. Suurin osa vangeista myös koki, etteivät he sijoittelukokouksessa saaneet osaston toiminnasta riittävästi tietoa eikä heidän omia henkilökohtaisia tarpeitaan kartoitettu kokouksessa tarpeeksi. Suurimmaksi osaksi haastateltavat kokivat, että päätösvalta asuinosaistolle sijoituksessa oli täysin työntekijöillä. Osa vangeista oli kuullut osaston toiminnasta hyvää palautetta muilta vangeilta ja hakeutunut osastolle tietoisesti muiden vankien kannustamana, ottaen asian itse aktiivisesti esiin sijoittelukokouksessa. Osa taas luonnehti osastolla olevan erityisen negatiivinen maine muilla vankiosastoilla, eikä olisi missään nimessä halunnut tulla asutetuksi kyseiselle osastolle, mutta koki vaihtoehtonsa olleen vähissä sijoittelukokouksessa johtuen omasta aiemmasta toiminnastaan.

Suurin osa haastateltavia kuvasi kärsivänsä mielenterveysongelmista, tyypillisesti masennuksesta ja/tai paniikkihäiriöstä. Kaikilta haastateltavilta puuttui ammatillinen koulutus, mutta peruskoulun he olivat saaneet kaikki suoritettua. Pieni osa haastateltavista halusi myös suorittaa ammatillisen opintoasteen ja työllistyä tulevaisuudessa. Kaikilla haastateltavilla oli keskenäisiä oikeusasioita.

Positiivisia ennakoasenteita ja -käsityksiä loivat muilta vangeilta kuullut kokemukset osaston toiminnasta tai oma henkilökohtainen aiempi kokemus osastolta. Monet lyhytaikaisvangeista ovat rikoksenuusijoita, ja heille on saattanut kertyä kokemusta tietyistä osastoista ja toiminnoista aiempien vankilakertojensa kautta. Muilta vangeilta kuullun perusteella osastolla tarjottiin toimintaa ja sieltä käsin oli helpompi hoitaa omia asioitaan verrattuna vankilan

normaaliosastoihin. Osalla vangeista oli jonkunlainen käsitys siitä, että osasto on toimintaperiaatteeltaan jotakin suljetun ja avo-osaston välimaastossa ja että osastolla järjestettiin ryhmätoimintaa. Seuraavassa kuvataan haastateltavien tiedon hankkimista vankiyhteisön sisällä:

”... ukot (vangit) ulkona aina aika paljon puhuu et mihin kannattas pyrkiä ja ne ketkä on aikasemmin ollu jossain tietää mitä osastoja on.”

”Muistaakseni tuli vaan puhetta et olis lyhytaikaisten (osasto). Jokatapauksessa täällä linnan sisällä oon kuullu siitä.”

Negatiivisia ennakkosenteita liittyen osaston vankiaineeseen ja siihen liittyvään erityisproblematiikkaan kuvaa seuraava lainaus haastatteluaineistosta:

”Muillahan osastoilla tää on narkkiosasto.” (naurua)

Haastateltava kuvaa osaston mainetta ja maineesta johdettuja ennakkokäsityksiä liittyen osaston vankiaineeseen. Lyhytaikaisvankien kohdalla päihdeproblematiikka on erityisen läsnä. Päihteiden ongelmallinen käyttö määrittää pitkälti vankiryhmän rikollisuuden laatua sekä työskentelyä niin vankila-aikana kuin vapautumisen lähestyessä ja siviiliin siirryttäessä. Osa haastateltavista oli hakeutunut osastolle myös syystä, joka liittyy kiinteästi päihteidenkäyttöön; vieroitusoireiden ollessa pahimmillaan vanki ei kyennyt ajattelemaankaan vankilan työtoimintaan osallistumista ja halusi näin ollen lyhytaikaisvankiosastolle, jossa työvelvoitetta ei ole. Toisaalta haastattelumateriaalista kävi ilmi myös kielteisempi motivaattori osastolle hakeutumiseksi:

”No tääl on ryhmii kaikkii erilaisii ja sit saa työntekijän kaa aikaa tos selvitellä kuvioit ja... ja no onhan tää, et jos haluaa vetää (huumeita) ni on tää siihen kans kyl hyvä mesta.”

Vangit kuvasivat myös omia tarpeitaan rangaistuksen alkamishetkellä hyvin monipuolisesti. Yleistäen voidaan haastatteluaineistosta sanoa, että jokaisella vangilla oli jonkunlaisia tarpeita ja tavoitteita rangaistusajalleen. Jokainen haastateltava koki tiettyjen asioiden olevan keskeneräisinä elämässään ja he kokivat että lisätyöskentelylle oli tarvetta asettaen näin myös tiettyjä suuntaviivoja osastolla ololleen.

”... mä en oo aikasemmin koskaan tehny vankilassa yhtään mitään ja mä olin aatellu kattoo vähä mitä täältä voi saada, osallistuu kaikkeen ja käydä mahdollisesti kursseilla.”

”No et pystyy tieksä hoitaa tota siviilipuolta.”

”... no et pystyy valmistelee siviiliä tai mikä se paras vaihtoehto sitte ois.”

”Kämppää haetaan kovaa vauhtia täs näin. Sehän täs on ollu työn alla.”

Lyhytaikaisvankien vapautumisen valmisteluun liittyvissä teemoissa asunnottomuus ja perustoimeentuloon liittyvät asiat lienevät tyypillisimmät työstettävät asiat rangaistusajan puitteissa. Pähdeongelman kartoittaminen nousee tavoitteeksi jo monista rangaistusajansuunnitelmista, ja monilla haastateltavista oli myös jonkinasteista halua vähentää päihteidenkäyttöään tai jopa lopettaa se.

Suurin osa haastateltavista vangeista koki, että asumisasioiden selvittely ja asuinpaikan etsiminen vankeusaikana oli heidän päätavoitteensa. Moni toi esiin myös tarvetta selvittää jatkumaita siviiliin esimerkiksi päihdepalveluiden tai vertaistuen muodossa. Kukaan haastateltavista ei tuonut haastattelussa esiin toivovansa saavansa perustoimeentulon järjestykseen esimerkiksi sosiaalihuollon kautta. Suuri osa vangeista koki, että myötävaikuttajana heidän osastolle hakeutumisessaan oli osaston tarjoama mahdollisuus hoitaa omia asioitaan eteenpäin työntekijän kanssa. Toiset ajattelivat osaston olevan ikään kuin ”toiseksi paras vaihtoehto”, mikäli tuomion kesto on niin lyhyt ettei vankilan muille kuntoutusosastoille pääsy ole mahdollista.

Suurin osa vangeista kertoi kuitenkin, että heillä oli hyvin vähän, tai ei ollenkaan, tietoa osaston toiminnasta etukäteen. He kokivat tulleen sijoitetuksi osastolle työntekijöiden arvioinnin perusteella, eivätkä osanneet odottaa osastolta mitään tulovaiheessa. Osalle vangeista oli kerrottu jotakin osaston toiminnasta sijoittelukokouksessa ja tämä oli saanut heidät innostumaan osastosta.

6.2 Vapauteen valmisteleva osasto

Haastattelujen perusteella vangeilla oli suhteellisen selkeä kokonais käsitys siitä, mitä osaston toiminta kaikenkaikkiaan piti sisällään. Kysyttäessä, mitä he kertoisivat osaston toiminnasta sellaiselle joka ei tiennyt siitä mitään, he vastasivat muun muassa seuraavanlaisesti:

”No jos niinku toiselle vangille lähtisin kertoo ni ovet nyt on ihan kohtuullisesti auki, jonkun verran toimintaa, porukka nyt on mitä on, toiki nyt vähä riippuu et kelle mä kertoisin niinku just et. Pääsee reenaan, se on iso plussa.”

Osasto on jotakin suljetun ja avo-osaston väliltä ja tarjoaa päivittäin ohjattua toimintaa ryhmien muodossa. Toiminnan tarjonta ei kuitenkaan vuorokausimääräisesti ole kovinkaan paljon (keskimäärin noin 1,5h päivässä) johtuen pääosin osastolle osoitetuista henkilöstöresursseista. Ulkoilut ja liikunta koettiin hyvinä asioina vastapainoksi tekemättömyydelle, jota osastolla toisinaan joutuu sietämään.

”Tääl on vähä enempi aikaa olla ku verrattuna muil osastoilla ni olla niinku osaston muitten vankien kaa kans ja sitte tota, no noi ryhmät on tietysti se mikä poikkeaa noist muista osastoista. Ton mä niinku näkisin niinku vangin kannalta aika oleellisena että ku täällä pääsee teille (erityisohjaajille) juttelemaan aina kun on tarvetta.”

”No yks on tietty toi et ei oo työvelvotettä, se on tietysti. Mut kyllä toi niinku vapauteen valmistelu tääl on et aika monella se on varmaa aika oleellinen kysymys et jos ei oo asuntoo tai joku asia ei oo valmis, et jos on vaikka läheisiin huonot suhteet ni täältä varmaan pystyy perhetapaamisia paremmin ja tollasta.”

Muiden vankien kanssa ajanviettäminen koettiin pääsääntöisesti hyvänä asiana, ja mikäli siihen liittyikin joitakin ongelmia, ne olivat siedettävissä, sillä osastolla asumisen ajat olivat lyhyitä. Puolet haastateltavista pitivät hyvänä asiana sitä, ettei osastolta käydä työtoiminnassa. Puolet taas olivat eri mieltä ja kaipasivat työtoiminnan tuomaa aktiviteettia ja ajankulua. Vapauteen lähtemisen valmistelu nähtiin merkittävänä erityisesti yksilötyön keinoin. Eräs

vanki kuvasi sosiaalityön ja vapauden valmistelun osalta kiperää problematiikkaa, johon erityisesti lyhytaikaisvangit kohtaavat asuessaan normaaliosastolla ilman lyhytaikaisvangeille kohdettennua toimintaa ja tukea:

”Sit taas normaaliosastoilta jos pääsee tonne erityisohjaajille tai sosiaaliohjaajille hoitamaan mut siel on kuitenkin se minuttiaikataulu siinä ja ei tuu siinä kaikkee mieleen ja aina unohtuu siinä jotain ja pitäs soittaa. Sit jos sä soitat johonki virastoihin ni niis on ne jonotusajat hirveet ja niis on se tietty kellon-aika millon pitää soittaa. Sit se ressaa viikkotolkulla sellaset hoitamattomat asiat ja sit ne jää johonki roikkumaan mut täällä ku te (erityisohjaajat) ootte koko ajan paikalla ni pystyy aina kysymään et mitenhän se asia on edistynyt ja se vastaus tulee niinku heti. Kyl tämmönen, tää on varmaa kyl parhaimpia osastoja täs vankilassa ku vaa voi olla niinku et mikä edistää tonne vapauteen pääsemistä. Ja tuolla normiosastoilla ku ei pääse hoitaa tai jos pääseeki ni se on aina nii hätästä eikä niil työntekijöil oo siinä tota noin nii sellasta... kokonaiskuvaa sen vangin tilanteesta.”

6.2.1 Nopean reagoinnin yksilötyötä

Haastateltavat vangit arvostivat suuresti sitä, että osastolla on omat kiinteät ohjaajansa joiden kanssa hoidetaan lähes kaikki vapautumiseen liittyvä. Sekalaisen elämäntilanteen hahmottaminen ja selvittäminen on työntekijänäkökulmastakin yksinkertaisempaa, kun se ei pirstaloidu eri työntekijöiden kesken enää pienempiin osa-alueisiin. Lyhytaikaisvankien kanssa työskentelyyn on hyvin niukat ajalliset resurssit ja se rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan päästä hoitamaan asioitaan vankilan muun henkilökunnan kanssa. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, ettei heillä ollut ollut tarvetta tai mahdollisuutta käyttää vankilan muita palveluita lyhytaikaisvankiosastolla ollessaan terveydenhuollon- ja psykologien palveluita lukuun ottamatta.

”Mun mielestä ne (vankilan kuntoutushenkilökunnan palvelut) nyt vetää yhtä huonosti ku aina ennenki et, ykski ei vastannu mun neljään lappuun yhtään mitää et, must tuntuu et sil on jotai henkilökohtasii kaunoi mua kohtaan.”

Haastateltava koki, että hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa ovat vaikuttaneet hänen mahdollisuuksiinsa saada apua osaston ulkopuolisilta vankilan kuntoutushenkilökuntaan kuuluvilta henkilöiltä.

Vangit kokivat paitsi käytännön asioiden hoitamisen oman ohjaajansa kanssa tärkeäksi ja toimivaksi, mutta toivat myös vahvasti esiin arvostavansa työntekijöiden aikaa keskustella ja kohdata heidät. Haastateltavat kokivat, että omaan työntekijään voidaan kiinnittyä hyvinkin vahvasti.

”Ja ton mä näkisin niinku vangin kannalta aika oleellisena että ku täällä pääsee teille juttelemaan aina kun on tarvetta. Se on... sitä mä luulen että suurin osa vangeista arvostaa sitä kaikista eniten jos tulee sellanen tilanne”

Kysyttäessä eräältä monikertaiselta rikosseuraamusasiakkaalta mitä apua ja tukea hän on kokenut saavansa osastolta, vastaukset myötäilevät aiempaa:

”No aika paljon... osaston työntekijöiltä hyvää tukee. Aina on saanu tulla keskustele jos on joku häirinny tai painanu ja sitte mä oon saanu apua kans päihdeongelman kans painimiseen. Hyvin paljon. Enemmän ku koskaan aiemmin.”

Yksilötyöhön ja osaltaan myös ryhmätoimintojen suunnitteluun liittyy vaikeus löytää käsiteltäväksi aiheita, jotka koskettaisivat kaikkia tuntumatta turhauttavan itsestään selviltä, ja jotka palvelisivat jollakin tapaa mahdollisimman montaa vankia muutosmotivaation vaiheesta huolimatta. Kuten kaikessa kuntoutuksessa ja sen kokemisessa suuressa roolissa on asiakas itse. Hänen asenteensa, aktiivisuutensa ja vastaanottavaisuutensa vaikuttaa työskentelyyn ja varmasti myös kokemuksiin osastosta.

”No siis sanotaan näin et mä uskon et täst osastosta voi oikeesti saada ihan helvetin paljon irti jos vaan haluaa. Se on niinku nimenomaa et jos vaan haluaa. Vaihtoehtona on vaik se et narkkaa sen koko aika ku sä oot täällä et... Kyllähän niinku, jos niinku haluaa ajaa asioitaan eteenpäin ja on elämäntilanne kuitenkin viel sellanen et pystyy viel ajaa asioitaan eteenpäin ni kylhän tää

niinku eväät antaa tonne ulkopuolelle ihan hyvin että. Tai niinku, nii hyvin ku kivitalos voi kumminki saada et. Se on kumminki aina aika rajallist täält.”

Haastattelujen perusteella vangit kokivat positiivisesti yksilötyössä erityisesti sen, että heillä on mahdollisuus päästä keskustelemaan oman työntekijän kanssa jos jokin asia huolestuttaa. Lyhyen tuomion vuoksi nopeaa reagointia arvostettiin suuresti ja asioiden eteneminen edes jollakin tavalla loi haastateltaviin uskoa omiin kykyihinsä hoitaa asioitaan. Virastoihin soittamisen helppo mahdollistaminen lyhytaikaisvankiosastolla koettiin erityisen toimivana verrattuna normiosastojen käytäntöihin ja prosessien eteneminen loi haastateltavissa luottamusta siviiliin siirtymisessä. Osa vangeista mainitsi myös, että osaston päiväohjelman mahdollistama oma aika esimerkiksi henkilökohtaisiin soittoihin perheenjäsenille tuki heidän henkistä hyvinvointiaan vankeudesta johtuvan kuormituksen paineen alla. Puolet haastateltavista kokivat myös, että työntekijöiden tuki ja kannustus auttoi heitä tarttumaan asioihin ja osittain esimerkiksi havahdutti heidät omaan elämäntilanteeseen ja omien valintojen seurauksiin siviilin kannalta. Haastatteluissa tuli myös esiin se, että vangit kokivat positiivisesti työskentelyn jatkumisen siitä huolimatta, vaikka vanki olisi esimerkiksi retkahtanut päihdeettömyyspyrkimyksissään. Motivoiva ja asiakaslähtöinen ote asiakastyössä onkin tärkeä kulmakivi osaston toimintamallissa.

6.2.2. Ryhmätoiminnoilla rytmiä vankilan arkeen

Osaston toimintamalli on selkästi ryhmämuotoiseen kuntoutukseen painottuvaksi tarkoitettu. Yhteisöhoidon elementtejä osaston toiminnassa ei juuri ole nähtävissä, johtuen osaston muuttuvasta tilanteesta, vaihtuvasta vankiaineksesta ja osaston suuresta koosta. Vankihaastatteluissa selkeimmät positiiviset kokemukset nousivat yksilötyöstä, mutta myös ryhmätoiminnassa nähtiin myönteisiä asioita. Kaikki haastateltavat olivat osallistuneet osaston ryhmätoimintoihin aktiivisesti. Puolet haastateltavista olivat ottaneet osaa jossakin vaiheessa tuomiotaan Lyvan koulutukseen ja osa oli osallistunut päätoimisesti osaston muuhun toimintaan.

Osa vangeista osallistui ryhmätoimintoihin omasta tahdostaan. Nämä vangit halusivat käsitellä asioitaan ja purkaa esimerkiksi päihdeproblematiikkaansa liittyviä asioita. Osa taas osallistui ryhmiin puhtaasti katkaistakseen arkea ryhmätoiminnan tarjoamin aktiviteetein. Ryhmien tasalaatuisuus on haasteellista säilyttää osaston kokoonpanon vaihtuessa jatkuvasti.

Kysyttäessä miksi vanki on ottanut osaa osaston ryhmätoimintoihin vastaukset vaihtelivat yksilöllisesti:

”Sitä varten et pääsen pois sellistä.”

”No mä päätin ottaa tän tuomion vähän erilailla ku aina aikasemmin et... aikasemmin mö en koskaa tehny yhtää mitää et mä oon vaa ollu kakskytkolme tuntii sellissä ja ehkä se on nyt tätä mun muutosta yrittää päästä eroon tästä mun touhusta.”

”Ihan tekemisen takii mut kyl siinä sit alko välil innostuukki jos oli hyvä porukka ja aihe jotenki siin sit ittee lähellä.”

”Siis se on sellast piristystä vaan.”

”No alkuun vaan ihan siks et luulin ettei tääl saa liksaa jossei osallistu.”

Suurin osa haastateltavista motivoitui osallistumaan ryhmiin tekemisen puutteen vuoksi. Osa koki halua käsitellä asioitaan ja saada vertaistukea ryhmien kautta. Osalla haastateltavista alkumotivaatio ryhmiin osallistumiseksi oli ollut tekemisen puutteessa, mutta toiminnasta olttiin innostuttu sitä kokeiltua. Osalle motivaattorina ryhmätoimintoihin osallistumisesta toimi harhaluulo vankiosaston toimintarahan maksusta ainoastaan ryhmissä kävijöille.

Haastateltavat eivät tuoneet haastatteluissa esille, millaisia sisältöjä he erityisesti toivoisivat ryhmätoimintoihin. Haastateltavat kokivat, että suurin osa ryhmistä toimii hyvin, mutta ryhmäkoko ja vankiosastolla asuvien vankien vaihtelu vaikuttavat ryhmien toimivuuteen.

”Noi ryhmät on mun mielestä tosi hyviä. Et siin oli tietysti se et ne katkas sitä päivää ja oli ne niinku ihan, jossei nyt oteta mukaan jotain piirrustustuntia... Mutta ihan tommoset keskustelu- ja muut ni. Kyl ne niinku omalla tavallaan autto, et ei ne tavallaan oo ne päihteet ninku et jotkut rentoutumistunnit ja muut ni kyl niist saa aika paljon irti sit loppujenlopuks. Vaikkei sitä moni välttämättä haluis tunnustaakkaa mut kyl ne on sellasii et huomaa et on sitä elä-mäs muutaki ku se jatkuva dokaaminen tai...”

”Ryhmä ei saa olla liian iso. Jos se on liian iso niin se menee pälinäks ja hölinäks. Sit jos se on tarpeeks pieni ja siinä kaikki vangit keskisttyy siihen asiaan ni se on ihan hyvä.”

Ryhmäkoko ja -jako on osaston työntekijän näkökulmasta haasteellinen asia ison osastokoon vuoksi. Lyva on 19-paikkainen kuntouttava osasto, jonka pääpaino on ryhmissä. Jotta ryhmät voidaan ohjata hallitusti, on pakko tehdä ryhmäjako ja valintaa siitä ketkä osallistuvat mihinkin ryhmään. Lisäksi esimerkiksi toiminnallisten ryhmien kohdalla osasto jaetaan usein puoliksi ja puolikkaat osallistuvat toimintaan vuoroviikoin. Tämä luonnollisesti vähentää yhden yksittäisen aktiviteetin määrää viikkotasolla. Vankinäkökulmasta osaston jakaminen osallistujamäärän perusteella puoleen toimintaryhmiä varten nähtiin hyvänä ratkaisuna. Lisäksi viikko-ohjelmaan kuuluvien, muutosmotivaation tason perusteella rajattujen ryhmien ryhmäjako nähtiin hyvänä. Keskustelu koettiin rakentavampana ja positiivisempänä silloin, kun ryhmässä olijat ovat suunnilleen samoilla ajatuksilla varustettuina suhteessa siviiliin ja omaan toimintaansa, halukkaita muuttamaan jotakin elämässään.

”Yleensä onneks ne ketkä ei halua muuttua ni ei ne ees tuu sinne ryhmiin.”

”Jos niinku havaitaan et on niinku halukas muuttumaan ni minkä takia niitä pyörittää siinä ryhmissä kellä ei oo mitään motivaatioo, sohlaamassa muitten asioita.”

Ryhmätoimintojen sisällöistä parhaiten haastateltavien mieleen olivat jääneet kotitalousryhmät, joita Uudenmaan Martat ry. osastolla piti sekä Kris Etelä-Suomen pitämät vertaistukiryhmät. Toiminnalliset ryhmät, kuten kotitalous, nähtiin erittäin mielekkäinä kaikkien haastateltavien osalta. Vankien kokemukset vertaistukiryhmistä jakautuivat:

”Eiks noi Krisin ryhmät oo just sitä vertaistukee? Ne on kyl kans hyvii tietty. Vaik ei niihi... välil on vaikee samaistuu ku ne on jotenki nii pitkäl jo.”

”No emmä tiiä mitä hyötyy.”

”Viihdyn. Mä oon käyny niis ihan siviilissäki. Ne antaa sitä et ku siel tavallaa on niinku vertaisia jotka on niinku jättäny päihteet ja et siel on mukava tunnelma ja se tuki et saa siihen päiheteettömyyteen verrattuna sit taas niinku siviilissä et se on taas ihan niinku päinvastasta.”

”Kyllä niissä ryhmissä saa sitä vertaistukee samalla. Onhan niillä ohjaajilla kokemusta mut emmä tiä... Ehkä se on vähän ylpistäny et on päässy eroon näistä touhuista. Tai sillai jotenki.”

Yleisesti ottaen haastatteluaineiston perusteella ryhmätoiminta koettiin hyvänä ja hyödyllisenä ja lähes kaikki vangit olivat saaneet ryhmien kautta ainakin uutta tietoa siviilitoimijoiden palveluista. Haastatteluaineiston perusteella eniten uutta tietoa oli saatu asumisasioissa ja sosiaalihuollon ja Kansaneläkelaitoksen kanssa toimimisessa esimerkiksi etuuksien hakemisen näkökulmasta. Toiminnallisista ryhmistä mielekkäimmiksi ja hyödyllisimmiksi koettiin kotitalousryhmät sekä lyhytaikaisvankiosaston koulutuskokonaisuuteen liittyvä ensiapuopetus. Kotitalousryhmien sisältöihin on upotettu paljon arkielämän taitoja lisäävää toimintaa ja tietämystä kokkauksen ohessa. Ensiapukurssista vangit voivat hyötyä siviilissä monin tavoin, sillä elämäntilanteet erityisesti päihteidenkäyttökeskeisessä maailmassa voivat olla vaarallisia. Monille lyhytaikaisvangeista elämäntyylin tuoma kaaottisuus on tuonut esimerkiksi tapaturmat ja yliannostukset osaksi heidän arkipäiväänsä. Ryhmätoimintaa luonnollisesti toivottiin myös lisää, sillä ryhmät ehdustavat ainoaa ohjattua aktiviteettia mitä vangeille on osastolla pääsääntöisesti tarjolla työtoiminnan ja opiskelun puuttuessa osaston toimintamallista kokonaan. Erityisesti toiminnallisuutta korostettiin ja työtoiminnan kaltaista, tekemiseen painottuvaa ryhmää toivottiin.

6.2.3. Lyhytaikaisvankiosaston antamat valmiudet vapauteen

Haastattelukysymykset etenivät toimintavaiheen kuvaamisesta siihen, millaista hyötyä ja tukea vangit olivat osastolta oman arvionsa mukaan saaneet siviiliä ajatellen. Haastatteluissa kartoitettiin myös sitä, mitkä tulevat olemaan heidän suurimmat haasteensa heidän määrittelemineen rikollisuudesta irtaantumisessa ja kuinka he arvioivat pärjäävänsä jatkossa vapauudessa.

Suurin osa haastateltavista koki, että päihdeongelma oli heidän suurin haasteensa suhteessa rikollisuudesta irtaantumisessa. Tähän ongelmaan myös suurin osa koki saaneensa apua osastolta ja se oli tukenut heitä antamalla suuntaviivoja kuntoutusjatkumoista ja päihdepalveluista siviilissä.

”Erityisen hyvin mä oon saanu tukee siihen mun päihdeongelman hoitamiseen. Ja sieltähän se kaikki lähtee. Et ku se on kurissa ni sitte varmasti loppuu ne tuomiotki.”

Toisiksi yleisimmäksi rikollisuudesta irtaantumisessa koettiin tasavertaisesti sosiaaliset suhteet sekä rikollisesta toiminnasta saatava taloudellinen hyöty ja muut talouteen liittyvät asiat. Osa haastateltavista koki, että he olivat saaneet apua osastolta yksilötyössä käsittelemällä omaa käsitystään rahasta sekä ohjautumalla velkojen selvittelyyn. Osa koki velkaselvittelyn mahdollisuuden kielteisesti, eikä ollut hhalukas alkamaan työstämään asiaa vankeusaikana. Osa koki, että sosiaalisiin suhteisiin ja talousasioihin pääsee pureutumaan vasta siviilissä, eikä osastolla ollut ollut vaikutusta näiden haasteiden selättämiseen. Vähemmistö haastateltavista koki, että oli saanut osastolta tietoa uusista kolmannen sektorin toimijoista ja aikoi kiinnittyä siviilissä näihin palveluihin hankkiakseen itseään tukevaa verkostoa.

Puolet haastateltavista työsti vankeusaikana asumisasioitaan ja he kokivat asian edistyneen osastolla olon seurauksena. Eräs haastateltava ei ollut ollut tietoinen Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluista ennen osastollaoloaan, mutta oli tuomionsa aikana hakenut Kritsin tukiasuntoa, haastateltu asumispalveluyksikköön ja valittu asukkaaksi. Eräs haastateltava taas menetti asuntonsa kesken tuomion ja asiaan tartuttiin heti vankeudessa alkaen etsimään asuntoa yksityisiltä markkinoilta.

Osastolla olemiseksi vangin täytyy olla kykenevä ryhmätyöskentelyyn. Osastolla ollaan suhteellisen paljon tekemisissä muiden vankien kanssa ja toiminta niin yksilö- kuin ryhmätyöskentelyssäkin painottuu aihepiireiltään kognitiiviseen työskentelyyn, keskusteluun ja vapautteen valmistautumiseen. Eräät haastateltavista kokivat, että osasto oli lisännyt heidän sosiaalisia valmiuksiaan ja vauhdittanut heidän psyykkistä työskentelyään osana vapautumisen valmistelua. Kysyttäessä esimerkiksi, kuinka vangit kokivat osaston kehittäneen heitä, he vastasivat muun muassa näin:

”Monissakin asioissa. Kyl mä varmaan oon avoimempi ku tänne tullessa. Avoimempi ottaa kaikkia juttuja vastaan ja käsittelee omia ongelmia ja hoitaa omia asioita ja... Aika paljon mä oon saanu.”

”(Tilanne on nyt) Paljon parempi. Mä oon saanu semmosii asioita hoidettuu mikkä ois varmasti jääny hoitamatta jos en mä ois tällä osastolla ollu.”

”No itsehillintää on tullu lisää tääl.”

Enemmistö vangeista koki osaston auttaneen heitä suuresti vapauden valmistelussa ja ylipäättäen kuntoutumisessa. Vähemmistökin oli kokenut osaston toiminnan myönteisesti, muttei osannut vielä arvioida kuinka se tulee kantamaan siviilissä. Vähemmistöön kuului myös haastateltavia, jotka joutuivat jatkamaan tuomiotaan muilla osastoilla tuomion keston muuntumassa lyhytaikaisvankiosaston maksimiajan ylittäväksi.

6.2.4. Lyhytaikaisvankiosaston toimintaan liittyviä kehittämisehdotuksia

Osana haastattelurunkoa oli myös kysymyksiä liittyen osaston toiminnan kehittämiseen ja kehittämisehdotuksiin vankinäkökulmasta. Vangit saivat tuoda esiin kokemuksiaan vapaasti niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä.

Haastattelujen perusteella kaikki vangit olivat tyytyväisiä osaston toimintaan. Joitakin kehittämisehdotuksia tai negatiivissävyytteisiä asioita aineistosta kuitenkin nousi esiin:

”No mähän oon ollu täs nii pitkään et on nähny täs ku melkee maksimiajat paukkuu mut tota... no mä ite sanoisin et välil käy tylsäks kyl ja tällee kesäl ni ois se vitun jees ku pääsis työtoimintaan. Johonki ees vähä duunaa ni se ois kyl.”

”Osastolla vois olla jotain konkreettista tekemistä... niinku puupajalle töihin tai... kerran viikossaki ois kova juttu.”

”Ehkä työtoimintaa tai jotain harraste niinku. Vaikka vaa veistelee palikoita... sekin... siis ihan mitä vaan... Mutta siis joo, työtoimintaki ois ihan hyvä. Se kuiteski monesti vangit on aika kätevii käsistään. Jos pääsis toteuttaa vähä ni se ois.”

Puolet haastateltavista koki, että arki osastolla käy pitkävetiseksi ja he jäivät kaipaamaan työtoimintaa osana osaston toimintamallia. Haastateltava ehdotti työtoimintaa korvaamaan tätä aktiviteetin puutetta erityisesti kesäaikaan. Kesäaika tuo kuitenkin haasteet myös työliikkeelle; monet vankilan työpaikat ovat kesäkuukaudet suljettuina. Lyhytaikaisvankiosastolla toiminta on korvattu ylimääräisillä ulkoiluilla. Ulkoilut koettiin myönteisesti, mutta konkreettinen tekemisen puute nousi esiin aineistosta ulkoilujen lisäämisestä huolimattakin.

”Mun mielestä saisi olla ovet kiinni mutta noi ulkoilut on hyvät että on paljon ulkona. Kesäsin on paljon ulkoiluja. Ja muutenki ku vähintään kaks kertaa päivässä on ulkoilu ni seki on ihan hyvä juttu. Niille ketkä siel käy.”

Haastateltava kuvaa lisäulkoiluiden ja normaalirutiineihinkin kuuluvien ulkoiluiden olevan hyvä osa osaston toimintamallia. Kaikki vangit eivät kuitenkaan hyödynnä ulkoilumahdollisuutta ja erityisesti heille loma-aika on todennäköisesti pitkäväteinen.

Vähemmistö haastateltavista nosti työtoiminnan lisäksi poistumislupakäytäntöjen ongelmat esiin, vaikeivat ne varsinaisesti osaston toimintamalliin liitykkään.

”Mä ihmettelen kovasti et miks jengi ei pääse lomille täst osastolt lainkaan et ei se mun mielestä oo peruste et on lyhyt tuomio. Koska kumminki ku sä et pääse tonne lomille ni se vaikuttaa tosi paljon siihen et mitä asioit sä pystyt hoitamaan.”

Haastateltava koki, että osastolta on haastavampaa päästä poistumisluvulle kuin muilta osastoilta. Poistumislupakäytännöissä ei kuitenkaan liene mitään todistettavaa eroa verrattuna muille osastoille; poistumisluvat harkitaan tapauskohtaisesti ja mikäli poistumisluvan myöntäminen on perusteltua ja vangin kykyyn noudattaa poistumislupasääntöjä voidaan luottaa, lupa pääsääntöisesti myönnetään. Poistumislupaprosessiin liittyvä työntekijöiden lausunkierros voi kuitenkin jäädä niukaksi, sillä lyhyiden tuomioiden suorittajien kanssa ei välttämättä ehditä työskennellä tarpeeksi, jotta voitaisiin luottavaisesti lausua henkilön kyvystä suoriutua poistumisluvasta ansiokkaasti.

Haastattelurungossa oli osio jossa kysyttiin, oliko haastateltavat kokeneet minkäänlaisia haittoja osastolla oloonsa liittyen tai voisiko osaston toimintaan liittyä mitään haitallista. Enemmistö vangeista ei osannut nimetä mitään haitallista osaston toiminnassa tai osastolla asumisessa. Eräs haastateltava toi esiin kuitenkin merkittävän ja arviolta valitettavan realistisen asian:

”Opiattikoukussa täältä aika herkästi voit lähtee.”

Haastateltava kuvaa osaston huumausainetilannetta avoimesti ja arvioi sen aiheuttavan mahdollisia haittoja rangaistusta osastolla suorittavalle. Hän jatkaa:

”Se on kyl niinku. En sano etteikö muillaki osastoilla mut se on niinku yks minä mä oon linnas huomannu et päihdeongelman saat täällä kyl hommattuu ha-

lutessas. Varsinki jos nuori kaveri tulee pitkälle tuomiolle ni vaik ei oo mitää kokemusta päihhteistä ni tääl se herkästi alkaa. Täl osastolla nyt melkee vielä helpommin. Tääl nyt vähän liikkuu erilailla.”

Haastateltava mainitsee esimerkissään nuorten vankien ryhmän, jonka arvioi olevan erityisesti riskiryhmässä suhteessa päihdeongelman alkamiseen vankeusaikana. Haastateltavien vankien keski-ikä oli 39 vuotta, joten heistä suurin osa ei kuulunut nuorien vankien ryhmään. Osastolla on kuitenkin tyypillisesti paljon iältään nuoria vankeja.

7 Johtopäätökset

Lyva-osaston toimintamalli on luotu erityisesti lyhytaikaisvankien tarpeita ajatellen. Sen tarkoituksena on kartoittaa osastolla olevien tilanteet ja tukea heitä kokonaisvaltaisesti siviiliin siirtymisessä sosiaalityön, päihdetyön, palveluohjauksen, perhetyön, opinto-ohjauksen ja muun tarvittavan tuen keinoin tuomion kesto huomioonottaen. Suurin osa lyhytaikaisvankiosaston vangeista suorittavat 2-3 kuukauden tuomiota. Osaston tärkein tavoite on osastolla asuvien vankien vapautumisen ja yhteiskuntaan sijoittumisen valmistelu. Osaston toimintaa ohjaa pyrkimys vaikuttaa lyhytaikaisvankien uusintarikollisuuden kuntoutuksen kautta.

Sasu Tyni on todennut vuonna 2015 julkaistussa tutkimuksessaan ”Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita?”, että suurin osa vangeista on uusintarikollisia. Uusintarikollisuuteen vaikuttaminen on tärkeää yleisen turvallisuuden ja yhteiskunnalle koituvien kustannusten vuoksi yksilötason kärsimystä unohtamatta. Tyni kuvaa, että kriminaalipolitiikalla säädellyllä vankirakenteella on merkittävä vaikutus uusintarikollisuuteen; yhdyskuntaseuraamusten yleistyessä vankiloihin jää marginaalisin aines uusimisriskin näkökulmasta. Näin ollen voidaan Tynin mielestä myös todeta, että uusintarikollisuuden todennäköisyys kasvaa. Vankiloissa olevia vankeja on entistä vaikeampi kuntouttaa ja heille kasaantuu monenlaisia ongelmia.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella lyhytaikaisvankiryhmään liittyy tyypillisesti moniongelmaisuus. Lyhytaikaisvankiryhmä kuvataan usein marginaalin marginaalissa eläväksi ja vähäosaiseksi ihmisryhmäksi. Eräiden tyypittelyjen mukaan lyhytaikaisvankien fyysinen ja psyykinen terveydentila on usein alentunut tartuntatautien ja erilaisten mielenterveysongelmien vuoksi. Lyhytaikaisvankien päihteenkäyttö on tyypillisesti aktiivista. Sosio-ekonominen tilanne on erittäin huono; työ- tai koulutustaustaa on vähän ja monet lyhytaikaisvangeista elävät perustoimeentulon turvin. Moni lyhytaikaisvangeista on ollut pitkään asunnottomuuden kierteessä eivätkä he ole kiinnittyneet lainkaan tarjolla oleviin palveluihin. Lyhytaikaisvankien rikollisuus liittyy tutkimuskirjallisuuden mukaan erityisesti päihteenkäyttöön ja tyypillisimmät rikokset ovat sellaisia, joihin syylistymällä ollaan rahoitettu päihteenkäyttöä siviilissä. Lyhytaikais-

vanki on usein rikoskierteessä, jossa siviiliin lähtiessä pitkän tähtäimen suunnitelmia on vaikeaa toteuttaa tietäen, että tulossa on uusia tuomioita. (Kivivuori & Linderborg 2009:50-54.)

Päihteidenkäyttö vankeusaikana erityisesti lyhytaikaisvankiosastolla lienee yleistä ja se nousi esiin haastatteluaineistostakin. Syitä vankeusaikaiselle päihteidenkäytölle voi hakea monista eri näkökulmista, mutta suurin lienee siinä, että vangit ovat vasta siviilistä saapuneita ja pian sinne palaavia. Motivaatiota päihteidenkäytteen elämän keskellä käytön lopettamiseen ei välttämättä löydy lyhyen tuomion puitteissa, vaan aktiivinen päihteidenkäyttö jatkuu vankilassa mikäli se on mahdollista.

Päihteiden helpon saatavuuden vähentämiseksi tarvittaisiin suurta aktivoitumista valvontahenkilökunnan toimesta. Säännölliset päihdetestaukset ja tarkastukset tulisivat olla osa joka-päiväistä arkea ja kuulua kiinteästi valvontahenkilökunnan työtehtäviin osastosta riippumatta. Valvontahenkilökunnan osittainen asenteellisuus ei saisi heikentää päihdevalvontaa, eikä päihdevalvontaa voi jättää ainoastaan tunnollisten työntekijöiden hoidettavaksi. Päihdevalvonnan mahdollisuuksiin vaikuttaa suuresti myös vankilan resurssit ja valvontahenkilökunnan jatkuva vajaamitoitus. Henkilökunnan ollessa vähissä, on päihdevalvonnan suorittaminen usein asia josta luovutaan, jotta saadaan käyttöön lisäresursseja muilla osa-alueilla.

Lyhytaikaisvankiosaston toiminnot ovat pyritty rakentamaan niin, että ne vastaisivat lyhytaikaisvankiaineuksen tarpeita. Osastolla tarjotaan erilaista toimintaa hyvin matalalla kynnyksellä, eikä esimerkiksi päihteidenkäyttö ole este osastolle sijoittumiseen. Käytännössä suuri osa osastolla tehtävästä työstä liittyy toimeentulon ja asumisen selvittämiseen. Yksilöllisten tarpeiden mukaan voidaan räätälöidä jatkoja siviiliin päihdekuntoutuksen, opintojen tai muun sosiaalisen kuntoutuksen kautta.

Osaston ryhmätoiminnot on suunniteltu sisällöiltään sellaisiksi, että ne lisäisivät vankien tietämystä yhteiskunnan toimijoista ja palveluista sekä edistäisivät vankien itsenäistä selviytymistä arjessa. Tärkeänä tavoitteena voidaan myös pitää vankien kiinnittämistä joihinkin palveluihin tai palvelukokonaisuuksiin tai saada yksilötasolla kiinnostus tarjolla olevista tukitoimista edes heräämään. Osa ryhmätoiminnoista on suunniteltu vangeille, joilla on havaittavissa vähintään harkintavaiheista muutosmotivaatiota ja jotka eivät tarvitse erityistä tukea arkielämän taitoihin liittyen.

Osaston toimintaan liittyy kiinteästi yhteistyö muiden palveluntuottajien kanssa. Osastolla vierailee viikottain eri toimijoita, jotka tulevat osastolle kertomaan vangeille palvelustaan. Tyypillisesti ulkopuoliset toimijat on haarukoitu niin, että heidän tarjoamansa palvelut voisivat edistää lyhytaikaisvankien kannalta keskeisiä asioita rikoskeskeisestä elämäntyylistä vähittäisessä irrottautumisessa. Toimijoita on laaja-alaisesti asumispalveluista, päihdepalveluista,

vertaistuellisista palveluista sekä opinto- ja työllistymistä edistävästä palveluista siviilin puolelta.

Haastattelujen perusteella lyhytaikaisvankistatus vastasi monin osin tutkimuskirjallisuutta. Haastateltavista suurin osa oli haastatteluhetkellä asunnottomia. Vakituksessa asunnossakin haastatteluhetkellä asuvat haastateltavat olivat menneisyydessään kokeneet asunnottomuutta. Enemmistö haastateltavista kärsi päihdeidenkäyttöön liittyvistä ongelmista ja puolet haastateltavista kokivat päihdeongelman olevan suurimpana esteenä heidän rikollisuudesta irtautumiselleen. Suurin osa haastateltavista ei koskaan ollut ollut päihdekuntoutuksessa siviilissä tai vankilassa ja kuvasivat suurimmalta osin muitakin palveluverkostojaan erittäin niukoiksi. Eräs haastateltava kuvasi kiinnittyneensä erilaisiin päihdekuntoutus-, asumis-, ja järjestötoimijoihin oltuaan kerran aiemmin lyhytaikaisvankiosastolla. Hänen kohdallaan voidaan ajatella, että lyhytaikaisvankiosaston päätavoitteessa - vankien integroimisessa palveluihin - ollaan onnistuttu.

Haastattelussa kartoitettiin vankien ennakko-odotuksia osaston toiminnasta. Suurimmalla osalla vangeista ei ollut ennakkotietoa tai -odotuksia osaston toiminnasta. Vankilaan tultaessa vanki sijoitetaan väliaikaisesti vankilan tulo-osastolle, jossa järjestetään viikottain sijoittelukokous. Sijoittelukokouksen tarkoituksena on käydä läpi tulo-osaston vankeja ja etsiä heille sopiva asuinosa ja toimintavelvoite rangaistusajalle. Sijoittelukokoukseen osallistuu vaihteleva joukko vankilan työntekijöitä. Yleensä aina edustettuina ovat vankilan apulaistoimittaja, tulo-osaston esimies, työliikkeen edustaja sekä kuntoutushenkilökuntaa tilanteesta riippuen.

Sijoittelukokoukseen käytetty aika on erittäin rajallinen ja toisinaan sijoitettavia vankeja on suuri määrä. Tämä rajaa resursseja jokaisen yksilöllisen tilanteen kartoittamiseen ja punnitsemiseen. Sijoittelukokouksessa käydään pinnallisesti läpi jokaisen sijoitettavan vangin rangaistusajansuunnitelmaa vangin läsnäollessa ja yritetään ottaa huomioon sekä rangaistusajan suunnitelmasta esiin nousevat tavoitteet, vankilan paikka- ja työtilanne sekä vangin omat toiveet ja mahdolliset rajoitukset parhaalla mahdollisella tavalla resursseihin nähden.

Kukaan haastateltavista ei tuonut haastatteluissa esiin tarvetta järjestää toimeentuloa vapautumisensa jälkeen. Tämän voidaan ajatella johtuvan siitä, että asiakkaat ovat olleet toimeentulon asiakkuudessa niin pitkään, että sen ajatellaan olevan lähes itsestäänselvyys. Toisaalta vangit voivat myös kokea kyvykkyyttä hankkia elantonsa muutoin, esimerkiksi rikollisin keinoin siviilissä. Joidenkin lyhytaikaisvankien kohdalla syyksi voidaan kenties ajatella myös se, että käytännön asioiden järjestäminen, vastuunotto, aktiivisuus ja arkielämän taidot ovat niin vähissä, ettei ihminen kykene hakeutumaan edes sosiaalitoimen toimeentulon piiriin.

Lyhytaikaisvankeihin liitetään usein ajatus siitä, että he ovat tyypillisiä rikoksenuusijoita ja kiertävät rikosseuraamusjärjestelmässä kerta toisensa jälkeen. Rikostentekijät voidaan jao-

tella tiettyihin uusintarikollisuutta ennustaviin luokkiin heidän tekemänsä rikoksen perusteella. Ruotsalaisessa luokittelussa rikoksenuusijasta puhutaan, kun hän on saanut 4-6 tuomiota. Kroonisesta rikoksenuusijasta puhutaan, kun vankikertalaisuus on yhdeksän tai enemmän. Vaikeimmassa rikoskierteessä ovat ne rikosentekijät, jotka ovat aloittaneet rikollisen toiminnan harjoittamisen nuorella iällä. Tutkimustulosten mukaan erityisesti liikenneajoneuvon varkaus ennustaa krooniseksi rikoksenuusijaksi tuloa. Myös varkaudet ja ryöstöt todettiin rikostyypeiksi, jotka ennustavat kroonista rikoksenuusijan uraa. (Valle 2014:6). Kivivuori ja Lindeborg määrittivät lyhytaikaisvängin suorittavan useimmiten tuomiota liikenne-, väkivalta- tai omaisuusrikoksista. Heidän mukaansa tyypillinen keskimääräinen vankilakertalaisuus lyhytaikaisvängille on viisi vankeustuomiota. Opinnäytetyötä varten haastatelluissa lyhytaikaisvängeissä ilmeni samoja edellä kuvattuja piirteitä. Haastateltavat suorittivat tuomiotaan liikenne-, omaisuus-, väkivalta- ja huumausainerikoksista. Kaikki heistä olivat olleet vankilassa vähintään viisi kertaa.

Haastattelujen perusteella osasto ja sen toimintamalli oli koettu pääosin erittäin toimivaksi ja se sai kiitosta haastateltavilta. Haastateltavat nimesivät henkilökohtaisten kokemustensa perusteella osaston toiminnan kiteytyvän kahteen menetelmään: yksilötyö sekä ryhmätyöskentely. Näiden kahden menetelmän keinoin tarkoituksena on käsitellä vapautumiseen liittyviä asioita matalalla kynnyksellä yksilölliset eroavaisuudet huomioonottaen. Haastattelujen perusteella vapautumisen valmistelu otetaan huomioon lyhytaikaisvankiosastolla tuomion alusta loppuun saakka.

Osaston toimintamallia rakennettaessa on ajateltu, että osastolle rekrytoitujen, omien työntekijöiden merkitys vapautumisen valmistelussa lyhyellä aikavälillä on tärkeää. Haastattelujen perusteella malli koettiin toimivaksi. Osaston omat työntekijät mahdollistivat haastateltavien mukaan asioiden nopean selvittelyn, vahvan tuen ja kokonaisvaltaisen tilanteen kartoituksen. Haastateltavat kokivat myös, että osastolla otetaan jokaisen vängin yksilölliset tarpeet huomioon kiitettävällä tavalla. Toiminta oli joustavaa ja se oli pitänyt sisällään hieman eri asioita jokaisen haastateltavan kohdalla. Yksilötyö oltiin myönteisesti kaikkien haastateltavien osalta. Yhden työntekijän kanssa työskenneltäessä voi asiakassuhteessa saavuttaa suurta luottamusta lyhyessäkin ajassa. Ongelma luottamuksellisessa asiakassuhteessa on sen konteksti; asiakkaan tulisi kiinnittyä myös palveluihin siviilissä, ei ainoastaan vankila-aikana.

Haastattelujen perusteella vangit olivat osallistuneet aktiivisesti mahdollisimman moniin osaston toimintoihin. Toimintojen tarkoitus on aktivoida vankeja, valmistella heitä siviiliin erilaisten tehtävien ja keskustelujen avulla sekä katkaista arkea tarjoamalla rakentavia virikkeitä vankilan rutinoituneessa ympäristössä. Lyhytaikaisvankiosaston viikko-ohjelmaan kuuluu karkeasti jaoteltuna toimintaryhmiä, keskusteluryhmiä, vertaistukiryhmiä sekä inforyhmiä.

Ryhmätoimintaan osallistuminen on osaston toimintavelvoite ja vapautumisen valmistelua on tarkoitus käsitellä pääpainoisesti ryhmissä, jota jokaisen vangin kohdalla tehtävä yksilötyö tukee. Osaston toiminnan pääpaino on ajateltu olevan ryhmätoiminnoissa. Haastatteluissa ilmeni kuitenkin muutamia seikkoja, jotka ovat voineet vaikuttaa ryhmien toimivuuteen vankinäkökulmasta.

Vertaistuelliset ryhmät koettiin pääasiassa myönteisesti ja tyypillisesti niihin osallistuminen osastolla on ollut aktiivista. Haastateltavista useampi kuitenkin toi esiin sen, että heidän on vaikea samaistua vertaistukitoimijoihin ja että he kokevat ryhmien vetäjät enemmän työntekijöinä kuin vertaistukijoina. Lyhytaikaisvankiaine on yleensä vasta niin alussa omissa muuttumisen prosesseissaan, että jo pitkälle edennyt vertaistyöntekijä saatetaan nähdä kielteisesti. Vertaistyöntekijän kohtaaminen saattaa arviolta herättää kiusaantuneisuutta omasta tilanteesta ja osittain myös kateutta toisen edistyneisyydestä. Toisaalta vertaistuelliset ryhmät koettiin mahdollisuutena hyvään, rakentavaan ajatustenvaihtoon ja vertaistyöntekijöiden vinkkien avulla saatettiin saada sopivaa tietoa juuri omaan tilanteeseen.

Ryhmien sisällöt pysyttelevät aina osaston toimintamallin mukaisissa raameissa, mutta ryhmän toimivuus on hyvin vaihtelevaa. Osastolla nopeasti vaihtuvan vankiaineuksen vuoksi varsinaista ryhmäytymistä ja hyvän ryhmähengen luomista ei ehdi tapahtumaan. Osastolle sijoitetaan hyvin matalalla kynnyksellä vankeja, eikä osastolla asumiseksi vaadita esimerkiksi tiettyä muutosmotivaation vaihetta. Ryhmät toimivat hyvin, mikäli osastolla on vankeja, joiden muutosmotivaatio on keskenään samalla (edistyneellä) tasolla. Mikäli ryhmien kokoonpanoissa on suurta vaihtelevuutta, voivat muutosta tavoittelevat vangit turhautua tai jäädä sivullisiksi muutosta vastustavien vankien liittoutuessa yhteen. Tämän vuoksi ryhmissä toimiminen altistaa monille erilaisille ryhmädynamiikan ilmiöille tai ongelmille.

Vaikka osaston toimintamallin mukaan vankien kanssa tehtävän työn pääpaino on suunniteltu olevan ryhmätyössä, haastattelujen perusteella vaikuttavimmat hyvät kokemukset oli kuitenkin saatu yksilötyöstä. Tähän saattaa osittain vaikuttaa myös se, että haastattelujen ajankohdana ryhmätoiminnot olivat minimissä loma-ajan aiheuttaman resurssipulan vuoksi ja vankien kanssa työskenneltiin pääsääntöisesti yksilötyön keinoin. Kenties ryhmätoimintojen sisällöissä on jotakin sellaista, jonka vangit kokevat epämielekkäänä ja ryhmätoimintaa voitaisiin kehittää vaikuttavammaksi ryhmien sisältöjä ja vuorovaikutusta kehittämällä.

Asioiden aktiivinen valmistelu siviiliä varten yhdessä oman työntekijän kanssa nähtiin hyvänä. Vangeilla on usein havaittavissa kärsimättömyyttä ja lyhytjännitteisyyttä, jolloin asioiden viivästyminen ja ratkaisujen siirtyminen saattaa turhauttaa heitä suunnattomasti. Omien asioiden hoitamisen punainen lanka saattaa kadota viikkojen odottelujen tuloksena. Jotkut haastateltavat kokivat, ettei vankilan normaali sosiaalityö pysty vastaamaan lyhytaikaisvankien tilanteeseen nopeaa reagointia vaativalla tavalla. Asioiden edistyminen, tai ainakin ajankoh-

tainen tieto asioiden edistymisestä, helpottaa stressiä ja kuormittavuutta sekä osaltaan lisää vangin pystyvyyden tunnetta suhteessa omien asioiden hoitamiseen ja elämäntilanteen järjestymiseen.

Suurin osa haastateltavista työsti asumiseen liittyviä asioita vankeusaikana. Heidän kanssaan oli etsitty yksilöllisiä ratkaisuja asunnon löytämiseksi ja tilanne oli kohentunutkin esimerkiksi erään haastateltavan saatua asumispaikan vankeuden aikana. Heikko asuntotilanne pääkaupunkiseudulla näkyy kuitenkin lyhytaikaisvankien kanssa työskenneltäessä, eikä edelläkuvattuja tapauksia voi ajatella kertovan asuntotilanteen edistymisestä millään tavalla. Päihteettömään asumiseen hakeutuvilla asiakkailla on paremmat mahdollisuudet löytää asuinpaikka, sillä päihteettömiin asumispalveluihin jonot ovat tyypillisesti lyhyemmät. Päihteellisellä tavoitteella asumispaikkaa etsivä vanki vapautuu käytännössä edelleen asunnottomana pääkaupunkiseudulle. Mikäli vanki on toimintakyvyltään ja elämänhallintataidoiltaan etevä, voidaan asunto joissakin harvoissa tapauksissa löytää myös yksityisiltä markkinoilta.

Eräs haastateltava toi esiin pohtineensa sitä, ettei hänen henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai lyhytaikaisvankistatuksensa vuoksi ole saanut vastausta vankilan henkilökunnalle lähettämilleen asiointilomakkeilleen. Todellisuudessa kyse on todennäköisesti kuitenkin siitä, että myös työyhteisössä ajatellaan herkästi lyhytaikaisvankiosaston työntekijöiden pystyvän hoitamaan kaikki asiat vapautumiseen liittyen, vaikka vangeilla olisi tarvetta myös osaston ohjaajien ulkopuolella olevalle erityisosaamiselle esimerkiksi opinto-ohjauksen osalta. Erityispalveluissa lyhytaikaisvangit tulisi ottaa huomioon siinä missä muutkin vangit resurssit huomioonottaen. Voi olla myös mahdollista, että lyhytaikaisvankiaine nähdään hankalana ja haasteellisena eikä toimenpiteisiin sen vuoksi panosteta heidän kohdallaan tarvittavan paljon osaston ulkopuolisissa vankilapalveluissa. Osaston omat työntekijätkin joutuvat rajaamaan ja priorisoimaan työtehtäviä jatkuvasti, joka vaikuttaa varmasti myös toiminnan vaikuttavuuteen.

Haastateltavat nimesivät osaston ryhmätoiminnan sisältäneen keskusteluryhmiä, toiminnallisia ryhmiä, vertaistukiryhmiä sekä inforyhmiä. Nämä kaikki sisältyvät lyhytaikaisvankiosaston toimintaan ja voidaan sanoa, että haastateltavilla oli siis selkä kuva osaston sisällöistä. Ryhmät koettiin mielekkäiksi tuomalla kaivattua aktiviteettiä ja vaihtelua arkeen. Ryhmissä kyettiin haastateltavien mukaan parhaassa tapauksessa myös purkamaan omia ajatuksiaan ja saamaan tukea muilta. Ryhmien toimivuuteen haastateltavat kokivat suurimpana vaikuttavana tekijänä ryhmäkoon. Liian suurissa ryhmissä osa haastateltavista koki, että keskittymiskyky herpaantuu tai että suuressa joukossa omien mielipiteiden esiin tuominen on vaikeampaa eikä keskusteluissa päästä syväluotaavalle tasolle.

Perinteisesti työ- tai opiskelu ei ole ollut mahdollista lyhytaikaisvankiosastolla asuvalle vangille. Opiskelu vaatii yleisesti ottaen pitkäkestoista työskentelyä, eikä lyhytaikaisvangeilla ole mahdollisuutta suorittaa lukio- tai ammatillisia opintoja lyhyen tuomionsa aikana. Työtoimin-

taa johtava vankilan työliike tarjoaa työtoimintaa ensisijaisesti pitkäaikaisvangeille. Pitkäaikaisvangit keretään perehdyttämään työtehtäviinsä hyvin ja heidän kanssaan pystytään luomaan jatkuvuutta työpaikkojen toimintaan. Lisäksi työpaikkojen määrässä on suurta vaihtelua; toisinaan tarvitaan työntekijöitä runsaasti eri työpisteille, toisinaan paikat ovat täytetty. Kesäaika tuo haasteensa vankilan arkeen sekä lyhytaikaisvankiosaston että esimerkiksi työliikkeidenkin osalta. Lyhytaikaisvankiosaston niukoilla henkilöstöresursseilla ei pystytä tarjoamaan lomakaudella ryhmätoimintaa yhtä paljon, jolloin vangit joutuvat olemaan selleissään enemmän kuin normaalisti.

Vangeille annetaan viikko-ohjelman mukaisesti mahdollisuus osallistua päivittäisiin ulkoiluihin. Kesäaikaan ulkoilumahdollisuuksia on enemmän. Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan käyttäneet ulkoilumahdollisuutta hyväkseen ja kokivat kesäajan tuoman ryhmätoimintojen vähentymisen kielteisesti.

Sytä ulkoiluun osallistumattomuudelle voi olla monia. Vangit voivat olla niin passivoituneita, etteivät tule osallistuneeksi ulkoiluun. Lyhytaikaisvankien kohdalla tyypillinen päihteidenkäyttö johtaa usein velkaantumiseen, jonka vuoksi vangit voivat kohdata väkivallan uhkaa ulkoiluissa, joissa samassa siivessä asuvat vangit käyvät muiltakin osastoilta. Toisaalta myös vangin pyrkimys päihteettömyyteen saattaa estää häntä osallistumasta ulkoiluun; pelko retkahtamisesta muiden vankien kauppaamien päihteiden vuoksi voi rajata aktiviteettien houkuttelevuutta yksilötasolla.

Päihteet ja niiden käyttö vankeusaikana nousi esiin haastatteluaineistosta. On mielenkiintoista, että osastolla pitkään asuneista haastateltavista vain yksi toi seikan esiin. On mahdollista, että enemmistö haastateltavista ei rehellisesti jaa näkemystä ja se ei ole yleistettävissä. On kuitenkin myös mahdollista, että ainoastaan yksi haastateltavista kehtasi tuoda asian esiin haastattelutilanteessa, vaikka se olisi ollut kaikkien haastateltavien tiedossa. Voidaan myös ajatella, että mikäli osastolla asuvien ihmisten päihteidenkäyttö on ollut jo pitkään räikeää ja suuressa roolissa heidän elämässään pitkän aikaa, eivät he koe päihdetilanteen osastolla vaikuttavan heidän omaan päihteidenkäyttöön. Toisaalta runsas päihdetarjonta voi olla jollekin osastolla asuvalle myös myönteinen asia.

Kuntoutuksen näkökulmasta havainto on kuitenkin äärimmäisen huolestuttava. Vankeusrangaistuksesta koituvat haitat ovat tyypillisesti suuret monilla elämän osa-alueilla, vaikka rangaistuksen sisältönä tulisi ainoastaan olla henkilön vapauden menetys määrääjäksi. Vankeudessa alkanut päihteidenkäyttö ei tue vankia irtaantumaan rikollisuudesta vaan voi pahentaa hänen tilannettaan monin tavoin. Vankeuden aikana päihteidenkäyttäjät usein lisäksi velkaantuvat. Velan maksamiseksi voidaan velallinen painostaa erinäisiin rikollisiin toimiin huumausaineiden kuljettamisesta väkivaltaan tai sillä uhkailuun.

Haastatteluissa esiin nousi erityisesti nuorten vankien haavoittuvainen asema vankilaympäristössä. Monet lyhytaikaisvangeista ovat iältään nuoria ja osastolla on usein myös ensikertalaisia vankeja. Helsingin vankilassa nuorille vangeille ei toistaiseksi ole omaa osastoaan, vaan he asuvat hajanaisesti normaaliosastoilla muiden vankien seassa. Nuoret vangit ovat rekrytoitavissa muille vangeille rikolliseen oheistoimintaan ja voivat saada kielteisiä vaikutuksia muiden vankien opastamina. Nuoret voivat leimata itsensä kiinteästi osaksi rikollis- ja vankiyhteisöä yhteenkuuluvuuden ja hyväksynnän vuoksi sekä omaksua asenteita, jotka vaikeuttavat heidän irtaantumistaan rikollisuudesta jatkossa. Vankilaan ollaan perustamassa oma erillinen osastonsa nuorille vangeille lähitulevaisuudessa muutamien vuosien säteellä ongelman poistamiseksi.

Päihdeongelmaan puuttumisessa vetovastuu on vankilan valvontasektorilla sekä turvallisuudesta vastaavalla apulaisjohtajalla, joka toimii valvontahenkilökunnan esimiehenä ja jolla päätösvalta monessa asiassa on. Tehokkailla ja säännöllisillä päihdetestauksilla ja tarkastuksilla päihteidenkäyttötilanne vankilassa saataisiin arviolta paremmin hallintaan tai ainakin siitä olisi selkeämpi kokonaiskuva. Päihteiden reitit vankilan sisäpuolelle tulisi myös saada poistetuiksi. Arviolta huomiota tulisi myös kiinnittää vankilan sisällä tapahtuviin tilanteisiin, joissa huumeet usein vaihtavat omistajaa; ruokalassa ruokailun, ulkoilun ja muun muassa työpajojen yhteydessä suuri määrä vankeja kulkee lävitse ja kohtaa toisiaan päivittäin. Vajaat henkilöstöresurssit sekä osittain valvontahenkilökunnan kielteinen asenne päihdetestausten suorittamiseen myötävaikuttavat siihen, että huume-tilanne on ajoittain lähes hallitsematon. Aktiivinen päihteidenkäyttö altistaa vankilan henkilökunnan sekä vangit alttiiksi erilaisille turvallisuusuhkille. Kuntoutustyön uskottavuus ja vaikuttavuus kärsii eikä ongelmien syveneminen vankeusaikana vaikuta myönteisesti osapuolista keheenkään. Käytännön kuntoutustytöhön liittyen on kuitenkin tyypillistä, vaikkakin paradoksaalista, että vankilassa tehtävän kuntoutuksen tarkoitus lienee myös epäsuorasti kuntouttaa ihmisiä vankilan vaikutuksilta.

Lyhytaikaisvankiosasto ei ole avo-osasto, vaan sellien ovet ovat suljettuina melko paljon ryhmätoiminnan ulkopuolella. On ymmärrettävää, että aika käy usein pitkäksi ja sen takia haudutaan ryhmiin. Toisaalta osa haastateltavista koki olleensa motivoitunut ottamaan vastaan kaiken osastolla tarjottavan tuen niin ryhmä- kuin yksilötyönkin keinoin ja osallistui niistä lähtökohdista käsin toimintoihin. Osalla myös ennakkokäsitykset ryhmätoiminnasta olivat neutraalit, mutta kääntyivät kokemusten perusteella enemmän myönteisen suuntaan. Osalle ensikipinä ryhmätoimintoihin aktivoitumisesta liittyi vankiansioihin ja niiden menettämisen pelkoon, mikäli ei osallistu ryhmiin. Tosiasiassa osastolla maksetaan samaa ansiota kaikille, osallistuivat he toimintaan tai eivät. Toiminnasta poisjäänti tai ryhmien sääntöjen jatkuva noudattamatta jättäminen johtaa asian esilleottoon vangin ja työntekijöiden kesken. Viime kädessä kykenemättömyys ryhmätoimintaan voi olla syynä osastolta poistamiseksi.

Osaston toiminta ja osastolla asuminen on voinut antaa vangeille mahdollisuuden hetkeksi pysähtyä ja tarkastella omaa elämäntilannettaan realistisesti. Ajattelu ja käyttäytyminen ovat voineet muuttua ryhmissä käsiteltyjen aiheiden, ja ylipäättään ryhmässä toimimisen kautta. Muiden vankien kanssa toimiminen vaatii itsehillintää ja muiden huomioonottamista. Osaston toimintamalliin kuuluu myös ongelmakohtiin puuttuminen työntekijälähtöisesti. Mikäli vangin toiminnassa esimerkiksi ryhmätyöskentelyn osalta huomataan jotakin korjattavaa, asiasta keskustellaan vangin kanssa rakentavasti. Vangille annetaan näin mahdollisuus pohtia omaa käytöstään ja pyrkiä muuttamaan sitä.

Lyhytaikaisvankiosasto on suuri kuntouttavaa toimintaa tarjoava osasto. Ryhmäkoko on toisinaan suuri, sillä mahdollisimman monelle vangille halutaan pystyä tarjoamaan toimintaa jolloin ryhmien kokoonpano saattaa kasvaa. Erityisesti Lyva-osaston koulutuksen (ent. Oiva) puuttuessa osan vankien viikko-ohjelmasta ryhmien hallinto on haastavaa ja toimintoihin joudutaan mahduttamaan kerralla suuri määrä vankeja, jotta aktiviteettiä voitaisiin tarjota. Osaston toimintamallia lienee tarpeen kehittää, mikäli koulutuskokonaisuus jää osaston toiminnasta pois. Pienillä henkilöstöresursseilla toimiva ryhmänohjaus 19 vangille on mahdotonta.

Ryhmien osalta puolet haastateltavista kokivat vertaistukiryhmät hyvinä ja puolet toivat esiin vaikeuden samaistua ryhmiä pitäviin vertaistyöntekijöihin. Lyhytaikaisvangeille tyypillistä on esiharkintavaiheinen muutosmotivaatio esimerkiksi päihteidenkäytön osalta ja aktiivisen päihteidenkäytön seurauksena elämäntilanne saattaa olla hyvinkin risainen. Arjenhallintataidot voivat olla puutteelliset eikä ”normaalista” arjesta ole kertynyt kokemusta. Pitkälle edenneet vertaistyöntekijät saatetaan nähdä edistyneen niin pitkälle omissa prosesseissaan, että heihin samaistuminen on vaikeaa. Erityisesti tiukka päihhteettömyyden tavoittelu ja tietynlainen vaatiminen aiheuttaa tyypillisesti lyhytaikaisvankien osalta jonkin asteista vastustusta. Vertaistukiryhmistä ei kuitenkaan tahdottu luopua ja osa haastateltavista kävi niissä aktiivisesti, sillä kokivat saavansa ryhmistä piristystä vankilan arjen keskelle. Vertaistukiryhmien vetäjiä ei koettu kielteisesti heidän henkilökohtaisten ominaisuuksien vuoksi vaan päinvastoin heitä arvostettiin. Vertaistyöntekijöiden elämäntilanteeseen samaistuminen aiheutti kuitenkin osalle haastateltavista vaikeuksia.

Vertaistuki on ryhmästä saatavaan voimaan pohjautuvaa apua. Monet kolmannen sektorin toimijat järjestävät vertaistukitoimintaa ja vertaistuki on suuressa roolissa monien erityisryhmien kuntoutuksessa. Vertaistuki sisältää tyypillisesti apua, tukea, ohjausta ja inhimillistä kohtaamista. Palvelujärjestelmässä se on astetta lähempänä yksilöä kuin viralliset palvelut. (Siekkinen 2008:12.)

Haastattelujen perusteella vertaistukiryhmiin oli osittain hankala samaistua ja niistä koettu konkreettinen apu ja tuki jäi epäselväksi. Toisaalta ne kuitenkin olivat mieleisiä ja lisäsivät vankien henkistä hyvinvointia osastolla.

Vertaistuelliset yhteistyökumppanit on nähty tarpeellisiksi lyhytaikaisvankiryhmän kanssa työskentelyssä, sillä vangit tarvitsevat helposti lähestyttäviä palveluita, joissa mihinkään ei ole pakko sitoutua. Haastateltavat vangit ilmaisivat kaikki pyrkimyksensä irtaantua rikos- ja päihdemaailmasta, mutta desistanssiproessit ovat yleensä pitkiä ja etenevät vaihteittain. Näin ollen vangit eivät aina ole halukkaita kiinnittymään järeämpiin palveluihin. Tiettyjen näkökulmien, kuten päihhteettömyyden, esiintuominen saattaa aiheuttaa jopa vastustusta koska omassa prosessissa ei olla vielä edetty tarpeeksi pitkälle. Haastateltavista suurin osa koki käyvänsä mielellään vertaistukiryhmässä vankilassa. Siviilissä palvelua käyttäisi oman arvionsa mukaan vain vähemmistö haastateltavista. Tämä toistaa osaltaan Kivivuoren ja Linderborgin tekemää havaintoa siitä, että lyhytaikaisvankien sosiaaliset verkostot ja palveluverkostot ovat usein hyvin niukat ja heitä on vaikea saada kiinnittymään tarjolla oleviin palveluihin.

Yleisesti sosiaalipalvelujärjestelmässä puhutaan matalan kynnyksen palveluista. Vertaistuelliset palvelut luokitellaan usein matalan kynnyksen palveluihin kuuluviksi, sillä ne harvoin vaativat merkittäviä toimenpiteitä asiakkuuden aloittamiseksi. Vertaistuellisiin palveluihin ei myöskään liity kontrollia tai leimaamista. Sinikka Törmä on lukuisissa tutkimuksissaan pohtinut matalan kynnyksen käsitettä. Hänen mukaansa se, minkä valtaväestö mieltää matalan kynnyksen palveluksi ei välttämättä ole sitä esimerkiksi huumeita käyttävän ihmisen arkipäiväisessä todellisuudessa. Toisin sanoen joillekin matalinkin kynnys voi olla liian korkea.

Lyhytaikaisvankiosasto on pitkälti ryhmätoimintaan tukeutuva osasto. Ryhmämuotoista työskentelyä tukee jokaisen vangin kanssa tehtävä yksilötyö vapautumisen valmistelun merkeissä. Kaikki haastateltavista kuitenkin kertoivat saaneensa eniten apua nimenomaan yksilötyön keinoin. Haastateltavat arvostivat sitä, että heillä oli mahdollisuus päästä keskustelemaan omien työntekijöidensä kanssa lähes milloin tahansa. Haastatteluissa tuli ilmi omaa työntekijää kohtaan rakennettu luottamus siitä huolimatta, että työskentely oli ollut suhteellisen lyhytaikaista. Haastateltavat kokivat, että työntekijöillä on realistinen ja kokonaisvaltainen kuva heidän tilanteestaan ja he luottivat siihen, että työntekijät työskentelevät heidän parhaakseen. Haastateltavista osa koki saaneensa osaston erityisohjaajilta tukea erityisesti päihdeproblematiikan käsittelyyn, asumisasioihin sekä käytännön sosiaalityöhön. Puolet haastateltavista arvostivat erityisesti nopeaa reagointia asioihin. Tämän lisäksi osaston työntekijät koettiin jonkinlaisina henkireikinä, joiden puoleen käännettiin kun haluttiin keskustella henkilökohtaisesti jostakin itseä huolestuttavasta asiasta. Osa haastateltavista toi myös esiin, että oma työntekijä oli herätellyt heitä ymmärtämään oman tilanteensa vakavuuden ja antanut ajateltavaa esimerkiksi osastolla tapahtuneen päihderetkahduksen jälkeen.

Lyhytaikaisvankiosastoa ovat koetelleet henkilöstövaihdokset jo pidemmän aikaa. Käytäntöjen vakiintumista ja jatkuvuutta ei ole vielä pystytty täysin saavuttamaan työntekijöiden vaihtuessa osastolla usein tai työntekijätilanteen toimiessa vajaamiehityksellä. Työntekijänäkökulmasta tämä saattaa aiheuttaa stressiä ja heikentää työssäjaksamista sekä motivoitumista työhön. Haastattelujen perusteella toiminnassa ei kuitenkaan näkynyt henkilöstövaihdoksista johtuvia merkittäviä haittoja. Haastateltavat olivat tyytyväisiä osaston toimintaan ja saamaansa tukeen. Kaikki haastateltavat kokivat, että heidän tilanteensa oli edistynyt jonkun verran tai huomattavasti osastolla olon aikana ja suurin osa haastateltavista koki, että heidän tarpeisiinsa oltiin osastolla kyetty vastaamaan. Osastolla oltiin siis pystytty kaikesta huolimatta säilyttämään laadukas asiakastyö ja ryhmätoiminta osana osaston arkea.

Lyhytaikaisvankiosaston henkilöstöresurssit ovat osaston työmäärään nähden niukat. Osastolla ei ole omaa työryhmäänsä vaan osastolla työskentelee erityisohjaajapari, josta toinen osapuoli pystyy irrottamaan osaston työhön vain 50% työajastaan. Verrattuna muihin Helsingin vankilan kuntouttavaa toimintaa tarjoaviin osastoihin on poikkeuksellista ettei lyhytaikaisvankiosastolla ole omaa työryhmäänsä. Esimerkiksi vankilan päihdekuntoutusosastojen vankipaikat on rajattu alle kymmeneen vankiin ja osastoilla on pienestä koostaan huolimatta työryhmät, joissa työskentelee keskimäärin 4-5 työntekijää. Lyhytaikaisvankiosastolla on 19 vankipaikkaa ja 1,5 työntekijää. Työryhmämuotoinen osaston henkilöstön organisointi heikentää poissaolojen työmäärää kuormittavaa vaikutusta ja jakaa työmäärää tasaisemmin usealle ihmiselle parantaen työssäjaksamista. Osaston kehittämiseen jää enemmän resursseja ja vastuu osaston toiminnasta jakautuu kuormittamaan vähemmän yhtä ihmistä. Haastatteluaineistosta nousi myös vankien näkemys siitä, että he toivoisivat enemmän aktiviteetteja osastolle. Aktiviteetit ja toiminnot vaativat aina henkilöstöresursseja niin valvonnan kuin kuntoutushenkilökunnan puolelta. Toisaalta vankien ajankäyttöä seurataan yhä useammin ja vankien toimetto- muutta kritisoidaan, mutta esimerkiksi Sasu Tyni tutkimuksessaan on todennut, että edelleen vankitoimintojen osuus kokonaisajasta päivittäisellä tasolla on ainoastaan 48%. Vankien muu aika on passiivista. Tynin tutkimuksessa tuodaan esiin myös kysymys henkilöstöresursseista; uusintarikollisuuteen vaikuttamisen näkökulmasta resurssit ovat edelleen liian pieniä.

Vankilassa esiintyvät tarpeet vangeilla lienevät pohjimmiltaan samoja, kuin mitä vapaudessa- kin ilmenee. Vankeuden aikana vangit ovat kuitenkin jo lähtökohtaisesti saatavilla ja kiinnitettävissä erilaisiin toimiin vankeusaikana. Vankeudessa saatetaan usein kokea halukkuutta irtaantua päihteistä ja rikollista toimintaa tekevistä sosiaalisista suhteista, hakeutua töihin tai koulutukseen ja rakentaa elämää uudestaan. Vankila irrottaa yksilön omasta totutusta elinpiiristään väliaikaisesti. Myös omassa elinpiirissä rikollisuutta tukevien tekijöiden vaikutus saattaa väliaikaisesti heiketä, jolloin voidaan alkaa pohtimaan elämässä tarjolla olevia muita- kin vaihtoehtoja. Vankilasta vapautuessa vapautuva palaa takaisin tuttuun ympäristöönsä ja alkaa helposti toimimaan tismalleen samalla tavalla kuin ennen tuomiotakin. Vankilassa löy-

detty halukkuus asioiden muuttamiseksi saattaa kadota muiden häiriötekijöiden vetäessä yski-
lää puoleensa enemmän.

Vankeusaikana vangeille voidaan kohdistaa lukuisia kuntoutustoimenpiteitä, joiden vaikutukset eivät kuitenkaan välttämättä ilmene välittömästi vaan viiveellä jopa vuosien päästä vangin yleistä rikollisuustasoa ja -tyyppiä arvioimalla. (Tyni 2015:113.) Vangeilla on tyypillisesti monenlaisia kuntoutustarpeita. Jatkokuntoutuksen turvaaminen asumisen, arkipäivän toimintojen, toimeentulon ja verkoston osalta olisi tärkeää aloittaa jo hyvissä ajoin vankeusaikana. Vangin vapautuessa oman kotikuntansa palveluiden piiriin resurssit ja asenteellisuus saattavat vaikeuttaa vapautuvan integroitumista. Pahimmillaan vanki jää siviiliin ilman tahoa, joka ottaisi vetovastuun hänen asioidensa hoitamisesta kokonaisvaltaisesti, sillä palvelujärjestelmässämme lähes kaikki toimijat on hajautettu ja verkostotyön toteuttaminen näyttäytyy haasteellisenä. (Kaurala & Kylämarttila 2010:45.) Eryteisesti lyhytaikaisvankien kohdalla vankilassa aloitetut prosessit kuntoutumiseksi eivät ehdi tuomion aikana edetä pitkälle vankeusaikana. Vapautuvien kyky ajaa asioitaan itsenäisesti siviilissä saattaa olla heikko, jolloin vankilassa hyvin alkaneet prosessit uhkaavat päättyä vapaudessa olevien palveluiden vastaanottokyvyyttömyyden vuoksi. Tällöin vanki voi vapautua tietämättömänä asumisensa tilanteen ja kuntoutusjatkumoidensa tulevaisuudentilasta vapaudessa. (Kaurala & Kylämarttila 2010:45.)

Haastateltavat vangit määrittelivät tarpeitaan vapautumisen valmisteluun liittyen erilaisilla tavoilla. Suurin osa toivoi saavansa osastolta tukea asumisasioidensa ratkaisemiseksi. Asumiseen liittyvien asioiden selvittelyä toivoneista kaikki kokivat saaneensa tukea ja asia oli heidän määrittelemänään edennyt vankeusaikana osastolla. Se vähemmistö, joka ei ollut kokenut tarvetta selvittää asumistilannettaan mainitsi kuitenkin, että osasto oli tarjonnut heille runsaasti uutta tietoa asumisasioihin liittyen, mikäli aihealue tulisi joskus ajankohtaiseksi heille.

Osa haastateltavista koki tarvitsevansa tukea liittyen opintojensa jatkamiseen siviilissä ja heidän osaltaan opinto-asiaa oli pystytty merkittävästi osastolla ollessa edistämään. Opintoihin liittyvät asiat hoidetaan yleensä vankilan yleisen opinto-ohjauksen kautta, mutta haastateltavat eivät olleet kokeneet sille tarvetta, sillä asia oli pystytty järjestämään lyhytaikaisvankiosastolla. Muita tarpeita ja odotuksia haastateltavien määrittelemänä olivat sosiaalityöhön ja toimeentuloon liittyvät asiat sekä pienessä roolissa myös perheasiat. Näihin kaikkiin tarpeisiin ja odotuksiin oli pystytty vastaamaan.

Yli puolet haastateltavista kokivat myös tarvitsevansa apua päihdeongelman hoitamiseksi. Edelleen tähän tarpeeseen oli pystytty vastaamaan heidän osastollaolonsa aikana. Päihdeproblematiikan osalta osa haastateltavista oli saanut tukea korvaushoitoprosessiin liittyvissä asioissa ja osa oli saanut tukea päihdekuntoutukseen hakeutumisessa.

Päihdeidenkäyttöön liittyvä työskentely osastolla on erittäin yksilöllistä. Joidenkin kohdalla kyse on päihdeidenkäytön tilannekartoituksesta ja motivointityöstä. Toisten kohdalla lähde-

tään selvittämään jatkumoina niin, että asiakas voi siirtyä suoraan vankeudesta päihdekuntoutusjaksoille. Joidenkin kohdalla korvaushoitoon hakeutumista edistetään vankeuden aikana; vanhoja arvioita aletaan selvittämään tai autetaan asiakasta aloittamaan kokonaan uusi prosessi korvaushoitoon hakeutumisiksi.

Korvaushoidon edistämisen mahdollisuus vankeusaikana nähtiin haastattelujen perusteella erittäin myönteisenä, vaikka tiedostettiin sen olevan vankilaympäristössä suhteellisen poikkeuksellista ja henkilöresursseja vaativaa. Marjatta Kaurala ja Veikko Kylämarttila toteavat selvityksessään, että korvaushoidon arviointiprosessien joutuistamista vankeuden aikana tulisi lisätä, sillä korvaushoidon aloittaminen voi monelle olla ratkaiseva asia rikollisuuden vähentämisen kannalta. Monet rikosseuraamusasiakkaista ovat aloittaneet korvaushoidon arviointiprosesseja siviilissä, mutta ovat olleet kyvyttömiä suorittamaan niitä loppuun saakka omin avuin. Vankeusaika tulisi käyttää paremmin hyödyksi suhteessa käynnissä oleviin korvaushoitoprosesseihin ja hyväksyä vihdoinkin korvaushoito osaksi päihdekuntoutumista ja päihdepalvelujärjestelmää.

Vankeusaika voidaan kuntotutuksellisista lähtökohdista nähdä otollisena aikana selvittää vangin tarvetta työkyky-, terveydentila- ja jatkokuntoutuksen selvittelyyn ja arviointiin sillä vangit ovat ikään kuin saatavilla ja heistä on paljon kerättyä taustatietoa. Vankeinhoidossa olemassa olevaa osaamista ja tietoa voitaisiin käyttää paremmin hyväksi niin, että vangeille löydettäisiin tarkoituksenmukaisia ratkaisuja esimerkiksi ammatillisen kuntoutumisen poluille vapaudessa. Erityisesti ammatillisen kuntoutuksen osalta vankilaympäristössä tarjottavaa kuntoutuksista tulisi päivittää ja pohtia, onko vankilan tällä hetkellä tarjoama ammatillinen kuntoutus tarkoituksenmukaista. Tarvitsevatko monenlaisista terveyden, oppimisen ja sosiaalisten taitojen ongelmista kärsivät vangit sellaista ammatillista ja koulutuksellista kuntoutusta, jota nykyisin on saatavilla. (Kaurala & Kylämarttila 2010:44.)

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että heidän tarpeensa olivat täyttyneet osastolla olon aikana ja heidän määrittelemiinsä avainasioihin oli pystytty pureutumaan vankeusaikana lyhytaikaisvankiosastolla. Puolet haastateltavista kokivat, että osasto oli jopa ylittänyt heidän odotuksensa. Voidaan siis sanoa, että toimintaan oltiin vankinäkökulmasta yleisesti tyytyväisiä. Haastatteluissa tuli ilmi erityisesti tyytyväisyys yksilötyön keinoin saatuihin tuloksiin. Tämän voidaan ajatella johtuvan esimerkiksi siitä, että ryhmämuotoinen työskentely osastolla ja osaston koulutuksessa nähdään haastavana tilanteessa, jossa osastolla olijoiden välillä ei vallitse yhteisöllisyyttä ja vankiaines vaihtuu jatkuvasti. Toisaalta voidaan myös ajatella, että ryhmätoiminnan sisällöissä voi piillä jotakin sellaista, mikä saa vangit kokemaan toiminnan vähemmän mielekkäänä. Toisaalta yksilötyössä hyvän ja luottamuksellisen asiakassuhteen rakentuminen voi käydä parhaassa mahdollisessa tilanteessa nopeastikin, jolloin yksilökeskustelut ja työntekijän kanssa henkilökohtaisesti hoidettavat asiat vapautumisen valmisteluun liittyen voidaan nähdä myönteisenä. Se, että yksilötyön kautta tehtävään vapautumisen valmis-

teluun liittyvä ohjaus ja osaston työntekijät olivat käytettävissä jatkuvasti, koettiin erityisen positiivisena. Haastateltavat vangit kuvasivat, että heidän oli helpompi hahmottaa järjesteltäviä prosesseja vapautumisen valmistelussa. He myös ilmaisivat, että vankilaympäristössä koettua asioiden hitauden aiheuttamaa turhautumista ei ilmennyt lyhytaikaisvankiosastolla niin merkittävästi, koska omaan vapautumiseen liittyvistä asioista pystyi aina tulla keskustelemaan ja epätietoisuutta asioiden etenemisestä ei syntynyt.

8 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessista puhuminen alkoi jo opintojeni ensimmäisellä viikolla vuonna 2011. Koulu painotti opinnäytetyön tärkeyttä kaikessa. Toisinaan jotkut luokaltamme tiedustelivat ”miten tää opintojakso muka liittyy meidän opintoihin” ja saivat aina saman lakonisen vastauksen; se valmentaa teitä opinnäytetyötä varten. Kuuntelin vuosien varrella kauhunsekaisin tuntein opettajiemme kertomia opinnäytetyötarinoita plagioinnista, haastattelumateriaalien tuhoutumisesta, muistitikuvarkauksista ja hermoromahduksista opinnäytetyöprosessin keskellä. Opintojen edessä muistettiin tasaisin väliajoin muistuttaa, että oma opinnäytetyö on muokattava korjausehdotusten mukaisiksi tai valmistumista ei tule näkymään. Valmis työ laitettaisiin harjaantuneiden kriitikoiden silmien alle tarkasteltavaksi ja lopulta lytättäväksi; se tulisi bumerangina takaisin sitä sydän verellä kirjoittaneelle tekijälleen. Opponoijat ja arvioijat olisivat armottomia kuin haukkaparvi ja opiskelija toimittaisi hiiren roolia. Olin kauhuissaani ja varma siitä, etten koskaan saisi opinnäytetyötäni tehtyä.

En osaa sanoa, milloin opinnäytetyöprosessini on lähtenyt käyntiin. Tietyllä tavalla se on aina kulkenut tietoisuudessani vuonna 2011 alkaneiden opintojeni alusta saakka. Prosessi jäätynä matkan varrella useaan otteeseen ja koin aika ajoin mahdottomaksi saada sitä milloinkaan valmiiksi. Syylistyin matkan varrella todennäköisesti kaikkiin mahdollisiin erheisiin, joista koulumme oli vuolaasti varoitellut. Elämänmuutosten seurauksena pidin pitkäksi venähtäneen välivuoden ja painoin koulunkäynnin ajatuksissani taka-alalle. Kynnys opinnäytetyön aloittamiseen kasvoi entisestään, ja sitä myötä myös ahdistus valmistumiseni siirtymisestä. Jossakin vaiheessa sain työelämälähtöisen aiheen opinnäytetyötä varten, mutta en kyennyt tarttumaan siihen. En löytänyt motivaatiota ja olin liian itsepäinen pyytääkseni apua.

On vaikeaa arvioida omaa toimintaansa opiskelijan roolissa, sillä koen sen erittäin ristiriitaiseksi. Olen aina ollut tunnollinen ja koulussa pärjäävä opiskelija, ja olin sitä pitkään myös ammattikorkeakouluopintojen aikana. Motivaatio koulunkäyntiin alkoi lipsumaan pala palalta ja välivuodelle jääminen oli toisaalta pelastus ja toisaalta kadotus. Ilman opiskelutaukoa en olisi todennäköisesti saanut ajatuksiani opiskelun suhteen kasaan senkään vertaa, mitä onnistuin saamaan. Toisaalta taas tauon tarvitseminen oli minulle uutta; olin aina suoriutunut kaikesta opiskeluun liittyvästä hyvin ja ajallaan. Koin tuottaneeni itselleni pettymyksen jättäytyessäni koulumaailmasta. Opiskelijuuttani opinnäytetyöprosessissa tarkasteltuna on myöskin

vaikea arvioida prosessin venymisen ja elämisen vuoksi. Toimintana opiskelijana opintojeni karikkovaiheissa ei ole ollut esimerkillistä; olen laiminlyönyt velvollisuuteni ja pakoillut opettajiani kykenemättä tarttumaan mihinkään. Toisaalta opinnäytetyöprosessin todellisen alkamisen jälkeen olen suoriutunut opinnäytetyöstä oma-aloitteisesti, erittäin itsenäisesti ja ahkerasti suhteellisen lyhyessä ajassa samaan aikaan täysipäiväistä työtä tehden.

Alkuvuodesta 2016 löysin kuitenkin uuden vaihteen itsestäni suhteessa opinnäytetyöhön. Ymmärsin, että minun on aikuistuttava ja työstettävä opinnäyte pois alta tai en koskaan valmistu alalle. En voinut jatkaa enää vanhaan malliin. Halusin työllistyä rikosseuraamusalalle ja sulkea minua jarruttavan opiskelija-vaiheen elämästäni lopullisesti. Aloin haalimaan verkkaaiseen tahtiin tietoa ja ohjeistuksia ja yritin olla ahdistumatta edessä häämöttävästä työmäärästä. Olin vieraantunut opiskelumailmasta täysin ja kaikki opiskelutoverini olivat valmistuneet jo aikoja sitten. Pelkäsin ottaa yhteyttä opettajiini asiassa, sillä luulin että he suhtautuisivat minuun kielteisesti välivuosien ja roikkumaan jääneiden opintojeni vuoksi. He ottivat minut kuitenkin vastaan joka kerta innokkaasti, kannustaen ja iloisina siitä, että yritin jälleen räpiköidä.

Sain integroitua aiheeni Helsingin vankilan lyhytaikaisvankiosastolle. Juuri kun olin aloittamassa opinnäytetyön haastatteluvaihetta, minut palkattiin kyseiselle osastolle sijaisuuteen. Aloitin täysin uuden työn haastavassa ja hektisessä ympäristössä ja olin äärimmäisen motivoitunut ja määrätietoinen suoriutumaan työstäni parhaalla mahdollisella tavalla. Uppouduin vankityöhön ja huomasin nauttivani siitä merkittävästi. Menin vankilan imussa niin vahvasti, että alkuvuonna hyvin käyntiin lähtenyt opinnäytetyöprosessi jäi työnteon tieltä taka-alalle ja hidastui jälleen, mutta onneksi vain hetkellisesti. Kiinnikkeet opinnäytetyön tutkittaviin asioihin säilyivät elävinä kyseistä työtä henkilökohtaisesti tekevänä ja motivaatiotakin opintojen suorittamiseksi alkoi jälleen ilmaantua. Sain kannustusta opintojen loppuunsaattamiseen myös samalla vankiosastolla työskentelevältä työpariltani, jonka näkemyksiä ja kannustusta arvostin ja arvostan edelleen erittäin paljon. Tein samanaikaisesti vaativaa työtä täysipäiväisesti vankiosastolla sekä laadin opinnäytetyötäni. Toisinaan aika ja voimavarat ovat olleet erittäin vähissä. Se ei ole näkynyt työelämäni puolella ja olen saanut opinnäytetyötäni onnistuneesti tehtyä, mutta se on heijastunut silti suoraan siviilielämäni ihmisiin ja vapaa-aikaani.

Tutkijanroolissa toimintani on ollut arvioni mukaan paikoittain haparoivaa, paikoittain hyvää. Tutkiminen on tuntunut etäiseltä asialta, enkä koskaan täysin omaksunut roolia opiskeluaikoinani. Olen ollut aina kiinnostunut lukemaan muiden tuottamaa tietoa ja oppimaan sitä kautta uusia asioita, mutta paloa tiedon tuottamiselle ei minulla henkilökohtaisesti ole ollut. En voi sanoa, että opinnäytetyöprosessissa ”sisäinen tutkijani” yhtäkkiä olisi herännyt. Motivaationi opinnäytetyön tekemiselle koostui muista asioista kuin tutkimisen kiinnostavuudesta minulle itselleni. Toisaalta taas opinnäytetyöasetelma pakottaa toisinaan astumaan tutkijan

rooliin ja siinä suoriuduin mielestäni huolellisesti ja hyvin ottaen huomioon aiemman olemattoman kokemukseni tutkimuksen tuottamisesta.

Tutkimuksen tekemiseen liittyvät eettiset seikat ovat aina olleet oman arvopohjani mukaisia ja halusin ottaa ne mahdollisimman hyvin huomioon opinnäytetyössäni. Anonymiteetti, vapaaehtoisuus, palkitseminen ja rehellinen tulkinta ovat olleet isossa roolissa erityisesti haastattelu- ja tulosten analysoimisen vaiheissa. Puolueeton tulkinta ja analysointi voidaan nähdä haasteellisena, kun tutkittava ilmiö on tekijälleen henkilökohtaisesti käytännön työn kautta tuttu. Koin kuitenkin, että työskentely tutkittavalla osastolla vain syvensi ymmärrystäni tutkittavasta ilmiöstä ja rikastutti sitä kautta ammattitaitoani. Ammatillisuus haastattelutilanteissa oli vaivatonta säilyttää siksi, että haastateltavat olivat jo entuudestaan asiakkuudeksani eikä minun tarvinnut omaksua kovin vierasta roolia, vaan säilytin työminäni heidän kanssaan toimiessani haastattelutilanteissakin. Vangit tiesivät haastattelun tarkoituksen ja minut entuudestaan osaston toisena ohjaajana ja koin, että he kertoivat kokemuksiaan luontevasti ja rakentavasti. Keskusteluissa ei ollut ikävää jännittyneisyyttä tai varauksellisuutta vaan niiden ilmapiiri vaikutti avoimelta ja rennolta.

Tutkimustuloksia analysoitaessa luotettavuuden ja yleistettävyyden kannalta suurimpana tekijänä vaikuttaa todennäköisesti opinnäytetyötä varten saatu pieni otos. Suurimpina kritiikkeinä voidaan esittää pienestä otoksesta johdetut johtopäätökset ja tulokset sekä subjektiivisuuden vaara. Opinnäytetyötä varten saatu vankiotanta on pieni. Toisaalta kyseessä onkin pienen aineiston varassa toimiva laadullinen tutkimus, mutta toisaalta aineisto olisi tietysti ollut yleistettävämpää mikäli otos olisi ollut suurempi. Tutkimuskirjallisuuden valossa lyhytaikaisvankiosasto on suhteellisen homogeeninen ryhmä, joten tältä pohjalta voidaan ajatella että tulokset voisivat ollakin jollain tasolla yleistettäviä. Käytännön työn kannalta taas näen, että lyhytaikaisvankiosastolle sijoitettavat vangit ovat moninaisempia ja yksillöllisiä eroja on valtavasti; osasto on täynnä liikkuvuutta eikä haastattelututkimus kyseisellä osastolla kerro kuin lähinnä tilannekatsauksen osaston kyseisestä tilasta hyvin lyhyellä aikajänteellä. Seuraavat osastolla asujat olisivat voineet omista kokemuseristään lähtien vastata hyvinkin toisin, koska he taas ilmentäisivät eri ajankohtaa ja osaston todellisuutta jonakin toisena hetkenä.

Lyhytaikaisvankiosaston perustamisesta on tullut kuluneeksi noin neljä vuotta. Osaston vaihtuvan henkilöstötilanteen vuoksi osaston välittömän perustamisen jälkeinen aika on ollut epävakaa, jolloin osaston toimintaa ei ole voitu kehittää edelleen ja käytännöt ovat olleet jatkuvassa muutoksessa. Osasto on työntekijänäkökulmasta erittäin hektinen ja työllistävä ja työntekijäresurssit suhteessa asiakasryhmän haastavuuteen ovat vajaamitoitetut. Näistä lähtökohdista osaston kehittäminen on toissijainen tavoite osastolla tehtävän perustyön lisäksi. Osasto on ikään kuin käynyt läpi intensiivisen suunnitteluvaiheen ja aloittanut toimintansa 2012 täysin uudenaikaisena osastona tilastoista ja Rikosseuraamuslaitoksen linjauksista esiin nostetuille lyhytaikaisvangeille. Tämän jälkeen toimintamallin kehittämistyölle ei ole ollut

saatavilla resursseja tai tekijöitä. Opinnäytetyön kautta voidaan ehkä tuoda esiin joitakin kehittämiskohtia hyvin alkuun lähteneeseen osastoon liittyen ja kiinnittää huomio jälleen lyhytaikaisvankien problematiikkaan ja osaston tilanteeseen.

9 Lähteet

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus.

Arola-Järvi, A. 2012. Suunnitelmallisen vankeusajan käsikirja. Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskus.

Eskola, J. Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen.

Giordano Peggy C. Cernkovich S. Rudolph Jennifer. 2002. Gender, crime and desistance: Toward a theory of cognitive transformation', American Journal of Sociology.

Granfelt, R. Asumissosiaalinen työ. Kotiin ja rikollisuudesta irti? Y-Säätiön julkaisuja. 2015.

Healy, D. 2010. The dynamics of desistance: Charting Pathways through Change. UK: Willan Publishing.

Hirsjärvi, S. Remes, P. Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita.

Huhta-Koivisto, K. Paasi, S. 2013. Resurssipula. Vankilasta vapautuneiden asiakkaiden ja aikuissosiaalityön työntekijöiden kokemuksia palveluiden vastaavuudesta vankilasta vapautuvan tarpeisiin. Laurea Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Kaurala, M. Kylämarttila, V. 2010. Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutuksen asema. Kriminaalituollon tukisäätiö. Raportteja 2/2010.

Kivivuori, J. Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki, tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248.

Kivivuori, J. Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta. 2009.

Kostiainen, E. Ahonen, S. Verho, T. Rissanen, P. Rotko, T. 2014. Kokemukset käyttöön - kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen. Työpaperi 36/2014. Helsinki: THL.

<https://www.innokyla.fi/documents/422402/61106bb5-c217-44a5-b1d2-871fa048b8ef> (Viitattu 19.5.2015)

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Palveluohjausta vertaistyonä. Tiedote.

<http://kritis.fi/fin/hankkeet/pave-hanke/> (Viitattu 29.4.2015)

Kris Suomi.

<http://www.kris.fi/> (Viitattu 31.10.2016)

LeBel. Burnett. Ros. Maruna. Shadd. Bushway. 2008. The “Chicken and Egg” of Subjective and Social Factors in Desistance from Crime. *European Journal of Criminology*. 5(2).

Ministerikomitean suositus CM/Rec jäsenvaltioille Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamustyötä koskevista säännöksistä. 2010.

Oikeusministeriö. Oikeudenmukainen, avoin ja luottamukselle rakentuva yhteiskunta. Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014. Oikeusministeriön julkaisu 4/14.

Prochaska, J. DiClemente, C. 1983. Stages and Processes of Self-Change in smoking: towards an interactive model of change. *J. Cons. Clin. Psychol.*

Sampson, R. Laub, J. 2005. Desistance from Crime Over Life Course. *Annals of the American Academy of the Political and Social Science*.

Siekkinen, A. 2008. Elämänhallintaa ja selviytymiskeinoja vertaistuen avulla. Tampereen yliopisto.

Socca. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Palveluohjauksen käsikirja 2011-2013. Artikkelikokoelma taustoista ja käytänteistä. Kanta-Hämeen Pitsi-hanke. Hämeenlinnan kaupunki.

Socca. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. 2016.

http://www.socca.fi/files/5580/Rikosseuraamus-kunta-_jarjestoyhteistyon_keskeisia_kasitteita.pdf (Viitattu 1.11.2016)

Socca. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. 2012. Hallittu vapauttaminen. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja.

Tyni, S. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Akateeminen väitöskirja. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015.

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813> (Viitattu 10.8.2016)

Suomen Laki. Finlex. Vankeuslaki. Rikoslaki.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767> (Viitattu 9.9.2016)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001> (Viitattu 9.9.2016)

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Euroopan neuvoston vankilasäännöt. 2007. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirjoja 2/2007.

Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf (Viitattu 3.5.2015)

Valle, E. 2014. ”Nyt on pöytä tyhjennetty ja kasattu uutta korttitaloa.” - Vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten tarina yhteiskuntaan integroitumisesta. Tampereen yliopisto.

Ylimäki, E-L. 2009. Terveiden edistäminen - terveellisiin elämäntapoihin sitoutuminen. H. Kyngäs & M. Hentinen (toim.) Hoitoon sitoutuminen ja hoitotyö. Helsinki. WSOY.

Liitteet

Liite 1

Suostumus

Suostumus haastatteluun opinnäytetyötä varten

Suostun haastatteluun Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan sosionomipiskelijän Karoliina Mäkisen opinnäytetyötä varten. Annan opinnäytetyön tekijälle luvan käyttää haastatteluissa antamiani tietoja tutkimuksessaan. Minulla on anonymiteettisuoja eikä henkilöllisyyteni käy ilmi opinnäytetyössä.

Annan luvan äänittää haastatteluni. Tutkimuksen jälkeen ääninauhat tyhjennetään ja haastatteluaineisto hävitetään.

Osallistun tähän haastatteluun ja tutkimukseen vapaasta tahdostani ja voin milloin tahansa keskeyttää haastattelun ilman minkäänlaisia seuraamuksia.

Tämä suostumus on kaksiosainen. Toinen osa tulee haastateltavalle ja toinen opinnäytetyön tekijälle.

Päiväys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Opinnäytetyön tekijä:

Karoliina

Mäkinen

Tiedote**opinnäytetyöstä****4.4.2016**

Hei,

olen tekemässä opinnäytetyötä Laurea Ammattikorkeakoululle lyhytaikaisvankiosaston (Lyva) toiminnasta ja vankien kokemuksista. Etsin vapaaehtoisia haastateltavia osallistumaan haastatteluun. Haastattelujen tarkoituksena on selvittää, minkälaisia kokemuksia Sinulla on Lyva-osaston toiminnasta ja koetko, että olet hyötynyt osaston tarjoamasta tuesta. Haastattelussa kysytään hieman taustatietojasi sekä kokemuksiasi Lyva-osastolla olosta.

Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista eikä sido Sinua mihinkään. Haastatteluun käytetään keskimäärin yksi tunti aikaa. Pysin tekemään haastattelut mahdollisuuksien mukaan heinäkuussa 2016. Haastattelut tullaan nauhoittamaan, jotta saan kirjattua keskustelut osaksi tutkimusaineistoa mahdollisimman tarkasti, mutta haastattelunauhat tuhotaan heti kun ne ovat purettu opinnäytetyöaineistoksi. Haastatteluissa minua sitoo vaitiolovelvollisuus ja haastatteluun osallistuvat pysyvät anonyymeina koko opinnäytetyössä. Kaikki haastattelumateriaali hävitetään sen jälkeen, kun se on tarpeetonta eikä kelläkään muulla minun lisäksi ole pääsyä haastattelumateriaaleihin tai ääninauhoihin.

Mikäli olet halukas osallistumaan haastatteluun ja kertomaan kokemuksistasi, ota yhteyttä osastosi ohjaajiin ja täytä virallinen suostumus haastatteluun. Kiitos jo etukäteen ajastasi!

Ystävällisesti,

Karoliina Mäkinen

Laurea Ammattikorkeakoulu, rikosseuraamusalan koulutusohjelma

karoliina.makinen@laurea.fi

TAUSTATIEDOT

- Ikä
- Siviilisääty, tämänhetkinen perhetilanne siviilissä
- Koulutustausta, ammatti, työkokemus
- Vankilakertalaisuus
- Asunto/asunnoton

ELÄMÄNTILANNE

- Päihteidenkäyttö
- Rikollinen käyttäytyminen
- Väkivaltakäyttäytyminen
- Talous ja velka-asiat
- Asuminen
- Fyysinen terveys
- Psyykkinen terveys
- Sosiaaliset suhteet

LYVA-OSASTOLLE HAKEUTUMINEN

Tausta:

- Mistä sait tietoa Lyva-osaston toiminnasta ja kuinka ohjautuit osastolle?
- Millaista ennakkotietoa sinulla oli osaston toiminnasta?
- Mitä odotuksia sinulla oli?
- Vastasiko ennakko-odotuksesi toiminnasta osaston todellista toimintaa?
- Miksi halusit osastolle mukaan?
- Mihin asioihin toivoit erityisesti tukea hankkeeseen osallistuessasi?
- Oletko osallistunut kolmannen sektorin palveluihin? Mihin ja miksi olet käyttänyt juuri näitä palveluita? (Krits, KRIS yms.)
- Mitkä asiat määrittelisit suurimmiksi ongelmiksesi rikollisuudesta irtaantumisessa?

Toimintavaihe:

- Kuvaus toiminnasta; mitä Lyva-osastolla tehdään?
- Millaista apua tai tukea sait? Jäitko kaipaamaan vielä jotakin?
- Millaista hyötyä ajattelet Lyva-toiminnan tyyppisellä toiminnalla sinulle olevan?
- Millaista haittaa siitä voisi olla?
- Millaisia ongelmia toimintaan on kohdallasi liittynyt?
- Mikä on mielestäsi toiminut erityisen hyvin?
- Millaista vertaistukea Lyva-osasto tarjoaa?
- Mitä hyötyä vertaistyöstä on ollut?
- Onko osaston toiminta tarjonnut sinulle uutta tietoa? Millaista?

- Oletko oppinut uusia taitoja osastolla ollessasi?
- Mikä osastolla on parasta?
- Mikä huonointa?
- Millaista olo Lyva-osastolla on mielestäsi verrattuna muihin osastoihin?

Tulevaisuus;

- Onko toiminta vastannut odotuksiasi?
- Millainen tilanteesi on nyt verrattuna lähtötilanteeseesi ennen hankkeeseen osallistumista?
- Mitä tukea jäit vielä kaipaamaan ajatellen tulevaisuuttasi?
- Onko Lyva-osastolla oleminen mielestäsi kehittänyt sinua? Missä asioissa?
- Kuinka arvioit itse pärjääväsi jatkossa?
- Millaisia palveluita aiot jatkossa käyttää?